

ВЕРХОВНОГО *Вісник* суду України

До Дня працівників суду

Матеріали чергового IX з'їзду
суддів України

У Раді суддів України

Судові рішення у цивільних,
адміністративних, господарських
та кримінальних справах

Повноваження апеляційного суду
при перегляді рішення суду:
теоретичні та практичні спірні питання

№ 12(100)'2008

ОФІЦІЙНЕ НАУКОВО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
постановою Президії ВАК України від 9 лютого 2000 р. № 2-02/2

Голова редакційної колегії — П.П. Пилипчук

Редакційна колегія:

В.П. Барбара, О.Ф. Волков, В.В. Городовенко (к.ю.н.),
Н.О. Кирєєва (к.ю.н.), Л.М. Козаченко, Н.С. Кузнєцова (д.ю.н.),
В.П. Лакизюк, Ф.М. Марчук, М.І. Мельник (д.ю.н.),
С.М. Міщенко, В.П. Потапенко, З.В. Ромовська (д.ю.н.),
І.Л. Самсін, А.О. Селіванов (д.ю.н.), Ю.Л. Сенін,
В.В. Сердюк (к.ю.н.), О.О. Терлецький, М.І. Хавронюк (д.ю.н.),
В.І. Шакун (д.ю.н.), М.Є. Шумило (д.ю.н.),
А.Г. Ярема (заступник голови редколегії)

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей.

За точність наведених у статтях даних, посилань
на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється
за письмовим дозволом голови редакційної колегії
з обов'язковим посиланням на джерело

Адреса редакції:

01024 Київ 24, вул. П. Орлика, 4^а,
кімн. 121, 231.

Телефони:

голова редакційної колегії (044) 253–3502,
відповідальний секретар (044) 253–1683,
редактори (044) 253–7081, 253–1683,
група технічного забезпечення
(044) 253–0687

E-mail: editor@scourt.gov.ua

Редактори:

А.В. Гончарук, С.П. Когут, П.О. Мусієнко, К.С. Мусієнко,
Р.В. Парубець, Н.М. Федоровська

Комп'ютерний набір: І.П. Балан

Верстка: С.І. Самкова, В.М. Горобченко

Репрографія: В.М. Горобченко

Фото: П.О. Мусієнко

Переклад англійською: О.В. Гунько

Видавець: ТОВ «Видавництво «Істина»

04136 Київ 136, вул. Маршала Гречка, 13.

Телефони: (044) 434–8406, 449–9455, 502–0306.

E-mail: istina_bk@ukr.net

Віддруковано: ТОВ Друкарня «Літера»

03038 Київ 38, вул. Нововокзальна, 41.

Телефон (факс): (044) 502–6808.

Підписано до друку 17.12.2008. Формат 60×90/8. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58. Зам. 020311.
Наклад 5470 прим. Ціна договірна

З деякими матеріалами журналу можна
ознайомитися на web-сайті
Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

© Верховний Суд України, 1996—2008

1 До Дня працівників суду The Day of the Courtworkers

2 Матеріали чергового ІХ з'їзду суддів України Materials of the regular IX Congress of judges of Ukraine

25 У Раді суддів України At the Council of Judges of Ukraine

27 Судова практика Judicial Practice

27 Рішення у цивільних справах
Decisions in civil cases

30 Рішення в адміністративних справах
Decisions in administrative cases

32 Рішення у господарських справах
Decisions in commercial cases

33 Рішення у кримінальних справах
Decisions in criminal cases

38 На допомогу судді Providing advice to judge

38 Гнатенко А.В., Луспенник Д.Д. Повноваження
апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні
та практичні спірні питання
Hnatenko A.V., Luspenyk D.D. The appellate court's authority
in reviewing a court decision: theoretical and practical issues

46 Систематичний покажчик матеріалів, опублікованих
у «Віснику Верховного Суду України» у 2008 р.
Systematic Index of Materials, published in the "Visnyk of the Supreme
Court of Ukraine" in 2008

Шановні судді та працівники судів!

Прийміть найщиріші вітання з нагоди професійного свята — Дня працівників суду.

Це свято об'єднує тих, хто присвятив своє життя надзвичайно потрібній для країни справі, — служінню правосуддю.

Велика честь і відповідальність бути суддею. Це означає утверджувати не лише право, а й соціальну справедливість. І нас об'єднує спільна відповідальність за велику державну справу — забезпечення належного захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Судді, як ніхто інший, зацікавлені в радикальних конструктивних змінах у судочинстві, що мають посилити такий захист. Адже здійснення правосуддя — це наша щоденна робота, наше життя.

Тож твердо вірю, що високий професіоналізм, усвідомлене почуття відповідальності за доручену справу, виваженість у прийнятті рішень, ділова принциповість, а також людяність і толерантність допоможуть вам й надалі бути на висоті вимог нашої доби, зміцнювати повагу й довіру українського народу до вітчизняного судочинства.

Нинішнього року ми відзначаємо 85-річчя Верховного Суду України. Ця дата нагадує про непросте історичне становлення судової системи на теренах нашої

країни і про самовіддану працю кількох поколінь суддів, які закладали фундамент судової влади. Від імені всіх, хто сьогодні працює на суддівській ниві, висловлюю нашим попередникам глибоку вдячність і повагу.

Переконаний, шановні колеги, що і нинішній суддівський корпус України примножуватиме кращі традиції судочинства, буде вірним складеній присязі та гідно виконуватиме свої високі обов'язки в ім'я законності, справедливості, гуманізму й захисту людини. Що змістом діяльності зі здійснення правосуддя буде самовіддане служіння інтересам України та її громадян, сумлінна праця кожного працівника суду, відчуття відповідальності за утвердження правопорядку і забезпечення злагоди в суспільстві.

Щиро зичу успіхів у роботі, міцного здоров'я і благополуччя!

Нехай мир і злагода панують у ваших серцях і ваших родинках!

З повагою,
Голова Верховного Суду
України

Василь ОНОПЕНКО

IX З'їзд суддів України

13—14 листопада 2008 р.

У попередньому числі «Вісника Верховного Суду України» було вміщено інформаційне повідомлення про роботу чергового IX з'їзду суддів України. У цьому числі журналу публікуються доповіді та виступи делегатів суддівського форуму та прийняті рішення

Перед делегатами з'їзду з доповіддю про стан здійснення судочинства в державі виступив Голова Верховного Суду України Василь Онопенко.*

Таким поважним складом і на такому високому рівні суддівського представництва ми збираємося за останні півтора року вже втретє. З відомих причин торік у два етапи було проведено позачерговий VIII з'їзд суддів України, який для судової системи та й для країни загалом, вважаю історичним.

Сьогодні разом з найвищими посадовими особами держави ми маємо можливість визначитись у тому, як утвердити в Україні компетентний, справедливий і безсторонній суд. Ми маємо обговорити те, що кожен із нас може реально зробити для поліпшення правосуддя. Кожен у межах своїх повноважень має необхідні для цього можливості — чи то законодавчі, чи то процесуальні, чи організаційні, чи фінансові.

При цьому треба виходити з того, що державна влада може успішно виконувати свої завдання перед суспільством, якщо вона утворює єдине ціле, якщо її інститути діють узгоджено і виключно у суспільних інтересах.

* Доповіді та виступи публікуються з незначними скороченнями та редакційними правками.

Тому на сьогодні вкрай важливою є об'єктивна оцінка поточного стану у сфері правосуддя та наявних у ній проблем. Нам необхідно виявити ті фактори, які здійснюють негативний вплив на судову владу, позначаються на захисті прав громадян, юридичних осіб та держави. Причому як зовнішні — ті, що від нас не залежать, так і внутрішні, тобто ті, що безпосередньо зумовлюються діями та рішеннями судів і суддів.

Переконаний, що усі тут присутні занепокоєні подіями, які відбулись останнім часом та призвели до дестабілізації діяльності судової влади. Вони були предметом детального обговорення у суддівському середовищі. Позиція суддів стосовно них відома — її, зокрема, викладено у зверненнях президії Ради суддів України до Президента України, до суддів України та Парламентської Асамблеї Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі. З цієї непростой ситуації ми маємо вийти спільними зусиллями, образно кажучи, зібравшись за столом переговорів. Переконаний: ми це зробимо, бо нас об'єднує спільна відповідальність за велику державну справу — забезпечення належного захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Якщо говорити про передумови для справедливого і законного правосуддя, то, на мій погляд, на сьогодні це визначається двома ключовими й взаємопов'язаними чинниками: зміною ставлення основних носіїв державної влади до суду і проведенням суспільно орієнтованої судової реформи.

Усім необхідно усвідомити, що без правосуддя не можна забезпечити нормальне життя, оскільки ніщо не здатне замінити чи підмінити суд як найвищого арбітра у вирішенні суспільних конфліктів, останню правову інстанцію.

При цьому за будь-яких обставин мають бути забезпечені конституційні гарантії щодо самостійності судів та незалежності суддів.

Що стосується суддів, то вони мають забезпечувати належне ставлення до суду своїми справедливими і законними рішеннями.

Надзвичайно негативно на стан правосуддя впливає відсутність системної та суспільно орієнтованої судової реформи. Уже впродовж три-

валого часу суди і судді перебувають у стані невпевненості, очікування (ви-року) від реалізації чергової спроби реформування чи, точніше, псевдореформування.

Дехто із зрозумілою метою методично поширює дезінформацію про те, що судді, керівництво Верховного Суду, особисто Онопенко виступають проти судової реформи. Це — абсолютно не відповідає дійсності! Скажу більше у присутності високоповажних гостей і, переконаний, шановні колеги, ви мене у цьому підтримаєте: судді, як ніхто інший, зацікавлені у радикальних конструктивних змінах у судочинстві!

Бо здійснення правосуддя — це наша щоденна робота, це наше життя. Звідси — внутрішня потреба суддів у якісних змінах, які істотно поліпшать діяльність судів і зроблять більш ефективним судовий захист прав і свобод людей.

Але судді наполягають на реформі науково обґрунтованій, продуманій, здійснюваній в інтересах правосуддя і суспільства. Однак ми не можемо підтримати законодавчі ініціативи, реалізація яких призведе до запровадження «суддівських джунглів» (а як інакше назвати пропозицію щодо утворення нової системи судоустрою, яка складатиметься з 15 видів судів?), віддалення правосуддя від людини, потягне колосальні витрати. Тільки на запуск пропонованої системи потрібно понад 10 млрд грн!

Кажуть, що далі всіх заходить той, хто не знає, куди йти.

Хочу всіх запевнити — суддівська спільнота знає, куди йти, і вона має своє бачення як стратегії реформування судочинства, так і вдосконалення окремих судових процедур та положень матеріального права. Концептуальні засади подальшого здійснення судової реформи знайшли відображення в окремому рішенні

позачергового VIII з'їзду суддів. Конкретні законодавчі пропозиції втілені у десятках законопроектів, запропонованих різним суб'єктам законодавчої ініціативи. Експертні оцінки, що ґрунтуються на судовій практиці, висловлені в численних висновках Верховного Суду щодо запропонованих змін до законодавства.

Виступаючи на VII з'їзді суддів, Президент України Віктор Ющенко висловив побажання, щоб судді стали «провідними учасниками формування і реалізації» концепції судової реформи. Однак, на жаль, судді були відсторонені від цього процесу, їх позицію ніхто не враховував при підготовці та ухваленні базових для судочинства актів. Суддівські пропозиції, що справді є актуальними і важливими для правосуддя, виявилися малоцікавими для тих, хто реально впливає на законотворчість.

Якщо говорити про здійснювані на сьогодні зусилля з реформування судочинства, то вони (і це стало очевидним для всіх) зводяться, по суті, до головного питання — порядку призначення суддів на адміністративні посади. Тобто до питання, яке є зовсім не основним для судової реформи, оскільки стосується лише внутрішньої організації діяльності суду.

До того ж найбільш оптимальним і вже перевіреним часом варіантом є здійснення такого призначення Радою суддів України — вищим органом суддівського самоврядування, органом колективним, абсолютно аполітичним, нікому не підпорядкованим, який практично виключає протиправний вплив на суддів. До речі, саме такий механізм передбачено і в затвердженій Президентом України Концепції вдосконалення судівництва.

Зверніть увагу: виконання Радою суддів цієї функції упродовж майже

півтора року ні у кого не викликало будь-яких претензій у необ'єктивності. Непокоїть це лише тих, хто прагне здійснити політико-комерційне поглинання судової системи.

Оцінюючи сьогодні ситуацію у сфері вітчизняного судочинства, повинен констатувати, що вона справді є дуже складною. І тут ми маємо бути об'єктивними. Крім незабезпечення державою базових передумов для справедливого правосуддя, значною мірою така ситуація спричинена внутрішніми факторами, пов'язаними із організацією діяльності судів та здійсненням суддівських повноважень.

Сьогодні на адресу судів висловлюється багато зауважень, звинувачень і претензій. Дехто судову владу називає найбільш корумпованою і навіть небезпечною для суспільства. Зрозуміло, нерідко це робиться з метою компрометації усього суддівського корпусу, досягнення певної особистої мети, а також для прикриття чи виправдання своїх неправомірних дій стосовно судів і суддів. При цьому ігнорується та об'єктивна закономірність, що суди — це частина державної влади, судді — це частина суспільства. Тому огульна критика судової влади, а тим більше звинувачення її у всіх можливих гріхах, є абсолютно безпідставними.

Ми визнавали і зараз відверто визнаємо справедливість багатьох нарікань на зловживання у сфері правосуддя. Вони є далеко не поодинокими. Деякі судді допускають всюдозволеність, зловживаючи правом судити, потурають проникненню політики у правосуддя, стають посередниками або ж виконавцями у різних протиправних схемах.

Останнім часом крім найбільш суспільно резонансних рішень, які мають вочевидь політичний підтекст, суди

виявилися втягнутими у схеми з маніпуляціями із землею, незаконним набуттям права власності, узаконенням самочинного будівництва, видачею виконавчих документів на вочевидь незаконні рішення третейських судів, забезпеченням «обходу» закону при відшкодуванні ПДВ та ухиленні від митних зборів.

Хочу зупинитися на найгостріших проблемах. Перекоаний, що вони будуть сприйняті делегатами з'їзду з усією відповідальністю.

Зазначу, що найбільш проблемною на сьогодні виявилась судова практика у земельних спорах. Оскільки земельне питання є надзвичайно актуальним, а отже — прибутковим, то і спокус «нагріти на ньому руки» вистачає. Зокрема, й за допомогою окремих служителів Феміди. На превеликий жаль.

З метою виявлення таких випадків та вжиття заходів для їх запобігання нинішнього року Верховним Судом було вивчено судову практику у земельних спорах, зокрема у Київській області. Результати цього вивчення вразили і змістом судових рішень, і хитрістю схем незаконних операцій із землею, до яких долучалися представники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, третейські суди.

Зрозуміло, що ці рішення, які влаштовували усіх зацікавлених і задіяних у схемах осіб, не оскаржувалися в апеляційному та касаційному порядку. Як правило, вони не оскаржувались і прокурорами.

Один із механізмів «обходу закону» за допомогою судових рішень — звернення стягнення на земельну ділянку в рахунок погашення боргу за договором позики. Розміри таких ділянок сягали десятків гектарів. Безпе-

ечно, особи не могли набути права власності на означені ділянки у передбаченому законом порядку, оскільки Земельним кодексом встановлено мораторій на їх відчуження. Однак у деяких суддів це було поставлено «на потік» — такі справи вирішувалися без дотримання процесуальних норм за кілька днів, а інколи — взагалі протягом одного дня з моменту надходження позовної заяви.

Звертає на себе увагу те, що на подібних рішеннях «спеціалізувалися» лише два суди Київської області. В одному із них — Бориспільському міськрайонному суді — взагалі було виготовлено типову справу «про звернення стягнення на земельну ділянку».

Цей суд «займався» також видачею виконавчих документів на рішення третейських судів, які теж масово «узаконювали» право власності на земельні ділянки, що не могли відчужуватися. Причому третейські суди приймали рішення саме на території Бориспільського району. Зрозуміло чому: принцип схеми передбачає, що потрібна справа повинна знайти «свого» суддю.

Ще один винахід спритних набувачів земельних ділянок — встановлення судовим рішенням факту передачі у власність земельної ділянки. Площа такої земельної ділянки в одному випадку становила ... 959 (!) га. І це при тому, що навіть у передбачений законом спосіб особи взагалі не можуть набувати права власності на земельні ділянки площею понад 100 га!

Рішеннями деяких судів особи убезпечувались від будь-яких можливих перешкод щодо набуття ними таким чином земельних ділянок. Зокрема, одночасно у подібних рішеннях різним органам та установам (відділам містобудування та архітектури, відділам земельних ресурсів, районним державним адміністраціям тощо) заборонялось відмовляти у дачі висновків та погодженні документації при виготовленні державного акта.

Виявлено й випадки недотримання виключної підсудності справ щодо нерухомого майна. Наприклад, рішенням Бориспільського міськрайонного суду звернено стягнення на земельні ділянки, розташовані на території Броварського району.

Неможливо перерахувати всі способи набуття таким чином земельних ділянок. Верховним Судом

надіслано листа до апеляційних судів із підсумками вивчення земельних спорів. Ми повинні зупинити зловживання у цій сфері й не допустити, аби їхня хвиля покотилась далі.

А ще хочу повідомити, що я вніс до Вищої ради юстиції подання з пропозиціями щодо звільнення суддів, які грубо порушували закон при вирішенні земельних спорів, з посади за порушення присяги. Зокрема, стосовно усіх суддів того суду, в якому виявлено найбільше порушень закону при розгляді вказаних справ, — Макарівського районного суду.

Верховним Судом виявлено ще одну схему із категорії «судових рішень, які не оскаржуються, бо всі владштовують» — визнання договорів дійсними.

У кращому випадку за допомогою судових рішень сторони таких договорів уникають нотаріального посвідчення договору та, відповідно, сплати державного мита. Наприклад, як це мало місце в одній із таких справ, яку розглядав Феодосійський міський суд Автономної Республіки Крим, — договірна вартість майна становила 250 тис. грн, а судовий збір — усього 51 грн.

У гіршому випадку за допомогою визнання в судовому порядку договорів дійсними сторони фактично укладають договори, які не можуть бути нотаріально посвідчені у зв'язку з тим, що суперечать закону. Тому деякі судді «вирішують проблеми» сторін таких договорів, діючи у супереччю закону там, де нотаріуси на це не наслідились.

За допомогою судових рішень спритні ділки «узаконюють» самочинне будівництво — здійснене без належного дозволу чи проекту або з істотними порушеннями будівельних норм і правил. У переважній більшості таких справ спір між сторонами відсутній.

Відповідачі (в основному, органи місцевого самоврядування), як правило, беруть участь у справі формально та визнають позов. А суди, «не обтяжуючи» себе перевіркою відповідності закону визнання відповідачами позовів, їх задовольняють. Так, у I півріччі цього року такі позови було задоволено судами у 95 % цієї категорії справ.

Зрозуміло, й чому катастрофічно зростає кількість справ про самочинне будівництво: у I півріччі цього року їх розглянуто понад 11 тис. — практично стільки, скільки за весь 2006 р.!

Абсолютно неприпустимими є випадки безвідповідального і формального ставлення суддів до розгляду справ про усиновлення дітей, особливо іноземцями. Встановлено випадок, коли суд не звернув увагу на факт взяття на облік дитини з метою усиновлення ще до її народження. Знову ж таки: чому у таких випадках проявляють бездіяльність прокурори?

Надзвичайно серйозною — такою, що може перерости у проблему національної безпеки у сфері судочинства, — вважаю проблему діяльності третейських судів. Вона полягає в тому, що вони, зокрема, стали широко використовуватися як спосіб незаконного отримання власності.

Верховний Суд України завершує роботу над відповідним узагальненням, попередні висновки якого свідчать про те, що практично жодне із вивчених рішень третейських судів не ґрунтувалось на законі.

Потрібно невідкладно вжити системних заходів, передусім законодавчого характеру, для створення дієвого механізму запобігання зловживань у сфері третейського судочинства.

Серйозною вважаю також проблему постановлення виправдувальних вироків у кримінальних справах. У свій час таких вироків постановлялося

дуже мало — суди в основному направляли справи, в яких недостатньо доказів вини особи, на додаткове розслідування. Сьогодні маємо зворотній бік проблеми: апеляційні суди суцільно скасовують виправдувальні вирок місцевих судів — у I півріччі цього року скасовано майже 83 % таких вироків. І це дуже тривожить, адже виходить, що або місцеві суди постановляють такі вирок необґрунтовано, або апеляційна інстанція їх безпідставно скасовує. Прощу голів загальних апеляційних судів уважно проаналізувати цю тенденцію.

Проблеми законності судового рішення притаманні не лише місцевим судам. Так, нерідко господарські суди апеляційної та касаційної інстанцій, переглядаючи судові рішення, перевищують межі повноважень, наданих їм процесуальним законом. Зокрема, існують випадки задоволення позовних вимог, які не заявлялись в суді першої інстанції. Між тим відповідно до чинного Господарського процесуального кодексу в апеляційній та касаційній інстанції не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Ще одна ключова проблема, на якій я хочу акцентувати вашу увагу, — низька якість складання та оформлення судових рішень, що не лише зумовлює негативне ставлення до суду, а й відкриває двері для судового суб'єктивізму та свавілля. У таких складних категоріях справ, як земельні спори, справи щодо нерухомого майна, спадкові спори, рішення вміщується на одну сторінку, а то й менше. Причини зрозумілі — мотивація не цікавить, цікавить лише результат — задоволення позову.

Деякі судді «примудряються» формувати мотивувальну частину без зазначення ключових фактичних обставин справи, а резолютивну — таким чином, що взагалі неможливо встановити

висновок суду по суті справи. Я вже не кажу про загальний рівень ділової мови написання судових рішень.

То про яку повагу до судових рішень може йтися, шановні колеги?

Як випливає із скарг, непоодинокими є й випадки, коли у судовому засіданні оголошується одне рішення, а документально у судовому акті фіксується інше. І це стосується не лише судів першої та апеляційної інстанцій. Розумієте, що у даному разі йдеться не просто про невиконання вимог закону щодо оформлення судового рішення. До речі, набуває поширення таке небезпечне явище, як підроблення зацікавленими у справі особами судових рішень та їх використання. Тут мають адекватно реагувати правоохоронні органи, передусім прокуратура.

Користуючись нагодою, звертаю увагу суддів на необхідність чіткого виконання вимог закону щодо оформлення судових рішень, що має забезпечити більш ефективне їх виконання та мінімізувати умови для суддівських зловживань.

Звертаюся і до голів вищих спеціалізованих та апеляційних судів — зробіть із усього сказаного належні висновки. Не чекайте, поки їх зробіть Верховний Суд.

Хочу зазначити, що найвища судово-інстанція постійно працює над усуненням недоліків у роботі судів, забезпеченням єдності судової практики. Так, лише в цьому році прийнято 10 постанов Пленуму Верховного Суду щодо роз'яснень цивільного, господарського та кримінального законодавства з найбільш актуальних питань.

Проте не лише Верховний Суд має займатися підвищенням рівня здійснення правосуддя. Відповідні повноваження

щодо надання методичної допомоги, вивчення судової практики покладаються законом і на вищі спеціалізовані та апеляційні суди. Натомість, як засвідчили вивчення Верховним Судом стану здійснення правосуддя з виїздом на місце, апеляційні суди у багатьох випадках взагалі уяви не мають про те, що «відбувається» в місцевих судах. Хоча багатьох помилок у роботі місцевих судів можна було б уникнути, якби їм вчасно було надано методичну допомогу.

Як свідчить практика, це виявляється досить ефективним важелем впливу на підвищення рівня здійснення правосуддя. Зокрема, Верховний Суд протягом останніх двох років провів 15 комплексних та тематичних вивчень стану здійснення судочинства з виїздом на місце. І це дало суттєві результати.

Так, у 2007 р. вивчено питання ухвалення нових рішень та своїх вироків Апеляційним судом Львівської області. І якщо у 2006 р. цей суд постановив лише 1 свій вирок, що було найгіршим показником по Україні, то уже в І півріччі 2008 р. — понад 11 % від скасованих, що є практично середнім показником по Україні.

Вивчалось також питання оперативності розгляду кримінальних і цивільних справ у судах Харківської області. Як наслідок, у судах регіону більш ніж удвічі порівняно з 2006 р. зменшилась кількість кримінальних справ, призначених із порушенням процесуальних строків.

Водночас, аналізуючи стан здійснення судочинства, не можна не відмітити й того, що попри значне навантаження та складні умови, в яких функціонують суди і працюють судді, вони забезпечують якісний розгляд переважної більшості справ у

розумні строки. Так, у І півріччі цього року в апеляційному порядку скасовано чи змінено (залежно від виду судочинства) лише від 2,8 до 6,1 % судових рішень від ухвалених судами першої інстанції.

Хочу подякувати своїм колегам — суддям за ту колосальну роботу, яку вони здійснюють. Так, у 2007 р. судами першої інстанції розглянуто 8,7 млн справ і матеріалів. У І півріччі 2008 р. — понад 4,7 млн, що на 15 % більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Величезна завантаженість українських судів стає очевидною у порівнянні. На початку цієї осені делегація Верховного Суду України побувала в Китаї, де ми ознайомилися з діяльністю судової влади цієї країни. Так ось: китайські суди також щорічно розглядають приблизно 8 млн справ. Але ж у них це робить 194 тис. суддів, а у нас — усього близько 8 тис. працюючих суддів.

І останні два роки, ви знаєте, ми активно працювали над тим, щоб зняти із судів непомірний тягар. Значною мірою нам це вдалося. Зокрема, на наступному тижні набуває чинності закон щодо удосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, яким, зокрема, змінено підвідомчість розгляду справ про порушення Правил дорожнього руху. За попередніми розрахунками зміна підвідомчості таких справ у кількісних показниках майже удвічі зменшить навантаження на суди, або на понад 3 млн справ на рік. Це має позитивно позначитись і на якості, і на оперативності розгляду судом справ, а отже, й на судовому захисті прав громадян.

Підсумовуючи викладене, хочу підкреслити: основний потенціал підвищення ефективності судового захисту — всередині судової системи. Стан правосуддя значною мірою визначається ставленням суддів до виконання своїх професійних обов'язків та організації діяльності судів.

Тому вкрай важливо не залишати без уваги всі випадки порушень у діяльності судів. Там, де вершиться правосуддя, порушення просто неприпустимі. Помилки у доборі кадрів занадто дорого коштують. Водночас дієві важелі впливу на добір суддівських кадрів, скажімо, у мене як Голови Верховного Суду України відсутні. Так, я не маю жодного відношення до формування суддівського корпусу спеціалізованих судів.

Безперечно, без вирішення проблеми добору кадрів про будь-які фундаментальні позитивні зрушення у судовій системі годі думати. Її вирішення вбачається у двох основних напрямках — самоочищенні судової влади та зміні механізму добору суддів. Докладу всіх зусиль, щоб робота в обох цих напрямках була максимально ефективною.

У руках судді зосереджено величезну владу, тому і відповідальність має бути такою ж величезною.

З прикрістю доводиться констатувати, що до існуючих зовнішніх атрибутів сучасної вітчизняної Феміди — терезів та меча — на певний час необхідно додати ще два внутрішніх — мітлу і щита.

І саме судді повинні ініціювати процеси очищення судової системи від тих, хто компрометує статус судді. Не може бути заступництва з міркувань суддівської корпоративності стосовно суддів, котрі свідомо і грубо порушили присягу й закон.

Водночас усіма дозволеними законом можливостями, усіма правовими засобами необхідно захищати суддів, на яких чиниться неправомірний вплив, з якими намагаються розправитись за їхню принципову правову позицію. Треба сказати відверто, що за нинішніх умов нерідко суддям для прийняття законного і справедливого судового рішення потрібно виявити справжню мужність.

Другий висновок, який слід зробити, полягає в тому, що без судової реформи Україна взагалі не може відбутися як демократична, правова і соціальна держава.

Але справжню судову реформу — виважену, обґрунтовану, дійсно потрібну суспільству — неможливо провести в умовах гострої політичної кризи. Успішний результат реформи можуть забезпечити політична стабільність, суспільна злагода, зосередження керівництва держави на суспільних проблемах. Наразі на законодавчому рівні потрібно займатися передусім тим, що є справді нагальним для правосуддя і що потребує законодавчих змін, — удосконалення судових процедур, спрощенням процесу, зменшення навантаження на суди, поліпшенням доступу до правосуддя, удосконаленням порядку кадрового добору суддів та їхньої відповідальності.

Насамкінець — ще один, дуже важливий, на мій погляд, висновок щодо діяльності судової системи в останні кілька років.

Саме судова система попри всі існуючі негаразди її функціонування виступила фактором суспільної стабільності в умовах глибокої політичної кризи. Фактично суд став основною державною силою, яка за надзвичайно складних умов забезпечила утримання розвитку подій у рамках закону.

Кажуть, про державу судять по тому, як у ній судять. Переконали, що судді як громадяни України, як носії судової влади прагнуть, щоб про Україну думали добре. І зроблять усе для того, щоб так і було. До того ж ми стали сильнішими і згуртованішими. Ми зрозуміли, що за незалежність, зокрема й судової влади, треба боротися. Зрештою, якщо судова влада не зможе захистити себе, то кого ж тоді зможе?!

Дякую за увагу!

*Далі зі звітом Ради суддів України про виконання рішень чергового VII та позачергового VIII з'їздів суддів України виступив її Голова **Петро Пилипчук**.*

Шановні делегати та гості з'їзду!

Питання, з приводу якого Рада суддів України доручила мені виступити перед вами, внесено до порядку денного з'їзду відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій України», яким передбачено надання звіту Радою суддів на кожному черговому з'їзді про виконання рішень попередніх з'їздів.

Особливістю сьогоднішнього звіту є те, що він охоплює трирічний період діяльності Ради суддів України, за який відбулися два з'їзди: VII черговий (2 і 3 листопада 2005 р.) і VIII позачерговий, який проходив у два етапи (26 червня і 7 грудня 2007 р.). Цей період був насичений багатьма важ-

ливими подіями, доленосними для подальшої розбудови судової влади в Україні.

На VII з'їзді розглядалися питання про стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції та про виконання органами суддівського самоврядування завдань щодо забезпечення незалежності суддів. У відповідному рішенні з'їзд доручив Раді суддів України продовжувати роботу щодо захисту суддів від втручання у здійснення правосуддя, зміцнення незалежності судів і суддів, удосконалення професійної підготовки суддівських кадрів.

На першому етапі роботи позачергового VIII з'їзду суддів було зосереджено увагу на найактуальніших на той час проблемах функціонування судової влади, оскільки вона потребувала захисту від цілеспрямованої руйнації, від безпрецедентного протиправного втручання в діяльність судів. На другому етапі делегати з'їзду надали оцінку стану здійснення правосуддя та обговорили перспективи розвитку вітчизняної судової системи.

Чи все ми зробили для того, щоб виконати рішення з'їздів, щоб захистити судову систему і суддів? Чи не виявилися ті цілі, які ми перед собою ставили, примарним горизонтом, що віддаляється у міру наближення до нього?

Переконали, що Рада суддів у цілому виконала поставлені завдання. Для кожного члена Ради суддів зазначений період був часом напружених пошуків шляхів розвитку судової системи та вирішення проблем організаційного й матеріально-технічного забезпечення судів і діяльності суддів, незалежності судочинства, зміцнення організаційної єдності функціонування органів судової влади, соціального захисту суддів та членів їх сімей, підвищення ефективності роботи з кадрами в системі судів. Своєю повсякденною діяльністю ми намагалися довести, що суддівське самоврядування дійсно є однією з найважливіших конституційних гарантій забезпечення справедливого і незалежного суду.

Наведу деякі дані. За підсумками роботи у період із 3 листопада 2005 р. проведено 22 засідання Ради суддів України, на яких прийнято 386 рішень. Більшість питань, які розгля-

далися Радою суддів України у 2005—2008 рр., стосувалися забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади, зміцнення незалежності судів, захисту від втручання в їхню діяльність, здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади, надання пропозицій щодо законопроектів про внесення змін до законів України «Про судоустрій України» та «Про статус суддів». Також вирішувалися питання щодо необхідного фінансування судової влади, виконання Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 роки, стану забезпечення суддів житлом, їх правового і соціального захисту.

Одне з основних питань, якому Рада суддів постійно приділяла увагу, — забезпечення самостійності судів та незалежності суддів. З цього приводу було прийнято 9 рішень Ради суддів, 3 рішення її президії, підготовлено 11 звернень до Президента України, Голови Верховної Ради України та інших посадових осіб держави.

Рада суддів завжди намагалася донести до суспільства і керівників держави, що незалежність суддів при здійсненні правосуддя і підкорення їх тільки закону — це не система пільг для суддів, це вимога суспільства, це найбільш значуща гарантія об'єктивного і неупередженого правосуддя, гарантія належної захищеності людини та її прав.

Наша позиція щодо цього питання ґрунтувалася і ґрунтується на положеннях Загальної декларації прав людини 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод 1950 р., інших міжнародних правових актів та вітчизняного законодавства.

У рекомендаціях, які містяться в цих документах, відзначається, що незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах держави. Усі державні та інші установи, а також їх посадові особи зобов'язані шанувати незалежність судових органів і дотримуватися її. Судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонукань, тиску, погроз або прямого чи непрямого втручання з будь-якого боку і хоч би з яких причин.

Заради об'єктивності необхідно зазначити, що на шляху інтеграції до Європейського Союзу для зміцнення судової влади та забезпечення самостійності судів і незалежності суддів в Україні зроблено вже немало.

Проте й невіршених проблем лишилося чимало.

Події останніх років і місяців свідчать про несприйняття багатьма носіями політичної влади в Україні того, що незалежність та недоторканність суддів при здійсненні судочинства є фундаментальним принципом функціонування судової влади у демократичних державах, що забезпечення кожному громадянину права на справедливий та неупереджений суд є однією з основних ознак демократичної держави.

Це несприйняття виявляється в ігноруванні правових засад діяльності судів, прийнятті рішень та вчиненні дій, які призводять до порушення основоположних засад функціонування судової влади, ставлять під

загрозу права і свободи громадян. Особливо небезпечний характер такі дії та рішення набувають у періоди політичних криз і політичного протистояння, які, на жаль, виникають усе частіше.

Законом заборонені втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації з метою завдати шкоди їх авторитету чи вплинути на неупередженість суду.

Неприпустимо, щоб оцінку роботи судів давали некомпетентні та неправомочні особи, незалежно від їхнього становища в суспільстві, а також чиновники будь-якого рангу.

Особливо рішуче органи суддівського самоврядування, ради суддів повинні реагувати на випадки, коли зазначені особи, використовуючи окремі негативні факти, дають упереджену, вкрай негативну оцінку судовій системі в цілому, свідомо невірно тлумачать чинне законодавство, підриваючи довіру громадян до правосуддя, авторитет не лише суду, а й держави в цілому, завдають шкоди іміджу країни на міжнародній арені.

Не буду наводити конкретні факти такого втручання в діяльність судової влади — вони добре відомі. Усі вони були предметом розгляду позачергового VIII з'їзду суддів, Ради суддів, президії Ради суддів, зборів суддів Верховного Суду України, інших органів суддівського самоврядування.

Відповідні матеріали були оприлюднені в засобах масової інформації. Це питання детально розглянув під час виступу Голова Верховного Суду України.

Проте у загальних рисах я зобов'язаний назвати ті методи, ті засоби й інструменти, які використовують владні та політичні інституції при втручанні в судову діяльність, це:

– цілеспрямоване приниження авторитету судової влади; систематичні заяви з боку високопосадовців про непрофесіоналізм суддів, їх низькі моральні якості, суцільну корупцію в судах, безвідповідальність, безконтрольність, кланову корпоративність; публічне висміювання суддів, образливі висловлювання на їхню адресу як засіб шантажу суддів судів вищої ланки, які мають розглядати ту чи іншу судову справу;

– намагання прийняти закони, що «ревізують» статус суддів, встановлюють жорсткий контроль за їх діяльністю; скасування безстроковості їх обрання, обмеження фінансового забезпечення суддів при виході у відставку; обмеження повноважень органів суддівського самоврядування, постійне намагання обмежити або ліквідувати ті невеликі матеріальні й соціальні гарантії, які передбачені Конституцією України та Законом «Про статус суддів»;

– неправомірне втручання у здійснення правосуддя;

– блокування судів, суддівських кабінетів, зокрема із залученням силових структур;

– недофінансування судової діяльності, фінансування судової влади в ручному режимі;

– втягування судів у політичну боротьбу;

– маніпуляції з реорганізацією судів і звільненням з посад суддів, рішення яких не задовольняють чийсь інтереси, порушення проти таких суддів кримінальних справ.

Хочу, однак, зазначити, що в нашому суспільстві, у свідомості громадян все більше утверджується розуміння того, що без незалежного і неупередженого суду та якісного (у всіх значеннях) суддівського корпусу Українська держава не може бути правовою та демократичною. І відбувається це не без допомоги інших органів влади, оскільки громадяни усвідомлюють, що такі системні втручання є намаганням приборкати суди, зробити їх підконтрольними певним владним структурам чи політичним силам, створити механізми впливу на суди і суддів для того, щоб отримувати певні судові рішення.

Ці та інші питання щодо зміцнення незалежності судової влади розглядалися практично на кожному засіданні Ради суддів.

Не можна не сказати й про те, що такому ставленню з боку політиків до принципу незалежності сприяли самі судді.

Винесення деякими суддями сумнівних чи «замовних» рішень, відверте порушення ними в деяких випадках правил підсудності й підвідомчості, причетність їх до так званого рейдерства, вчинення корупційних діянь, зокрема злочинів, затягування розгляду судових

справ, участь у так званих схемах, бездушне ставлення до людей, неетична поведінка деяких суддів і працівників апаратів судів, — усе це, звісно, не підвищує авторитет судової влади.

Йдеться про дуже невелику кількість суддів, які зловживають своїм статусом і повноваженнями, але саме вони є тим чинником, який дає підстави негативно говорити про судову систему в цілому.

І щодо цього, шановні делегати, ми не можемо апелювати ні до Президента, ні до Прем'єра, ні до парламенту.

Тільки ми можемо і зобов'язані навести у своєму домі порядок. Тільки судді та органи суддівського самоврядування мають зробити все для того, щоб підвищити авторитет судової влади, нести в суспільство справедливість і гуманізм, віру людей у закон і правопорядок, невідворотно захищати права людини.

Я думаю, що новообраним вами Раді суддів і Вищій кваліфікаційній комісії суддів України з перших днів своєї діяльності необхідно зосередити увагу на напрацюванні заходів і створенні інструментів, за допомогою яких ми могли б виявляти тих суддів, які завдають шкоду авторитету судової влади, притягувати їх до відповідальності, порушувати питання про їх звільнення з суддівських посад. Це питання честі всього суддівського корпусу.

Розумію, що це зробити важко. Перш за все це зумовлено тим, що і члени рад суддів, і члени кваліфікаційних комісій є суддями і основним їх завданням є розгляд судових справ. Саме за здійснення правосуддя вони одержують заробітну плату. Робота ж у радах і кваліфікаційних комісіях здійснюється на громадських заса-

дах фактично у вільний від основної роботи час. Уявіть собі — за три роки члени Ради суддів України розглянули 16 тис. 290 скарг і звернень щодо судів і суддів, члени інших рад суддів — 31 тис. 615. І все це на громадських засадах.

Але іншого шляху в нас немає.

Разом з тим не можу не зазначити, що абсолютна більшість суддів при здійсненні правосуддя чітко дотримується вимог закону, присяги та етики судді. І хочу їх запевнити в тому, що законне, обґрунтоване судове рішення ніколи не стане приводом для відповідальності судді, хоч як би воно комусь не подобалось. Для цього й існують органи суддівського самоврядування.

Рада суддів України постійно тримала в полі зору проблеми, пов'язані з проведенням у державі судової реформи. 15 разів ці питання в різних аспектах обговорювалися на засіданнях Ради суддів України, а також на VIII позачерговому з'їзді суддів України.

Якщо узагальнити рішення Ради суддів України та з'їзду щодо проведення судової реформи, то нами спільно напрацьована така позиція з цього питання.

Судді неодноразово наголошували на тому, що вони не проти реформи. Суддівський корпус проти непродуманих кроків, деструктивних і руйнівних пропозицій, проти створення абстрактних моделей судового устрою, що начебто відповідають невідомим світовим стандартам, але не враховують наших реалій, проти реформи, яка не відповідає Конституції і яка може коштувати дуже дорого.

Разом з тим Рада суддів вважає, що судова реформа тільки тоді буде

дієвою та ефективною, коли здійснюватиметься одночасно з більш широкою правовою реформою, завданнями якої мають бути проведення судової реформи, удосконалення законотворчого процесу, підвищення якості законів, оперативне реагування законодавця на рішення Конституційного Суду, підвищення якості юридичної освіти, подолання правового нігілізму у представників влади, юридична освіта населення, реформа державних і недержавних інституцій, які забезпечують правопорядок, захист прав і свобод людини.

Що стосується власне судової реформи, то, на думку суддів України, надалі судова реформа має відбуватися шляхом одночасного здійснення перспективних і першочергових заходів.

До перспективних мають бути віднесені ті заходи, здійснення яких пов'язане із внесенням змін до Конституції з метою визначення стратегічних та ідеологічних пріоритетів судоустрою і судочинства.

Зокрема, шляхом внесення змін до Конституції необхідно: усунути нечіткість формулювань та розбіжність між окремими положеннями Конституції щодо побудови і функціонування судової системи, чітко визначити організацію системи судів та органів, що забезпечують функціонування судової влади.

До першочергових належать заходи, які можна здійснити без внесення змін до Конституції і які перш за все спрямовані на подолання кризових явищ і негативних тенденцій у правосудді та якісне удосконалення судочинства.

Зокрема, потребує удосконалення законодавство, яке регулює добір і навчання суддівських кадрів, призначення й обрання на посади суддів. Про-

цедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності мають бути публічними і ґрунтуватися на засадах змагальності. Необхідно чітко визначити підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, виключити можливість використання цих процедур для незаконного втручання у процес правосуддя.

Потрібно удосконалити законодавство, яке регулює підстави і порядок звільнення суддів із суддівських посад, встановити законом порядок призначення суддів на адміністративні посади та дострокового звільнення з цих посад органами суддівського самоврядування; позбавити голів судів та їх заступників притаманних лише їм процесуальних повноважень і повноважень щодо розподілу судових справ; запровадити розподіл справ між суддями з допомогою технічних засобів; підпорядкувати органи Державної судової адміністрації України (далі — ДСА) судовій владі, що підвищить їх відповідальність за належне організаційне забезпечення діяльності судової влади і соціальний захист суддів; вжити заходів для істотного поліпшення матеріально-технічного забезпечення діяльності судів, надання їм належних приміщень, забезпечення сучасною технікою, необхідними нормативними матеріалами; передбачити особливий порядок фінансування судової системи, перш за все процесуальних потреб судів, удосконалити та законодавчо закріпити порядок і систему оплати праці суддів та працівників апаратів судів; реформувати процесуальне законодавство з метою істотного зменшення навантаження на суди, підвищення оперативності та якості правосуддя.

Наші конкретні пропозиції щодо Концепції здійснення судової реформи були висловлені у заяві Ради суд-

дів від 26 травня 2006 р., у зверненні до Президента України і Верховної Ради України від 9 лютого 2007 р. Це питання обговорювалося під час другого етапу позачергового VIII з'їзду суддів.

Ми вважали і вважаємо, що наш підхід до питання про судову реформу є прагматичним, він враховує вітчизняний і світовий досвід, спрямований на створення умов, за яких громадяни будуть максимально захищені, а витрати держави — мінімальними.

У зв'язку з цим вважаю за необхідне зупинитися на законопроекті «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій України», внесеному до парламенту главою держави.

Саме цей законопроект прихильники його прийняття видають як рішучий і майже єдиний крок у напрямі завершення судової реформи. Позиція ж суддів стосовно цього проекту тлумачиться як їх небажання реформувати судову систему.

Йдеться про те, що цей законопроект побудовано на концептуально хибних засадах. Він містить численні юридично необґрунтовані пропозиції, а також значну кількість положень, які прямо суперечать визначенням Конституції, рішенням Конституційного Суду України. Реалізація його положень, на нашу думку, призведе до руйнування єдиної судової системи та підпорядкування її адміністративним органам.

Здавалося б, що всі ці розбіжності, суперечливі положення, які не узгоджуються з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України, мали б бути усунуті при підготовці проекту до другого читання. Однак цього не сталося. Навпаки, на сьогодні проект доповнено низкою нових положень, які не узгоджуються з концептуальними підходами автора проекту, є деструктивними, суперечать Конституції, рішенням Конституційного Суду, затвердженій Президентом України Концепції вдосконалення судівництва.

У проекті пропонується наділити окремі державні інституції неконституційними повноваженнями, зменшити обсяг повноважень Верховного Суду України, органів суддівського самоврядування.

За браком часу я не буду зупинятися на всіх положеннях, які не сприймаються суддівським корпусом. Свою позицію Рада суддів України висловила на засіданні 27 червня 2008 р. у зверненні до народних депутатів України, в якому просила не допустити прийняття в другому читанні цього проекту у запропонованій редакції.

Однак на деяких моментах я хотів би зосередити увагу делегатів з'їзду.

Судді України не сприймають положення проекту щодо суцільної спеціалізації судів, фактичного позбавлення Верховного Суду України повноважень з розгляду справ, створення нових двох вищих спеціалізованих судів та створення десятків, якщо не сотень, нових судів першої інстанції та апеляційних судів.

Ці положення жодним чином не узгоджуються з Конституцією. Верховний Суд України, який згідно з проектом має складатися із 16 суддів, буде перетворений на декоративний орган, на орган, який не матиме судових повноважень. Він втратить можливість виконувати свою конституційну функцію — забезпечувати однакове застосування судами України законодавства.

Судова система України складатиметься із чотирьох автономних систем.

Масштабна зміна підсудності судових справ без сумніву призведе до тривалої дестабілізації судової системи, до порушення прав і свобод громадян.

Така реформа потребує колосальних бюджетних витрат. Навіть за приблизними підрахунками ДСА необхідно буде витратити на цю реформу близько 10 млрд грн.

Насамкінець, немає жодних доводів на користь того, що така судова система буде функціонувати більш ефективно.

Друге питання, навколо якого відбувається багато спекуляцій, стосується призначення суддів на адміністративні посади.

Після прийняття 16 травня минулого року Конституційним Судом України рішення, яким було визнано, що Президент України не може мати повноважень щодо призначення суддів на адміністративні посади, Рада суддів України вимушено та з метою запобігти дестабілізації, а то й руйнування судової системи, щоб не дати втягнути суди в політичне протистояння, запобігти заподіяння непоправної шкоди авторитету правосуддя і держави, до законодавчого врегулювання цього питання взяла на себе відповідальність за ці призначення.

І до сьогоднішнього дня лунають закиди на адресу Ради суддів України з приводу того, що вона це вчинила всупереч законодавству. Це не відповідає дійсності.

Рада суддів України виявилася останньою ланкою того ланцюжка, який визнав процедуру призначення суддів на адміністративні посади. Аналіз Конституції і законів України, міжнародних правових актів, затвердженої Президентом України Концепції, рішень Конституційного Суду України дав підстави зробити висновок про те, що у ситуації, яка склалася, єдиним органом в державі, який може законно здійснювати ці призначення, є Рада суддів України.

Уявіть собі, що ми б цього не зробили. Закону, який би регулював це питання, немає до цього часу. І невідомо коли він буде.

А за ці півтора року з посад голів та їх заступників звільнилося понад 600 осіб. Якби ми не заповнили ці вакансії, то на сьогоднішній день половини судів не мала б керівництва, що без сумніву призвело б до дестабілізації судової системи і суспільного життя.

Нині у Верховній Раді України реєстровано кілька законопроектів, які стосуються призначення суддів на адміністративні посади, і відображають принципово різні підходи до вирішення цього питання: обрання зборами відповідного суду і призначення Радою суддів України, Президентом України за поданням Вищої ради юстиції, Пленумом Верховного Суду України та пленумом вищого спеціалізованого суду.

А закону немає. Чому? Відповідь очевидна — призначення суддів на адміністративні посади і звільнення з цих посад розглядається як особливо ефективний інструмент маніпулювання і керування судами.

На наше переконання, судді на адміністративні посади мають призначатися органами суддівського самоврядування. Не принципово якими — зборами, конференціями, радами суддів. Як на мене, найбільш оптимальним є варіант, згідно з яким ці питання вирішує Рада суддів України.

Законодавче закріплення механізму призначення голів судів та їх заступників Радою суддів України підсилить роль органів суддівського самоврядування у вирішенні питань внутрішньої організації судової влади, сприятиме підвищенню відповідальності керівного складу судової влади безпосередньо перед суддівською спільнотою, оскільки остання може дати об'єктивну оцінку результатам діяльності конкретного судді.

Суттєвим аргументом на користь цього підходу є й те, що призначений вищим органом суддівського самоврядування голова (заступник голови) суду буде незалежним від будь-яких органів і посадових осіб, а відповідно — вільний від неправового впливу й тиску під час постановлення судових рішень і вирішення питань організаційного забезпечення судової влади, від яких значною мірою потерпають судді.

Шановні делегати!

За браком часу я не можу приділити увагу всім аспектам діяльності Ради суддів України.

Затверджений Радою суддів України звіт про її діяльність вам роздано, і ви з ним можете ознайомитися.

Зверніть увагу на те, як часто Рада суддів України розглядала питання поліпшення фінансово-організаційного забезпечення судової діяльності, створення гідних матеріальних умов для суддів, забезпечення судів приміщеннями, а суддів житлом; питання кадрового забезпечення діяльності судів та територіальних управлінь державної судової адміністрації, діяльності Академії суддів України, підвищенню заробітної плати суддів та працівників апарату судів; добору суддівських кадрів, їх навчання, заохочення, притягнення до відповідальності; контролю за організацією діяльності судів і ДСА; організації діяльності самих рад суддів та органів суддівського самоврядування; діяльності кваліфікаційних комісій тощо.

Суддівське самоврядування стало невід'ємною частиною судової системи України. Від його ефективної роботи, без перебільшення, залежить стан здійснення судочинства в Україні, рівень захисту прав і свобод громадян.

Незважаючи на колосальну роль, яку відіграють органи суддівського самоврядування в забезпеченні життєдіяльності судової системи, донині вони фактично не фінансуються.

Поки що вони не отримали чітко визначених законодавством повноважень для реального вирішення питань внутрішньої діяльності судів, соціального захисту суддів.

Настав час чіткіше визначити функції, роль і місце суддівського самоврядування в Україні, переглянути законодавче регулювання їх повно-

важень, спосіб формування, їх систему та організацію діяльності. Суддівському самоврядуванню необхідне самостійне фінансування, достатнє забезпечення кадрами, оргтехнікою, засобами електронного зв'язку, архівними приміщеннями в центрі та на місцях.

Шановні делегати!

Запрошую вас до обговорення цих та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової влади, сподіваючись, що прийняті вами рішення стануть значним поштовхом для подолання кризових явищ у правосудді, удосконалення судочинства, захисту Конституції та закону в цілому.

Я думаю, що ми можемо запевнити Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України в тому, що ми завжди були проти конфронтації, ми — за конструктивну співпрацю з метою істотного підвищення гарантій та рівня захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства, юридичних осіб і держави, унеможливлення кризових явищ у правосудді.

Дякую за увагу!

Про діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККСУ) з березня 2006 р. по жовтень 2008 р. інформував делегатів з'їзду голова цієї комісії Ігор Самсін.

11 березня 2006 р. закінчилися повноваження новоутвореного складу ВККСУ першої каденції (2003—2006 рр.). Згідно зі ст. 76 Закону України «Про судоустрій України» сформовано новий склад ВККСУ другої каденції, який увесь цей час працює в неповному складі — 12 членів.

30 березня 2006 р. відбулося організаційне засідання ВККСУ, на якому обрано її керівний склад: голову — І. Самсіна, заступника голову — П. Колесника та секретаря — Н. Фадєєву.

ВККСУ другої каденції з 2006 р. по жовтень 2008 р. провела 47 засідань (у 2006 р. — 14 засідань, у 2007 р. — 19 засідань та у 2008 р. — 14 засідань). Винесено на розгляд 3 тис. 126 матеріалів з різних питань (734 — у 2006 р., 1 тис. 595 — у 2007 р. та 797 — у 2008 р.).

За результатами розгляду подань Голови Верховного Суду України та голів вищих спеціалізованих судів України атестовано щодо присвоєння кваліфікаційних класів та присвоєно відповідні класи 410 суддям (123 суддям — у 2006 р., 227 суддям — у 2007 р. та 60 суддям — у 2008 р.).

З метою перевірки знань професійного судді, встановлення рівня кваліфікаційної підготовленості судді, його здатності підвищувати свій фаховий рівень і здійснювати правосуддя, у тому числі в судах більш високого рівня, за результатами співбесіди комісія прийняла рішення про перенесення атестації через низький рівень знань 8 суддів і 9 матеріалів відкладено через неявку суддів на засідання (із загальної кількості розглянутих — 60).

ВККСУ внесла на розгляд 1 тис. 919 матеріалів щодо надання рекомендацій для обрання безстроково (520 — у 2006 р., 814 — у 2007 р. та 585 — у 2008 р.).

За результатами розгляду надано рекомендації для обрання безстроково 1 тис. 752 суддям (503 — у 2006 р., 775 — у 2007 р. та 474 — у 2008 р.).

Розглянуто та відмовлено у наданні рекомендації для обрання безстроково 47 суддям (17 — у 2006 р., 14 — у 2007 р., 16 — у 2008 р.). Щодо 121 судді розгляд відкладався з різних підстав: для додаткового вивчення матеріалів, з'ясування певних обставин, недостатнього рівня професійних знань судді, неявки судді на засідання тощо.

Законодавець передбачив (ст. 8 Закону України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України»), що ВККСУ має розглянути матеріали щодо надання рекомендації для обрання суддею безстроково за 2 місяці до закінчення терміну повноважень судді.

У звітний період комісія розглянула 45 ініційованих подань про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності (8 — у 2006 р., 15 — у 2007 р., 22 — у 2008 р.).

Відмовлено у відкритті дисциплінарного провадження щодо 31 подання (7 — у 2006 р., 11 — у 2007 р., 13 — у 2008 р.), порушено 7 дисциплінарних проваджень (1 — у 2006 р., 4 — у 2007 р., 2 — у 2008 р.). Розгляд 3 справ у 2008 р. знято у зв'язку із заявою ініціаторів про відкликання і 3 справи знаходяться на розгляді.

Із загальної кількості розглянутих дисциплінарних проваджень притягнуто до дисциплінарної відповідальності 5 суддів. У 2006 р. до 1 судді застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді пониження кваліфікаційного класу на один клас — з другого до третього, оголошено догану 2 суддям у 2007 р. та 2 суддям у 2008 р.

Як свідчить практика, розгляд Вищою радою юстиції скарг суддів на рішення кваліфікаційних комісій суддів триває досить довго, і здебільшого його скасовують за недотримання процедури прийняття такого рішення, хоча кваліфікаційною комісією суддів доведено факт порушення суддею присяги, вимог чинного законодавства тощо.

З метою узагальнення дисциплінарної практики та однакового застосування вимог чинного законодавства, з урахуванням Указу Президента № 742 від 11 вересня 2006 р. та розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 657-р, ВККСУ підготовлено до друку видання «Збірник рішень у дисциплінарних справах. 2007 рік».

Відповідно до ст. 95 Закону «Про судоустрій України» ВККСУ розглянуто і прийнято рішення щодо 37 скарг на рішення кваліфікаційних комісій суддів про відмову в наданні рекомендації на посаду судді та присвоєння кваліфікаційних класів (10 — у 2006 р., 15 — у 2007 р., 12 — у 2008 р.). Із них задоволено 19 скарг (6 скарг — у 2006 р., 8 скарг — у 2007 р., 5 — у 2008 р.). Відмовлено у задоволенні 16 скарг (4 скарги — у 2006 р., 7 скарг — у 2007 р., 5 скарг — у 2008 р.). Розгляд 2 скарг станом на жовтень 2008 р. відкладено.

З метою вироблення єдиної практики застосування кваліфікаційними комісіями суддів вимог чинного законодавства щодо добору кандидатів на посаду судді ВККСУ спільно з Радою суддів України та Академією суддів України вивчено питання про можли-

вість запровадження тестування кандидатів на посаду судді як складової кваліфікаційного іспиту і прийнято з цього приводу рішення.

Комісією розглянуто 20 скарг на рішення ВККСУ щодо проведення повторної атестації суддів, яким відмовлено в наданні рекомендації для обрання безстроково на посаду судді (2 скарги — у 2006 р., 3 скарги у 2007 р. та 15 скарг — у 2008 р.).

За результатами розгляду задоволено 2 скарги у 2008 р. щодо проведення повторної атестації суддів. За 13 скаргами, що надходили у 2006—2008 рр. відмовлено в задоволенні. Розгляд 5 скарг відкладено.

Розглянуто 9 заяв із різних питань: 6 заяв про перегляд рішення про надання рекомендації для обрання суддею безстроково (5 — у 2007 р., 1 — у 2008 р.), з яких задоволено 1 заяву у 2007 р., надано роз'яснення щодо 1 заяви у 2007 р. та щодо інших 4 заяв відмовлено; 3 заяви щодо проведення перевірок, надання додаткової інформації, надання роз'яснення у 2007 р., за якими надано відповідні рекомендації або взято інформацію до уваги.

Важливою подією у роботі ВККСУ в 2006 р. став випуск за підтримки проекту Агентства США з міжнародного розвитку «Україна: верховенство права» видання «Інформаційного вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України», презентацію якого було приурочено до Дня працівників суду.

У зв'язку з прийняттям кваліфікаційними комісіями суддів рішень про відмову в наданні рекомендації судді, обраного безстроково, щодо обрання його безстроково до суду вищого

рівня та відсутністю законодавчого врегулювання цього питання, виникла нагальна потреба в додатковому вивченні та розгляді питання щодо термінів внесення повторного подання головами відповідних судів стосовно суддів, обраних безстроково, яким відмовлено в рекомендації щодо обрання на посаду судді вищого рівня, з прийняттям окремого рішення. Вивчивши та розглянувши 9 червня 2006 р. зазначене питання, ВККСУ вирішила, що повторне подання головами відповідних судів щодо суддів, обраних безстроково, яким відмовлено в рекомендації на обрання до суду вищого рівня, може бути внесено до кваліфікаційної комісії суддів не раніше, як через рік з дати прийняття такого рішення.

Через збільшення кількості подань від голів судів щодо присвоєння відповідного кваліфікаційного класу судді, якого призначено (обрано) на посаду в суді вищого рівня, ВККСУ вивчено і розглянуто питання про порядок розгляду таких подань. З метою забезпечення однакового і правильного застосування законодавства кваліфікаційними комісіями суддів ВККСУ 9 червня 2006 р. прийнято рішення-рекомендацію про те, що розгляд кваліфікаційними комісіями суддів подань голів судів щодо присвоєння кваліфікаційного класу судді, якого призначено (обрано) на посаду в суді вищого рівня, без дотримання мінімального строку перебування судді у кваліфікаційному класі, який дає право на присвоєння наступного кваліфікаційного класу, повинно відбуватися шляхом проведення позачергової кваліфікаційної атестації.

У зв'язку з відсутністю єдиної процедури складання кваліфікаційного іспиту, критеріїв оцінювання результатів кваліфікаційного іспиту, наявності елемента суб'єктивізму в оцінюванні результатів іспиту та запровадження європейських стандартів в Україні щодо добору кандидатів на посаду судді ВККСУ розглянула звернення ректора Академії суддів України про перевірку знань, рівня професійної підготовки кандидата на посаду судді, ступеня його готовності здійснювати правосуддя, з питань юрисдикції відповідного суду шляхом тестування та виконання судді ситуативних завдань.

7 грудня 2006 р. ВККСУ розглянула питання щодо вимог ст. 91 Закону «Про судоустрій України» до кваліфікаційного іспиту в частині виконання письмового завдання кандидатом на посаду судді шляхом складання ним тестів та виконання ситуативних завдань і вирішила визнати необхідність апробації тестових завдань для перевірки рівня складності та подальшого удосконалення розробленого матеріалу Академією суддів України, а також провести навчання з особами, які перебувають у кадровому резерві на посаду судді, шляхом тестування та виконання ними ситуативних завдань з метою апробації тестових завдань, розроблених Академією суддів України.

На виконання рішення ВККСУ від 7 грудня 2006 р. та рішення Ради суддів України від 8 грудня 2006 р. проведено навчання у кваліфікаційних комісіях суддів загальних судів: Одеського апеляційного округу (27 лютого 2007 р.), Харківського апеляційного округу (1 березня 2007 р.), Київського апеляційного округу (3 березня 2007 р.) та кваліфікаційній комісії суддів господарських судів України (16 березня 2007 р.).

Актуальне питання порушив Голова Ради суддів України щодо конкурсного добору кандидатів на посади суддів. З цього приводу ВККСУ було розроблено проект Положення про порядок добору кандидатів у професійні судді кваліфікаційною комісією суддів на конкурсній основі та обговорено під час круглого столу 24—25 травня 2007 р. головами кваліфікаційних комісій суддів, начальниками територіальних управ-

ліль державної судової адміністрації за участю представників Вищої ради юстиції, ОБСЄ, проекту Агенства США із міжнародного розвитку «Україна: верховенство права». Станом на сьогодні пропозиції учасників круглого столу узагальнено і проект положення знаходиться на доопрацюванні.

Для швидкого заміщення та прозорості процедури зайняття посади судді розроблено, затверджено наказом по ДСА та зареєстровано в Міністерстві юстиції України (21 серпня 2006 р. № 001/12865) Положення про формування кадрового резерву на посади суддів місцевих та апеляційних судів, яким визначено єдиний порядок формування кадрового резерву на посади суддів загальних і спеціалізованих місцевих та загальних і спеціалізованих апеляційних судів після складання кандидатом кваліфікаційного іспиту (в порядку вимог ст. 91 Закону «Про судоустрій України»). З урахуванням вимог Положення та чинного законодавства пропонуємо розглянути можливість заміщення наявних вакансій з числа кандидатів, які перебувають у кадровому резерві на заміщення посади судді.

Чинним законодавством передбачено, що організаційне забезпечення кваліфікаційних комісій суддів покладається на органи державної судової адміністрації. Як відомо, голова і члени кваліфікаційних комісій суддів працюють на громадських засадах, поєднуючи виконання цих функцій з основною роботою. В центральному апараті державної судової адміністрації створено секретаріат ВККСУ у складі відділу, а територіальні управління областей забезпечують діяльність відповідних кваліфікаційних комісій суддів загальних судів. Як правило, це одна людина в територіальному управлінні, яка разом із іншими обов'язками виконує функції технічного секретаря комісії. Тому необхідно збільшити штатну чисельність працівників органів державної судової адміністрації і створити хоча б сектори для виконання функцій секретаріатів комісій.

Отже, шановні делегати, як бачимо, ще багато проблем залишаються не вирішеними, але в таких умовах ВККСУ та кваліфікаційні комісії суддів виконують поставлені перед ними завдання.

Голова ДСА Іван Балаклицький у своєму виступі зазначив, що останні три роки видатки державного бюджету на фінансування судів та установ судової системи зростають. Проте на створення нових судів, збільшення їх штатної чисельності потрібні додаткові кошти.

Він навів з цього приводу деякі статистичні дані. Так, 2006 р. загальна сума передбачених державним бюджетом асигнувань становила 1 млрд 376,6 млн грн (57 % від бюджетного запиту), у 2007 р. — 1 млрд 586,5 млн грн (51 %), а в 2008 р. — 2 млрд 448,7 млн грн (48 %). Недофінансування видатків призводить до утворення кредиторської заборгованості, що відволікає поточні асигнування.

Протягом трьох років структура бюджету судової влади змінилася в напрямі збільшення соціальних виплат та видатків суддям (приблизно до 80 %) і зменшення капітальних видатків на здійснення судочинства (9 %).

Недосконалість наявної системи полягає в тому, що у структурі оплати праці посадовий оклад становить тільки 40 %, а решта — надбавки та заохочувальні виплати, що призводить до значної нерівномірності у фактичному нарахуванні заробітної плати суддів.

Незважаючи на прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» та відповідних змін до неї, істотного підвищення заробітної плати державних службовців та службовців, які працюють в судовій системі, не відбулося.

По-перше, ця постанова та зміни до неї набирають чинності після прий-

няття законів про державний бюджет на 2006—2008 рр. Пунктом 8 вказаної постанови визначено, що видатки, після набрання нею чинності, здійснюються в межах асигнувань на оплату праці, затверджених у кошторисах на утримання відповідних органів. Тобто, фактично відбувся лише перерозподіл складових заробітної плати.

По-друге, фонд оплати праці суддів та працівників судів залишився спільним, а окрема постанова Кабінету Міністрів України при нарахуванні заробітної плати надає пріоритет саме суддям та відповідно зменшує залишок фонду оплати праці інших працівників.

ДСА неодноразово зверталася до Кабінету Міністрів та Міністерства фінансів України з пропозицією щодо розмежування фондів оплати праці суддів та працівників судів.

Одним із пріоритетів у діяльності ДСА на 2008 р. визначено розроблення нових механізмів системи фінансового забезпечення діяльності судів.

Рішенням Ради суддів України від 29 лютого 2008 р. № 33 погоджено порядок нарахування заробітної плати суддів судів загальної юрисдикції (крім суддів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів), відповідно до якого рекомендовано встановлювати премії та надбавки виходячи з рівня кваліфікації судді, здійснюваних ним додаткових функцій, у розмірі, який не повинен перевищувати 100 % посадового окладу з урахуванням надбавки за кваліфікаційний клас.

Надзвичайно гострою залишається проблема фінансового забезпечення перерахунку оплати праці суддям місцевих та апеляційних судів.

Для цього в бюджеті необхідно передбачити 1 млрд 441,5 млн грн.

За розрахунками ДСА, потреба в коштах судової системи становить 9 млрд 63,3 млн грн, з яких на фінансування соціальних та поточних видатків — 5 млрд 931,9 млн грн та 3 млрд 131,4 млн грн на капітальні видатки.

Однак, як і в попередні роки, передбачених у проекті держбюджету на 2009 р. коштів недостатньо.

Обсяги бюджетних асигнувань на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт приміщень судів починаючи з 2006 р. зменшуються: у 2006 р. — профінансовано 82,1 млн грн (23 % від потреби); у 2007 р. — 44,9 млн грн (9 %), з них

9,4 млн грн були спрямовані на погашення кредиторської заборгованості, що виникла у 2006 р. у зв'язку із значним недофінансуванням Державним казначейством України видатків державного бюджету; у 2008 р. — передбачено 48,5 млн грн (5%), профінансовано 25,8 млн грн (половина від запланованих) і на сьогодні фінансування припинено.

Протягом 2007—2008 рр. було введено в експлуатацію 3 нових приміщення судів; протягом трьох останніх років після завершення реконструкції та капітального ремонту введено в експлуатацію 45 приміщень, ДСА придбала для судів 4 будівлі, а Кабінет Міністрів України прийняв 21 розпорядження щодо передачі приміщень до сфери управління ДСА для розміщення судів.

На сьогодні 12 місцевих загальних судів працюють в аварійних приміщеннях.

Обсяг бюджетних асигнувань, спрямований державою за період 2006—2008 рр. на реалізацію Державної програми забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 рр., яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 липня 2006 р. № 918, становить лише 6,5 % від загальної суми.

Нині на стадії будівництва або реконструкції перебуває 45 приміщень судів. Через недостатнє фінансування строки проведення робіт на об'єктах значно перевищують нормативні. У цілому в державі тільки на введення в експлуатацію об'єктів незавершеного будівництва приміщень судів потрібно 161,3 млн грн.

Зараз пріоритетним завданням є забезпечення приміщеннями утворених у 2004 р. адміністративних судів.

Станом на 1 жовтня 2008 р. всі 27 окружних та 7 апеляційних адміністративних судів вдалося забезпечити службовими приміщеннями, хоча лише 9 із 27 окружних та 6 із 7 апеляційних адміністративних судів мають приміщення відповідної площі.

ДСА розробила Програму забезпечення безпеки працівників суду, охорони приміщень судів та поліпшення їх технічного укріплення на 2007—2009 рр., передбачено фінансування заходів безпеки на суму 45 млн 323 тис. грн, профінансовано 12 млн 255 тис. грн (27 %).

Спільно з Міністерством внутрішніх справ України здійснюються заходи щодо перегляду штатної чисельності працівників судової міліції відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2001 р. № 1575. ДСА звернулася до цього міністерства з пропозицією створити в його структурі самостійний підрозділ судової міліції, розробляється концепція її подальшого розвитку.

Відповідно до Єдиного реєстру суддів потребують забезпечення житлом 920 суддів, для чого необхідно приблизно 365 млн грн.

У зв'язку з недофінансуванням з бюджету (із запланованих 75 млн грн виділено 38 млн) у 2006 р. житло отримали лише 304 судді (110 забезпечили житлом місцеві органи державної виконавчої влади); у 2007 р. — 150 (76) із 860 суддів, які потребують поліпшення житлових умов (виділено 11 млн грн). Обсяг фінансування у 2008 р. (30 млн грн) дасть змогу придбати лише 68 квартир. Змінити ситуацію на краще в цьому питанні могло б запровадження кредитування суддів, які потребують поліпшення житлових умов.

І. Балаклицький поінформував з'їзд про те, що ДСА розробила Концепцію створення Єдиної судової інформаційної системи, яку затвердила Рада суддів України (рішення від 9 лютого 2007 р. № 8).

У судах загальної юрисдикції встановлено 1 тис. 905 систем фіксації судового засідання. До кінця поточного року планується придбати ще 259 таких систем.

Цього року із передбачених на комп'ютеризацію судів 50 млн 553 тис. грн профінансовано лише 22 млн 558 тис. грн (47 %).

За попередніми розрахунками тільки на технічне оснащення судів необхідно понад 400 млн грн капітальних вкладень.

Пріоритетом у діяльності ДСА є також виконання робіт з розміщення всіх судових рішень, що набрали законної сили, в Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі — Реєстр). При загальній щорічній кількості судових рішень, що ухвалюють усі суди України, приблизно 7 млн (більше половини — ухвали про адмінправопорушення), у Реєстр за більше ніж два роки його роботи передано для внесення 2 млн 796 тис. 196 рішень.

З 1 жовтня 2007 р. впроваджується відповідне програмне забезпечення та засоби електронного цифрового підпису з метою наповнення Реєстру електронними копіями судових рішень та зменшення навантаження на суддів і працівників апарату суду, зниження поточних витрат суду на паперовий документообіг.

Поступове збільшення кількості копій судових рішень в електронному вигляді, що надходять до Реєстру, свідчить про певні зрушення на шляху створення Єдиної судової інформаційної системи.

Гострою на сьогодні залишається кадрова проблема комплектування суддівського корпусу, формування кадрового резерву, першого призначення, безстрокового обрання та звільнення суддів.

Кількість суддів у судах загальної юрисдикції (крім Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів) становить 8 тис. 585. Залишаються вакантними 1 тис. 619 посад, що насамперед пов'язано зі збільшенням кількісного складу суддів у судах адміністративної юрисдикції, тривалою процедурою переведення суддів із загальних до спеціалізованих судів, добору і формування

кадрового резерву на вивільнені посади, а також політичною нестабільністю в державі. У зв'язку з цим збільшується навантаження із розгляду справ на інших суддів.

Середньомісячний показник стану надходження справ на одного суддю в місцевих загальних судах у різних регіонах у 2007 р. коливався від 26 до 420 справ та матеріалів, що негативно вплинуло на якість і своєчасність розгляду справ. У зв'язку з цим необхідно переглянути мережу та кількісний склад суддів Радою суддів України та раціонально перерозподілити штатні суддівські посади між судами.

Не врегульованим на законодавчому рівні залишається і питання щодо працевлаштування чи звільнення суддів внаслідок ліквідації суду.

*Далі слово було надане Голові Конституційного Суду України **Андрію Стрижаку**.*

Він поінформував з'їзд про роботу очолюваного ним органу конституційної юрисдикції за останні два роки, зауваживши, що незважаючи на складну політичну ситуацію в країні, Конституційний Суд працює стабільно і досить ефективно. Зокрема, за два роки діяльності Конституційного Суду в нинішньому складі прийнято 38 рішень щодо конституційності законів або їх тлумачення. А за 10 місяців цього року він уже постановив 26 судових рішень стосовно конституційності законів і приступив до розгляду 60 справ, що залишилися в остатку. Зараз на розгляді там перебуває 22 подання та звернення і тільки поточного, 2008 р.

А. Стрижак звернув увагу делегатів форуму на наявність кількох проблем, які необхідно вирішувати спільно.

По-перше, йдеться про взаємодію між органами конституційної юрисдикції та органами загальної юрисдикції.

Конституційний Суд наділений виключною компетенцією здійснювати конституційний контроль і надавати офіційне тлумачення Конституції та законів. При розгляді судових справ у судах загальної юрисдикції інколи виникає сумнів щодо відповідності Конституції та законності певного правового акта. З метою попередження судової помилки законодавець передбачив можливість для суддів призупинити розгляд справи, звернутися до Верховного Суду України, щоб той звернувся до Конституційного Суду України про надання роз'яснень. Така практика взаємодії між судами загальної та конституційної юрисдикції дуже поширена у судах більшості країн, і її потрібно застосовувати в нашій державі, — переконаний Голова Конституційного Суду.

По-друге, в Україні, на жаль, повага до суду і судових рішень не стала правилом ні для політичних діячів, ні для вищих посадових осіб держави.

А. Стрижак навів приклад, що свідчить про неповагу до судових рішень.

— Уже протягом 7 років майже кожного року Конституційний Суд України приймає рішення щодо неконституційності законів про Державний бюджет України. Більше того, в 2007 р. він висловив правову позицію, де було чітко сказано, що не може закон про Державний бюджет змінювати інші закони, зменшувати обсяг прав і свобод людини, у тому числі й суддів. І що Ви думаєте? Кожен рік з наполегливістю, яка гідна кращого застосування, Уряд подає проект такого закону, Верховна Рада України приймає цей бюджет, Президент України підписує цей закон, хоча у ньому знову є ті самі грубі порушення. То виходить, що рішення судів не всі повинні виконувати? Отака у нас повага до виконання судових рішень.

Наостанок Голова Конституційного Суду висловив стурбованість з приводу судової реформи.

— У нас чим більше говорять про реформу, тим більше вона буксує. А політичні протистояння призведуть до того, що судова реформа ніколи не буде належною, такою, яка потрібна для людей. Мені здається, що потрібно оголосити мораторій на проведення реформи до тих пір, поки ви — політики, не розберетеся хто лівий, хто правий. Тоді, мабуть, перейдемо до реформи, а зараз давайте хоча б до прийняття нового, не руйнувати старе.

У ході обговорення питань порядку денного з'їзду виступив голова Апеляційного суду Івано-Франківської області **Павло Гвоздик**.

Він, зокрема, висловив своє ставлення до певних підходів у реформуванні судової системи, закликавши обережно ставитися до ідеї позбавлення голів судів деяких повноважень.

— Основна мета обмеження прав голів судів полягає в тому, щоб зробити так, аби голова суду не міг втручатися у процесуальну діяльність судді, щоб від голови суду не залежав ні процес, ні результати правосуддя. Саме на цьому аспекті чомусь і сконцентровано всю увагу, так ніби це є основною проблемою судочинства. Основна ж проблема полягає в тому, щоб і процес, і результат правосуддя був доступний, прозорий, справедливий, зрозумілий для громадян, а діяльність суддів і судів більш ефективною.

Насправді правосуддя залежить не стільки від того, як судді будуть призначатися на адміністративні посади, і не від того, як будуть розподілятися справи між суддями.

Правосуддя залежить від авторитету судового рішення, яке повинно бути справедливим та остаточним. Цього можна досягнути тільки визначивши стандарти, на які можуть орієнтуватися судді у своїй процесуальній професійно-етичній поведінці, — переконаний П. Гвоздик.

— Поліпшення правосуддя шляхом покращення суддів виглядає утопічно. Немає в Україні кращих суддів — вони такі, як і всі люди в Україні. Ми живемо вже і тепер, ми такі, які ми є. Потрібно змінити умови, в яких працюють наші, можливо не найкращі, судді. Необхідно визначитись офіційно з інститутом оцінки роботи суддів і з тим, який орган суддівського самоврядування повинен

здійснювати таку оцінку та володіти необхідними інструментами, тобто методиками оцінки ефективності роботи судді. Маючи певний еталон поведінки, кожен суддя знатиме, що потрібно робити для того, щоб його поведінка була оцінена як належна. Стандарти в цьому дуже допоможуть.

Ми багато говоримо про реформу, про певні зміни, але в процесі наших теоретичних дискусій забуваємо про одне — для чого і для кого потрібна реформа. Вона потрібна насамперед для тих людей, які приходять до суду як відвідувачі, тих, хто намагається знайти там справедливість.

І саме від того як їх приймають, як вирішуються їх справи і залежить оцінка нашої роботи. Так ось, основна увага в процесі реформування і роботи суддівського самоврядування повинна бути приділена, в першу чергу, судам першої інстанції, — наголосив голова Апеляційного суду Івано-Франківської області.

Він також звернувся до політичних і державних діячів з проханням допомогти судовій владі. Причому зробити це у такий зрозумілий, простий для кожного українця спосіб. Коли хтось із них отримає повістку з викликом до суду, то з'явитися в судове засідання особисто, не присилаючи туди своїх представників чи помічників, побачити самому, як відбувається правосуддя, як там почувають себе люди, і можливо, це дасть їм змогу зрозуміти те, як і в яких умовах здійснюється правосуддя.

*Підтримав позицію свого колеги П. Гвоздика з приводу проведення судово-правової реформи голова Апеляційного суду Волинської області **Петро Філюк**.*

Він зауважив, що реформуючи судову систему, ми в якийсь дивний спосіб переймаємо досвід розвинутих країн світу, орієнтуючись на так звані євро-

пейські стандарти, при цьому не враховуючи думки звичайних людей нашої держави. Через це на сьогодні сталося так, що судова система внаслідок певних реформ стала розбалансованою, не прогнозованою, складнішою і мало доступною.

— Переконаний, що будь-яка державна структура, в тому числі судова, повинна бути керована, має бути контроль за її роботою, оскільки судова система не застрахована від випадкових людей. Повинен бути реальний механізм впливу, маєтись на увазі, щодо явно незаконних рішень. Однак механізму оперативного реагування на такі рішення не існує. Ми навіть не можемо цього суддю відсторонити від виконання обов'язків судді. Таким чином, ми сприяємо легалізації корупції в судах. І найгірше — це деморалізує чесних суддів, втрачається довіра людей до суду. Для того, щоб змінити цю ситуацію потрібно відновити механізм нагляду. Нехай хтось має право нагляду чи контролю за роботою судів.

Суспільству і суддям потрібна прогнозована, зрозуміла, доступна для людини єдина судова система із спрощеними процедурами, не з кількома, а з єдиним Верховним Судом України і судовою адміністрацією у складі судової системи, — підсумував П. Філюк.

*Перед делегатами IX з'їзду суддів України виступила також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини **Ніна Карпачова**.*

— У Конституції України чітко закріплено, що кожен має право на справедливий судовий розгляд.

У той же час, як виявилось, справедливість стосовно самих суддів в Україні поставлена під загрозу. Погодьтеся, для того, щоб ефективно захищати права людини, що є обов'язком суддів, треба щоб сам суддя був захищений.

Сьогодні, на жаль, відбуваються спроби «проштовхнути» в парламенті закони, які спрямовані фактично на руйнування системи правосуддя. Ми не можемо з вами допустити, щоб було встановлено контроль за судовою владою з боку інших органів влади та певних політичних сил. Це є принциповим для нас, адже це небезпека самим основам нашої державності.

Тому як Уповноважений з справ людини я категорично виступала і виступаю проти такого реформування, адже систему правосуддя в Україні треба не руйнувати, а зміцнювати. Зміцнювати так, щоб це відбувалося з повагою до прав людини, з повагою права людини на справедливий судовий розгляд, з повагою до принципу верховенства права. Свідченням порушення права на справедливий судовий розгляд є багато невіршених питань, які пов'язані між собою, і не тільки ті, що безпосередньо стосуються судових рішень, але й порядку призначення суддів, а ця процедура триває у Верховній Раді України місяцями.

Н. Карпачова порушила питання про необхідність формування системи безоплатної правової допомоги в Україні, реалізацію права на оскар-

ження рішень суду, і у зв'язку з цим внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, запровадивши у ньому апеляційний, касаційний порядок перегляду судових рішень.

Омбудсман також торкнулася питання незалежності суддів.

— Рік тому, на історичному позачерговому з'їзді суддів досить різко критикувалися дії представників законодавчої та виконавчої влади у зв'язку з переслідуванням суддів за прийняття рішень, пов'язаних з виборчим процесом. На жаль, до цього часу ситуація не змінилася. Нові вибори або навіть їхнє очікування постійно супроводжуються тиском і переслідуванням суддів з боку політичних сил і посадових осіб. Тому, звичайно, я не могла стояти осторонь, коли блокувалася робота Окружного адміністративного суду м. Києва та Київського апеляційного адміністративного суду, чинився тиск на суддів, відбувалося звільнення без дотримання передбаченої законом процедури. Ліквідація Указом Президента від 13 жовтня 2008 р. Окружного адміністративного суду м. Києва могла б призвести, і вже призвела, до порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо дотримання

права людини на розгляд справи упродовж розумного терміну. Адже у провадженні тільки цього суду перебуває 6 тис. адміністративних справ. Що стосується тих, хто працює в цьому суді, а це понад 100 осіб, то вони фактично виявилися звільненими з роботи. Це не законно. І це є принциповою позицією.

Незалежність суддів — це і конституційна гарантія захищеності суддів від втручання у правосуддя та переслідування за винесення судових рішень. Саме правосуддя є основою всіх суспільних чеснот. Пам'ятаємо про це! Пишаймося цим! І будемо відповідальні за це! — закликала суддів Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Про ці та ряд інших проблем, які необхідно вирішувати суддівському корпусу, говорили у виступах Міністр юстиції України **Микола Оніщук**, голова Апеляційного суду Запорізької області **Валентин Городовенко**, суддя Апеляційного суду Донецької області **Валентина Шабанова**, ректор Академії суддів України **Ірина Войтюк**, голова Окружного адміністративного суду м. Києва **Олег Бачун** та інші делегати з'їзду.

РІШЕННЯ ІХ з'їзду суддів України

Про стан організації та діяльності судової влади і виконання рішень VII чергового та VIII позачергового з'їздів суддів України

14 листопада 2008 р.

м. Київ

З'їзд суддів України відмічає, що час, який минув після VII чергового з'їзду суддів України, був періодом напружених пошуків шляхів розвитку вітчизняної системи судострою, вирішення організаційних та матеріально-технічних проблем щодо забезпечення діяльності судів і суддів, зміцнення організаційної основи функціонування органів правосуддя в Україні в інтересах суспільства і держави, соціального захисту суддів, а також підвищення професійного рівня кадрів судової системи.

Незважаючи на труднощі, а іноді й на пряму протидію з боку деяких політиків становленню судів як само-

стійної влади, можна констатувати, що суди почали усвідомлювати себе самостійним і незалежним державним інститутом, покликаним забезпечувати стабільність в державі, неупереджений захист прав людини, інтереси суспільства й держави. Попри значне навантаження на суди та складні умови їх діяльності вони забезпечують якісний розгляд переважної більшості справ у розумні строки. У 2006–2008 рр. значно поліпшилася ситуація з більшістю показників оперативності та якості розгляду судами справ.

З'їзд суддів відзначає, що, виконуючи рішення VII чергового і VIII позачергового з'їздів суддів України, судді

і суди України, органи суддівського самоврядування досягли позитивних зрушень у таких сферах організації та діяльності судової влади, як: утвердження в Україні самостійної і незалежної судової влади та її подальше зміцнення; забезпечення верховенства права та права кожного на справедливий судовий розгляд незалежним і неупередженим судом протягом розумного строку; утворення системи спеціалізованого адміністративного судочинства з метою захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин; підвищення ролі та значення суддівського самоврядування як од-

нієї з найважливіших конституційних гарантій забезпечення самостійності судів і незалежності суддів; удосконалення Державною судовою адміністрацією України організації забезпечення судової діяльності.

Однак процесу подальшого розвитку та вдосконалення судочинства заважає ряд негативних факторів, які істотно впливають на ефективність роботи судів та суддів, якість і доступність правосуддя. Конституційні гарантії самостійності судів і незалежності суддів в Україні повною мірою не забезпечені. На найвищому державному рівні й досі не сприймаються як фундаментальні положення Основного Закону України та міжнародно-правових актів, згідно з якими однією з основних ознак правової і демократичної держави є наявність в ній самостійної і незалежної судової влади. Певні політичні сили вдаються до спроб чинити відвертий тиск на суддів, грубо втручатися у здійснення правосуддя. Все це стоїть на перешкоді належному судовому захисту конституційних прав і свобод громадян, значною мірою зумовлює численні скарги на постановлені судами рішення та звернення громадян до Європейського суду з прав людини за захистом своїх прав і свобод.

Нагальним є внесення змін до законів України «Про судову систему України» і «Про статус суддів» з урахуванням пропозицій, викладених у заяві VIII позачергового з'їзду суддів України «Про концептуальні засади подальшого здійснення судової реформи в Україні», прискорення прийняття нових Кримінально-процесуального кодексу та Кодексу про адміністративні правопорушення, а також удосконалення інших законів, необхідних для здійснення оперативного та якісного правосуддя в Україні з урахуванням європейських стандартів.

Невирішеною залишається проблема реалізації конституційного права громадян на кваліфіковану юридичну допомогу і визначення порядку безкоштовного надання такої допомоги малозабезпеченим громадянам і жертвам насильницьких злочинів. Для громадян це створює значні труднощі в захисті своїх прав, свобод та законних інтересів.

Наявні й інші проблеми у сфері забезпечення діяльності судової влади,

зволікання з вирішенням яких може призвести до поглиблення кризових явищ у правосудді. Упродовж багатьох років триває систематичне недофінансування судів. Видатки загального фонду Державного бюджету України на суди загальної юрисдикції у 2006 р. становили лише 48,9 % від потреби, у 2007 р. — 51,2 %. Бюджет на забезпечення правосуддя у 2008 р. становить 3 млрд грн, що на 862,2 млн грн більше, ніж у 2007 р. Проте ця сума становить лише приблизно 50 % від загальної потреби. Видатки на утримання судів (з урахуванням видатків апарату Державної судової адміністрації України та Академії суддів України) у проекті Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» пропонується задовольнити лише на 37 % від бюджетного запиту Державної судової адміністрації України. Через відсутність необхідного фінансового забезпечення судова влада може бути позбавлена незалежності й самостійності.

Більшість приміщень судів загальної юрисдикції потребує термінового ремонту, оскільки гостро відчувається потреба в необхідній кількості залів судового засідання, нарадчих кімнат, кабінетів для суддів. Повільно здійснюються комп'ютеризація судів та інформаційне забезпечення їх діяльності. На сьогодні не вирішено питання про погашення заборгованості перед суддями з окремих видів грошового забезпечення.

Неповністю вирішені організаційні проблеми, пов'язані з охороною судів і забезпеченням безпеки суддів, їх медичним обслуговуванням (у тому числі тих, які перебувають у відставці), а також членів їхніх сімей, страхуванням життя та здоров'я суддів, наданням їм житла тощо.

Оперативний і справедливий розгляд справ судами залежить також від рівня професійної підготовки суддівського корпусу та укомплектованості штату судів. Станом на 1 липня 2008 р. в Україні діяли 783 суди загальної юрисдикції зі штатною чисельністю 8872 судді, з яких вакантними залишалися 1767 суддівських посад (в загальних — 833, адміністративних — 764, у господарських судах — 166). Майже третина працюючих суддів мають стаж суддівської роботи менше п'яти років. Це вимагає належної

організації підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату судів в Академії суддів України. Залишається низькою оплата праці працівників апарату судів. Вона не відповідає рівню заробітних плат державних службовців відповідних рівнів в інших органах державної влади.

Виходячи з наведеного, IX з'їзд суддів України **вирішив:**

1. Доповідь Голови Верховного Суду України Онопенка В.В. про стан здійснення судочинства в Україні судами загальної юрисдикції взяти до відома. Висловити підтримку діяльності Голови Верховного Суду України щодо утвердження в Україні незалежної судової влади та зміцнення єдності судової системи.

2. Звіт Ради суддів України про виконання рішень чергового VII та позачергового VIII з'їздів суддів України, звіт про роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, інформацію Державної судової адміністрації України про стан організаційного забезпечення судів взяти до відома.

3. Звернути увагу суддів України на необхідність здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, забезпечуючи захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Рішуче засудити факти відвертого порушення деякими суддями правил підсудності, прийняття ними рішень та вчинення діянь, які підпадають під ознаки корупційних правопорушень.

4. Визнати юридично обґрунтованою і такою, що відповідає інтересам правосуддя в нинішній ситуації в країні, діяльність Ради суддів України щодо вжиття цілеспрямованих системних заходів із забезпечення самостійності судів і незалежності суддів, їх правового та соціального захисту, вирішення питань організаційного та кадрового забезпечення діяльності судів, призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції.

5. У зв'язку з тим, що політична криза вкрай активізувала руйнівні процеси й різко ускладнила ситуацію у сфері правосуддя, визнати слушними і своєчасними прийняті 21 жовтня 2008 р. звернення президії Ради суддів України до Президента України,

Парламентської асамблеї Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі з метою не допустити руйнування засад діяльності судової влади в Україні.

6. Схвалити діяльність Верховного Суду України щодо розробки проектів законів, спрямованих на удосконалення засад функціонування судової влади, посилення захисту прав і свобод людини й громадянина, правових гарантій статусу суддів і рекомендувати йому разом із Радою суддів України продовжити роботу з підготовки законодавчих пропозицій з актуальних питань судоустрою, судочинства та статусу суддів.

7. Рекомендувати Верховному Суду України, вищим спеціалізованим, апеляційним і місцевим судам вживати передбачених законом заходів щодо вдосконалення організації здійснення правосуддя, належного правового реагування на факти зловживання учасниками судового процесу процесуальними правами та невиконання ними процесуальних обов'язків, прояви неповаги до суду.

8. Раді суддів України:

розробити комплексні заходи для реалізації пропозицій, висловлених у доповідях і виступах з питань, що стосувалися порядку денного IX з'їзду суддів України;

протягом 2009 р. розробити Програму розвитку та підтримки місцевих судів, передбачивши в ній розробку Положення про організаційно-правові засади діяльності суду першої інстанції.

9. Раді суддів України продовжити роботу щодо:

створення сприятливих умов для забезпечення діяльності судів, зокрема за допомогою запровадження реальних нормативів навантаження на суддю;

удосконалення системи добору, професійної підготовки і підвищення кваліфікації суддівських кадрів, надання їм методичної допомоги, запровадження конкурсних засад при доборі кандидатів на суддівські посади;

правового захисту суддів від втручання у здійснення ними правосуддя, посягання на їх життя, здоров'я, честь і гідність, майно;

своєчасного вжиття заходів, спрямованих на забезпечення самостій-

ності судів та незалежності суддів, передбачених законами України «Про судоустрій України» і «Про статус суддів», іншими нормативно-правовими актами.

10. Для забезпечення належного рівня здійснення правосуддя визнати за необхідне доручити головам вищих спеціалізованих та апеляційних судів організувати систематичне вивчення організації роботи судів нижчого рівня та надання їм методичної допомоги.

11. Доручити Раді суддів України, а також рекомендувати Голові Верховного Суду України, головам вищих спеціалізованих судів та іншим суддям, які обіймають адміністративні посади в судах, й надалі активно відстоювати інтереси суддів, належним чином реагувати на будь-які прояви втручання в їхню діяльність щодо здійснення правосуддя, брати участь у підготовці й опрацюванні законопроектів, що стосуються судоустрою і судочинства, статусу суддів, забезпечення діяльності органів та установ судової влади.

12. Доручити Раді суддів України на підставі її рішення від 31 травня 2007 р. № 50 та рішення VIII позачергового з'їзду суддів України від 26 червня 2007 р. «Про рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50 «Щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції та звільнення з цих посад» продовжувати здійснювати призначення суддів на посади голів, заступників голів судів загальної юрисдикції та звільняти з таких посад (крім адміністративних посад у Верховному Суді України) у встановленому порядку до належного законодавчого врегулювання цього питання.

Визнати, що законодавче закріплення механізму призначення голів судів загальної юрисдикції та їх заступників саме Радою суддів України відповідатиме Конституції України та Закону України «Про судоустрій України», міжнародним стандартам незалежності суддів, підвищить роль органів суддівського самоврядування у вирішенні питань внутрішньої організації судової влади, сприятиме підвищенню відповідальності суддів, які займають адміністративні посади.

13. Рекомендувати членам Ради суддів України, головам рад суддів за

наявності достатніх підстав у разі недотримання суддями вимог закону, а також порушення присяги, невідкладно ініціювати притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності.

14. Доручити Раді суддів України з урахуванням пропозицій, висловлених делегатами з'їзду суддів:

у взаємодії з органами суддівського самоврядування підготувати пропозиції щодо законопроектів про реформування судової системи і судочинства, підвищення статусу суддів, про забезпечення безперервності здійснення суддею правосуддя у випадках закінчення повноважень судді за строком їх перебування; необхідності удосконалення процесуального законодавства, прискорення прийняття нових Кримінально-процесуального кодексу та Кодексу про адміністративні правопорушення;

підготувати пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про Вищу раду юстиції» з метою приведення його положень щодо компетенції з питань призначення професійних суддів, а також представництва суддів у цьому органі у відповідність до європейських і світових стандартів стосовно самостійності і незалежності судової влади;

вивчити питання про створення на телебаченні суддівського каналу;

вивчити питання про стан виконання судових рішень, ухвалених за позовами суддів;

вивчити питання щодо доцільності запровадження у процесуальному законодавстві порядку перегляду судами за власною ініціативою судових рішень з метою виправлення явних помилок.

15. Доручити голові Ради суддів України звернутися до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України щодо необхідності передбачити в Законі України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» достатні видатки на фінансування судової діяльності з розгляду судових справ; фінансування за Державною програмою забезпечення судів належними приміщеннями на 2006—2010 роки та іншими бюджетними програмами; придбання житла для суддів судів загальної юрисдикції; фіксування судового процесу технічними засобами; комп'ютеризації судів, забезпечення

їх технічними засобами охорони та автомобільним транспортом.

16. Доручити голові Ради суддів України звернутися до Верховної Ради України про неприйнятність законопроектів про судоустрій та статус суддів, що знаходяться на розгляді у Верховній Раді України і про прискорення призначення суддів на посади безстроково, матеріали щодо яких знаходяться на розгляді у Верховній Раді України.

17. Доручити голові Ради суддів України звернутися до Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України з приводу того, що держава всупереч ст. 130 Конституції України протягом багатьох років не забезпечує належні фінансування та умови для функціонування судів, органів суддівського самоврядування, кваліфікаційних комісій суддів.

18. Раді суддів України спільно з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з урахуванням пропозицій, висловлених на з'їзді, розробити заходи щодо удосконалення законодавства, яке регулює діяльність кваліфікаційних комісій суддів, ініціювати питання про зміну організаційної системи цих комісій з метою створення таких комісій у кожній області шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про судоустрій України».

Раді суддів України спільно з Верховним Судом України та Вищою кваліфікаційною комісією суддів України доопрацювати Положення про конкурсний добір кандидатів на посади суддів.

19. Раді суддів України разом з Державною судовою адміністрацією України та Академією суддів України розробити Державну програму зміц-

нення судової влади кваліфікованими кадрами суддів та працівників апарату судів, вжити заходів до підвищення рівня освіти в судовій системі та створення незалежного від виконавчої і законодавчої влади закладу для підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів.

20. Раді суддів України звернутися до Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України з пропозицією прийняти рішення щодо необхідності невідкладного удосконалення законодавства про організаційне забезпечення діяльності судової системи, закріплення гарантій захисту самостійності судів і суддів та порядку фінансування судової влади в Україні.

21. Кваліфікаційним комісіям суддів забезпечити належний добір кандидатів для формування корпусу професійних суддів, підвищити вимоги до ділових і моральних якостей кандидатів на посади суддів; надавати принципові оцінки суддям, які допускають порушення закону, присяги судді, тяганину при розгляді справ або своєю поведінкою компрометують звання судді.

22. Державній судовій адміністрації України вжити необхідних заходів для:

належного забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування та кваліфікаційних комісій суддів;

виконання судових рішень про стягнення коштів за позовами суддів про забезпечення їх соціальних гарантій;

запобігання зайвим виплатам коштів із державного бюджету суд-

дям, які з різних причин не працюють, а також відповідно до Закону України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України» вчасно передавати до Верховної Ради України матеріали щодо обрання суддів безстроково;

доопрацювання разом із Радою суддів України до кінця І кварталу 2009 р. Положення про порядок розгляду звернень громадян і юридичних осіб;

запровадження у судочинство автоматизованого (комп'ютерного) розподілу справ між суддями і визначення складу суду для розгляду конкретних справ;

підвищення статусу підрозділів Державної судової адміністрації України, що забезпечують діяльність органів суддівського самоврядування;

розробки до 1 червня 2009 р. проекту постанови Кабінету Міністрів України відповідно до схвалених Радою суддів України Концепції та Технічного завдання на створення Єдиної судової інформаційної системи України щодо порядку її функціонування та подати його на розгляд Кабінету Міністрів України;

вивчення до 1 квітня 2009 р. стану забезпечення суддів та працівників судів з особливими потребами;

підготовки разом із Радою суддів України і Верховним Судом України відповідних законодавчих пропозицій щодо віднесення Державної судової адміністрації України до органів судової влади.

23. Контроль за виконанням цього рішення покласти на Раду суддів України.

РІШЕННЯ чергового ІХ з'їзду суддів України Про обрання Ради суддів України

14 листопада 2008 р.

м. Київ

Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 112 та ч. 2 ст. 116 Закону України «Про судоустрій України» **обрати Раду суддів України в такому складі:**

Лилак Дмитро Дмитрович

— суддя Конституційного Суду України (від суддів Конституційного Суду України);

Волков Олександр Федорович

— голова Військової судової колегії Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);

Гуменюк Василь Іванович

— суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);

Жук В'ячеслав Григорович
Косарєв Валентин Іванович
Кривенда Олег Вікторович
Маринченко Віктор Лаврентійович
Пилипчук Петро Пилипович

Пшонка Микола Павлович
Щотка Станіслав Олексійович
Лунін Сергій Вікторович

Катаров Павло Георгійович

Стеблюк Людмила Павлівна

Філюк Петро Тодосьович

Віхров Володимир Васильович

Приміч Ганна Іванівна

Лісова Валентина Іванівна

Шабанова Валентина Олександрівна

Прокопчук Сергій Миколайович

Демченко Сергій Миколайович

Городовенко Віктор Валентинович

Пушкарьова Світлана Павлівна

Гвоздик Павло Олександрович

Нечипоренко Юрій Аркадійович

Шилова Тетяна Семенівна

Медведенко Юрій Сергійович

Візір Анатолій Михайлович

Мищенко Станіслав Миколайович

Государський Валентин Францович

Хомік Іван Михайлович

Луняченко Анатолій Васильович

Лічман Леонід Григорович

Онщенко Віталій Іларіонович

Малько Ольга Сергіївна

- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- Перший заступник Голови Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Верховного Суду України);
- перший заступник голови Апеляційного суду Автономної Республіки Крим (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Автономної Республіки Крим);
- заступник голови Апеляційного суду Автономної Республіки Крим (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Автономної Республіки Крим);
- голова Апеляційного суду Вінницької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Вінницької області);
- голова Апеляційного суду Волинської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Волинської області);
- голова Апеляційного суду Дніпропетровської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Дніпропетровської області);
- голова Криворізького районного суду Дніпропетровської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Дніпропетровської області);
- голова Апеляційного суду Донецької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Донецької області);
- заступник голови Апеляційного суду Донецької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Донецької області);
- голова Апеляційного суду Житомирської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Житомирської області);
- голова Апеляційного суду Закарпатської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Закарпатської області);
- голова Апеляційного суду Запорізької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Запорізької області);
- голова Василівського районного суду Запорізької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Запорізької області);
- голова Апеляційного суду Івано-Франківської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Івано-Франківської області);
- голова Апеляційного суду Київської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Київської області);
- суддя Апеляційного суду Київської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Київської області);
- голова Апеляційного суду Кіровоградської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Кіровоградської області);
- голова Апеляційного суду Луганської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Луганської області);
- суддя Верховного Суду України (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Луганської області);
- голова Апеляційного суду Львівської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Львівської області);
- голова Апеляційного суду Миколаївської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Миколаївської області);
- голова Апеляційного суду Одеської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Одеської області);
- голова Малиновського районного суду м. Одеси (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Одеської області);
- голова Апеляційного суду Полтавської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Полтавської області);
- голова Апеляційного суду Рівненської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Рівненської області);

Луговий Микола Григорович	— голова Апеляційного суду Сумської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Сумської області);
Деркач Лідія Іванівна	— голова Апеляційного суду Тернопільської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Тернопільської області);
Коростійова Валентина Іванівна	— суддя Апеляційного суду Харківської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Харківської області);
Орлова Світлана Олександрівна	— суддя Апеляційного суду Харківської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Харківської області);
Іванищук Анатолій Петрович	— голова Апеляційного суду Херсонської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Херсонської області);
Леванчук Олексій Миколайович	— голова Апеляційного суду Хмельницької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Хмельницької області);
Подорога Віктор Миколайович	— голова Апеляційного суду Черкаської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Черкаської області);
Черновський Олексій Костянтинович	— голова Апеляційного суду Чернівецької області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Чернівецької області);
Ярошенко Микола Петрович	— голова Апеляційного суду Чернігівської області (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів Чернігівської області);
Чернушенко Антон Васильович	— голова Апеляційного суду м. Києва (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів м. Києва);
Лобанов Володимир Андрійович	— голова Деснянського районного суду м. Києва (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів м. Києва);
Погребняк Станіслав Васильович	— голова Апеляційного суду м. Севастополя (від суддів Апеляційного та місцевих загальних судів м. Севастополя);
Бадахова Тамара Панасівна	— голова Донецького апеляційного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Бачун Олег Володимирович	— голова Окружного адміністративного суду м. Києва (від суддів адміністративних судів);
Білуга Сергій Володимирович	— суддя Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Денісов Анатолій Олексійович	— в.о. голови Київського апеляційного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Ємельянова Валентина Іванівна	— голова Харківського апеляційного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Мартиненко Олександр Васильович	— голова Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Матолич Степан Васильович	— суддя Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Панченко Олександр Никифорович	— заступник Голови Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Смокович Михайло Іванович	— суддя Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Сорока Микола Олексійович	— суддя Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Усенко Євгенія Андріївна	— суддя Вищого адміністративного суду України (від суддів адміністративних судів);
Шеренін Юрій Леонідович	— голова Севастопольського апеляційного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Штогун Сергій Григорович	— в.о. голови Київського окружного адміністративного суду (від суддів адміністративних судів);
Балик Володимир Михайлович	— голова Господарського суду Кіровоградської області (від суддів господарських судів);
Балух Валерій Сергійович	— голова Одеського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Демянчук Юрій Григорович	— голова Господарського суду Рівненської області (від суддів господарських судів);
Зав'язун Василь Степанович	— голова Житомирського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);

Зуєвич Аза Муса-Кизи	— голова Луганського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Капацин Надія Василівна	— суддя Київського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Коваль Володимир Миколайович	— голова Севастопольського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Кот Олександр Васильович	— суддя Вищого господарського суду України (від суддів господарських судів);
Кухар Василь Іванович	— голова Харківського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Мазовіта Богдан Степанович	— голова Львівського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Москаленко Віктор Семенович	— заступник Голови Вищого господарського суду України (від суддів господарських судів);
Плевако Володимир Іванович	— голова Дніпропетровського апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Саранюк Василь Іванович	— голова Господарського суду м. Києва (від суддів господарських судів);
Стахурський Микола Феодосійович	— голова Київського міжобласного апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Татьков Віктор Іванович	— голова Донецького апеляційного господарського суду (від суддів господарських судів);
Шевченко Валентин Павлович	— голова Військового апеляційного суду Центрального регіону (від суддів військових судів);
Омельченко Анатолій Федорович	— голова Військового апеляційного суду Військово-Морських Сил (від суддів військових судів);
Присяжнюк Олег Богданович	— голова Військового місцевого суду Київського гарнізону (від суддів військових судів).

РІШЕННЯ

чергового ІХ з'їзду суддів України

Про обрання членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

14 листопада 2008 р.

м. Київ

Відповідно до ч. 1 ст. 76 та п. 5 ч. 2 ст. 112 Закону України «Про судоустрій України» **обрати членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України:**

Васищака Ігоря Миколайовича	— суддю Вищого господарського суду України;
Кравченко Ольгу Олександрівну	— суддю Вищого адміністративного суду України;
Патрюка Миколу Васильовича	— суддю Верховного Суду України;
Пивовара Володимира Федоровича	— суддю Верховного Суду України;
Пінчука Миколу Григоровича	— суддю Верховного Суду України;
Романюка Ярослава Михайловича	— суддю Верховного Суду України;
Самсіна Ігоря Леоновича	— суддю Верховного Суду України.

РІШЕННЯ

чергового ІХ з'їзду суддів України

Про призначення членів Вищої ради юстиції

14 листопада 2008 р.

м. Київ

Відповідно до ст. 131 Конституції України, п. 4 ч. 2 ст. 112 Закону України «Про судоустрій України» та ст. 10 Закону України «Про Вищу раду юстиції» за результатами таємного голосування делегатів чергового ІХ з'їзду суддів України **призначити членами Вищої ради юстиції:**

Барбару Валентина Петровича	— голову Судової палати у господарських справах Верховного Суду України;
Кравченка Костянтина Тимофійовича	— суддю Верховного Суду України.

7 листопада 2008 р.

м. Київ

РІШЕННЯ № 129

Про призначення заступника голови Апеляційного суду Київської області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення судді на посаду заступника голови Апеляційного суду Київської області, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1

ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років:
заступником голови Апеляційного суду Київської області
ЛАЩЕНКА Віктора Діодоровича.

7 листопада 2008 р.

м. Київ

РІШЕННЯ № 130

Про призначення першого заступника голови Київського апеляційного господарського суду

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України та подання в.о. Голови Вищого господарського суду України про призначення судді на посаду першого заступника голови Київського апеляційного господарського суду, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним

Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років:
першим заступником голови Київського апеляційного господарського суду **БОНДАРЯ Сергія Володимировича.**

7 листопада 2008 р.

м. Київ

РІШЕННЯ № 131

Про призначення голів та заступників голів місцевих загальних судів

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України про призначення суддів на посади голів та заступників голів місцевих загальних судів, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Конституційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а :**

Призначити строком на п'ять років:
головою Бершадського районного суду Вінницької області **КУЙБІДУ Анатолія Івановича;**
заступником голови Піщанського районного суду Вінницької області **ЗАРІЧАНСЬКОГО Віталія Григоровича;**
заступником голови Марганецького міського суду Дніпропетровської області **ХОМЧЕНКО Світлану Іванівну;**
головою Краматорського міського суду Донецької області **ГАВРИЛОВУ Марину Валеріївну;**
головою Кіровського районного суду м. Донецька **КУЗНЕЦОВА Вадима Олександровича;**

заступником голови Малинського районного суду Житомирської області **ЯРМОЛЕНКА Віктора Григоровича;**
заступником голови Веселівського районного суду Запорізької області **НАГОРНОГО Анатолія Олександровича;**
заступником голови Вільнянського районного суду Запорізької області **БЕСПАЛЬКО Тамару Дмитрівну;**
заступником голови Запорізького районного суду Запорізької області **ДАШКОВСЬКУ Алесю Вікторівну;**
заступником голови Приморського районного суду Запорізької області **ПОЛУЛЯХА Валерія Григоровича;**
заступником голови Хортицького районного суду м. Запоріжжя **ГРОМОВА Іллю Борисовича;**
заступником голови Ленінського районного суду м. Запоріжжя **ДУБИНУ Ларису Анатоліївну;**
заступником голови Вишгородського районного суду Київської області **ЧІРКОВА Гліба Євгеновича;**
заступником голови Згурівського районного суду Київської області **ДЕНИСЕНКО Наталію Олександрівну;**
заступником голови Обухівського районного суду Київської області **КУЛІНІЧЕНКА Геннадія Володимировича;**
головою Ржищевського міського суду Київської області **КОЗІНУ Світлану Миколаївну;**

заступником голови Рокитнянського районного суду Київської області **НЕЧЕПОРЕНКА Леоніда Михайловича**;
заступником голови Фастівського міськрайонного суду Київської області **БУЙМОВУ Любов Петрівну**;
головою Яготинського районного суду Київської області **ЛИТВИН Ларису Іванівну**;
головою Бобринецького районного суду Кіровоградської області **ОРИНКО Валентину Володимирівну**;
заступником голови Брянківського міського суду Луганської області **ЧЕРНОВУ Наталю Іванівну**;
заступником голови Первомайського міського суду Луганської області **СКОЧІЙ Ганну Дмитрівну**;
головою Сколівського районного суду Львівської області **ЯНКА Богдана Ярославовича**;
головою Сихівського районного суду м. Львова **ЛЕСНОГО Сергія Євгеновича**;
головою Березівського районного суду Одеської області **КУРТУ Любов Семенівну**;
заступником голови Красноокнянського районного суду Одеської області **КРИВОРУЧКА Пилипа Вікторовича**;
заступником голови Суворовського районного суду м. Одеси **ТОНКОЖЕНКА Миколу Миколайовича**;
головою Теплодарського міського суду Одеської області **МАРЧЕНКА Сергія Миколайовича**;
заступником голови Теплодарського міського суду Одеської області **ШУМЕЙКА Миколу Трохимовича**;
головою Ширяївського районного суду Одеської області **НИКОЛАЙЧУКА Валентина Олександровича**;
головою Семенівського районного суду Полтавської області **ЛЮБИЦЬКОГО Віктора Олексійовича**;
головою Середино-Будського районного суду Сумської області **БАНЧУКОВУ Віру Іванівну**;
заступником голови Борщівського районного суду Тернопільської області **ЧИРА Павла Васильовича**;

заступником голови Близнюківського районного суду Харківської області **ЛОБАНОВСЬКУ Сніжану Миколаївну**;
головою Богодухівського районного суду Харківської області **ХАРЧЕНКА Станіслава Миколайовича**;
головою Валківського районного суду Харківської області **ТОВСТОЛУЖСЬКОГО Олега Володимировича**;
головою Дворічанського районного суду Харківської області **РЯБОКОНЬ Євгенію Анатоліївну**;
головою Кегичівського районного суду Харківської області **КРИВОРОТОВА Сергія Васильовича**;
головою Сахновщинського районного суду Харківської області **НЕСТЕРЕНКО Оксану Сергіївну**;
заступником голови Білогірського районного суду Хмельницької області **ГЕРАСИМЧУК Ніну Павлівну**;
заступником голови Городецького районного суду Хмельницької області **МЕЛЬНИК Василю Михайлівну**;
головою Деражнянського районного суду Хмельницької області **ЗАРЕЧНУ Інну Володимирівну**;
головою Красилівського районного суду Хмельницької області **ВОЗНЮКА Руслана Васильовича**;
заступником голови Новоушицького районного суду Хмельницької області **ШУРИГІНУ Оксану Вікторівну**;
заступником голови Герцаївського районного суду Чернівецької області **АКОСТАКІОАЄ Олену Троянівну**;
заступником голови Сокирянського районного суду Чернівецької області **СИВАКА Володимира Івановича**;
головою Нахімовського районного суду м. Севастополя **БУРЛАКОВА Гліба Сергійовича**;
заступником голови Військового місцевого суду Київського гарнізону **РИМАРЯ Євгенія Петровича**;
головою Військового місцевого суду Рівненського гарнізону **САХНА Романа Івановича**.

7 листопада 2008 р.

м. Київ

РІШЕННЯ № 132

Про звільнення голови Юр'ївського районного суду Дніпропетровської області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України щодо звільнення Кибального Юрія Георгійовича з посади голови Юр'ївського районного суду Дніпропетровської області, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Консти-

туційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а** :

Звільнити **КИБАЛЬНОГО Юрія Георгійовича** з адміністративної посади голови Юр'ївського районного суду Дніпропетровської області за власним бажанням.

7 листопада 2008 р.

м. Київ

РІШЕННЯ № 133

Про звільнення голови Тульчинського районного суду Вінницької області

Розглянувши подання Голови Верховного Суду України щодо звільнення Люлька Володимира Володимировича з посади голови Тульчинського районного суду Вінницької області, враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 р. № 1-рп/2007, керуючись ст. 6, ч. 2 ст. 19, ч. 2 ст. 130 Конституції України, ч. 1 ст. 14, ст. 17, ч. 5 ст. 20 (у частині, конституційність якої не поставлена під сумнів Консти-

туційним Судом України), п. 10 ч. 1 ст. 28, п. 6 ч. 1 ст. 50, статтями 102, 103, 116 Закону України «Про судоустрій України» та відповідно до рішення Ради суддів України від 31 травня 2007 р. № 50, Рада суддів України **в и р і ш и л а** :

Звільнити **ЛЮЛЬКА Володимира Володимировича** з адміністративної посади голови Тульчинського районного суду Вінницької області за власним бажанням.

Рішення у цивільних справах

Відповідно до п. 3 ст. 40 КЗпП України трудовий договір може бути розірвано з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в разі систематичного невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо раніше до нього застосовувались заходи дисциплінарного стягнення.

Тому при звільненні працівника з підстав, передбачених цією нормою закону, організація повинна навести конкретні факти допущеного ним невиконання обов'язків, зазначити, коли саме вони мали місце, які проступки вчинив працівник після застосування до нього стягнення та коли.

Вирішуючи позов про визнання незаконним наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності та відшкодування моральної шкоди, поновлення на роботі, стягнення середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу, суд має враховувати, що тільки правомірно накладені стягнення можуть бути підставою для звільнення працівника за п. 3 ст. 40 КЗпП України, а тому необхідно з'ясувати, систематичне невиконання яких саме трудових обов'язків позивачем передувало його звільненню.

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України в п. 22 постанови від 6 листопада 1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», у справах про поновлення на роботі осіб, звільнених за порушення трудової дисципліни, судам необхідно з'ясувати, в чому конкретно виявилось порушення, що стало приводом до звільнення; чи могло воно бути підставою для розірвання трудового договору за п. 3 ст. 40 КЗпП України; чи додержано власником або уповноваженим ним органом передбачених статтями 147¹, 148, 149 КЗпП України правил і порядку застосування дисциплінарних стягнень

*Ухвала колегії суддів Судової палати
у цивільних справах Верховного Суду України
від 21 травня 2008 р.
(в и т я г)*

У травні 2007 р. Ш. звернувся до суду з позовом до ТОВ «Нафтаком-Плюс» (далі — ТОВ) про визнання незаконним наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності, поновлення на роботі, стягнення середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Позивач зазначив, що з 2005 р. він працював у відповідача начальником дільниці АЗС. Наказом від 11 травня 2007 р. його звільнено із зазначеної посади на підставі п. 3 ст. 40 КЗпП за систематичне невиконання без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором і правилами внутрішнього трудового розпорядку. Того ж дня він дізнався про те, що наказом від 28 березня 2007 р. його притягнуто до дисциплінарної відповідальності за безконтрольність та порушення правил приймання палива.

Посилаючись на відсутність зі свого боку порушень трудових обов'язків, а відповідно і підстав для накладення дисциплінарного стягнення, Ш. просив визнати незаконними наказ від 28 березня 2007 р. про притягнення його до дисциплінарної відповідальності та наказ від 11 травня 2007 р. про його звільнення з роботи, поновити його на роботі та стягнути з відповідача 5 тис. грн моральної шкоди.

У вересні 2007 р. позивач доповнив позовні вимоги та просив стягнути з відповідача середню заробітну плату за час вимушеного прогулу.

Комсомольський районний суд м. Херсона рішенням від 27 вересня 2007 р., залишеним без зміни ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 15 листопада 2007 р., у задоволенні цього позову відмовив.

У касаційній скарзі Ш. просив скасувати постановлені судові рішення, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, і ухвалити нове рішення, яким його позовні вимоги задовольнити.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що ТОВ правомірно звільнило Ш. на підставі п. 3 ст. 40 КЗпП за систематичне невиконання без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором і правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Проте погодитись із такими висновками суду не можна, оскільки суд дійшов їх із порушенням норм матеріального й процесуального права.

Відповідно до п. 3 ст. 40 КЗпП трудовий договір може бути розірвано в разі систематичного невиконання

нання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, якщо раніше до нього застосовувались заходи дисциплінарного стягнення.

Тому при звільненні працівника з підстав, передбачених цією нормою закону, організація повинна навести конкретні факти допущеного ним невиконання обов'язків, зазначити, коли саме вони мали місце, які проступки вчинив працівник після застосування до нього стягнення та коли.

Як убачається з копії наказу від 11 травня 2007 р., позивача звільнено з роботи за систематичне невиконання без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором та правилами внутрішнього трудового розпорядку.

У цьому випадку відповідач при застосуванні такого крайнього заходу, як звільнення, обмежився лише загальним посиланням на систематичне невиконання без поважних причин III. посадових обов'язків та не врахував положення ч. 3 ст. 149 КЗпП, згідно з яким при обранні виду стягнення власник або уповноважений ним орган повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника.

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України в п. 22 постанови від 6 листопада 1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», у справах про поновлення на роботі осіб, звільнених за порушення трудової дисципліни, необхідно з'ясувати, в чому конкретно виявилось порушення, яке стало приводом до звільнення; чи могло воно бути підставою для розірвання трудового договору за п. 3 ст. 40 КЗпП; чи додержано власником або уповноваженим ним органом передбачених статтями 147¹, 148, 149 КЗпП правил і порядку застосування дисциплінарних стягнень.

Суд належним чином не з'ясував, у чому конкретно виявилось порушення, яке стало приводом до звільнення позивача, та чи могло воно бути підставою для розірвання трудового договору.

Оскільки тільки правомірно накладені стягнення можуть ураховуватись і бути підставою для звільнення працівника за п. 3 ст. 40 КЗпП, суд, вирішуючи спір, повинен був з'ясувати, систематичне невиконання яких саме трудових обов'язків позивачем передувало його звільненню.

На порушення вимог ст. 237 КЗпП суд не залучив до участі в справі як третю особу посадову особу, що підписала наказ про звільнення позивача з роботи.

Крім того, як убачається з матеріалів справи, позивач заявив вимоги про скасування наказу від 28 березня 2007 р., проте всупереч вимогам статей 213, 215 ЦПК резолютивна частина рішення суду не містить висновків по суті цих вимог, що відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 338 ЦПК є безумовною підставою для скасування судового рішення.

Зазначені порушення закону залишилися поза увагою суду апеляційної інстанції.

З огляду на викладене судові рішення не можна визнати законними та обґрунтованими, тому вони підлягають скасуванню, а справа має бути передана на новий розгляд до суду першої інстанції.

Керуючись статтями 336, 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу III. задовольнила частково: рішення Комсомольського районного суду м. Херсона від 27 вересня 2007 р. та ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 15 листопада 2007 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

Згідно з ч. 3 ст. 376 ЦК України право власності на самочинно збудоване нерухоме майно може бути за рішенням суду визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно.

Обов'язковими умовами для визнання судом права власності на таке самочинно збудоване нерухоме майно у вигляді жилого будинку є надання земельної ділянки у встановленому порядку саме під будівництво такого будинку, наявність відповідного дозволу на будівництво, виданого органами місцевої влади, а також належно затверджений проект будівництва

*Рішення колегії суддів Судової палати
у цивільних справах Верховного Суду України
від 2 липня 2008 р.
(в и т я г)*

У грудні 2006 р. К. та П. звернулися до суду з позовом до Одеської міської ради (далі — Міськрада) про визнання права власності на житловий будинок, посилаючись на те, що збудували його, перебуваючи в шлюбі, на земельній ділянці садового товариства «Росинка» (далі — товариство), членом якого є К., відповідно до вимог статуту товариства та рішення Міськради про відведення йому земельної ділянки, однак Міськрада відмовила позивачам у прийнятті будинку в експлуатацію, вважаючи його збудованим самочинно.

Київський районний суд м. Одеси рішенням від 6 березня 2007 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Одеської області від 15 січня 2008 р., позов задовольнив. За К. та П. визнано право власності на ½ частку за кожним самочинно збудованого будинку загальною площею 152,5 кв. метрів, розташованого у м. Одесі, виконання рішення в частині реєстрації за позивачами вказаного об'єкта та видачі технічного паспорта покладено на Одеське міське бюро технічної інвентаризації та реєстрації об'єктів нерухомості.

У касаційній скарзі Міськрада просила скасувати оскаржувані судові рішення, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права, та ухвалити нове рішення, яким у позові відмовити.

Заслухавши доповідь судді Верховного Суду України, дослідивши матеріали справи та перевіrivши наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний суд виходив із того, що будівля придатна для введення в експлуатацію як індивідуальний житловий будинок, а тому вважав, що суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про визнання за позивачами права власності на самовільно зведений житловий будинок.

Однак погодитися з цим висновком не можна з огляду на таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 57 ЗК в редакції 1991 р., чинний на час ухвалення рішення про передачу товариству земельної ділянки (для організації товариства), для ведення колективного садівництва кооперативам громадян за рішенням сільської, селищної, районної, міської Ради народних депутатів надаються у власність земельні ділянки, розмір яких не повинен перевищувати 0,12 га на одного члена кооперативу. Земельні ділянки для колективного садівництва складаються із земель загального користування, що перебувають у колективній власності кооперативу, та із земель, що перебувають у приватній власності членів кооперативу, на яких ті можуть спорудити садовий будинок.

При цьому для будівництва індивідуальних жилих будинків, господарських будівель, гаражів і дач громадянам за рішенням сільської, селищної, міської Ради народних депутатів передаються у власність або надаються у користування земельні ділянки відповідно до ст. 67 ЗК у зазначеній редакції.

Суд встановив, що побудований позивачами житловий будинок розташований на земельній ділянці, наданій у користування товариству згідно з рішенням Міськради від 4 травня 1995 р.

Згідно з ч. 3 ст. 376 ЦК право власності на самочинно збудоване нерухоме майно може бути за рішенням суду визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно.

Суд також встановив, що на наданій у користування товариству земельній ділянці позивачі побудували не садовий, а житловий будинок, не маючи належного дозволу та належно затвердженого проекту. З матеріалів справи видно, і це зазначено в оскаржуваних судових рішеннях, що Міськрада

заперечувала проти задоволення позову як у суді першої інстанції, так і в апеляційному суді, мотивуючи це тим, що об'єкт побудований позивачами без отримання відповідного дозволу та на земельній ділянці, не відведеній позивачам у встановленому порядку для цієї мети. Не погоджувалася Міськрада і на надання позивачам земельної ділянки під уже збудований житловий будинок.

Суди на це уваги не звернули та не врахували, що відсутність обов'язкової умови для визнання судом права власності на самочинно збудоване нерухоме майно, а саме надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно, не дає підстав для визнання за особою права власності на самочинно збудоване нерухоме майно на такій земельній ділянці.

Таким чином, суди першої та апеляційної інстанцій неправильно застосували норми матеріального права, що відповідно до ст. 341 ЦПК є підставою для скасування судових рішень та ухвалення нового рішення про відмову в позові.

Керуючись п. 5 ч. 1 ст. 336, ст. 341, ч. 2 ст. 344 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Міськради задовольнила: рішення Київського районного суду м. Одеси від 6 березня 2007 р. та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 15 січня 2008 р. скасувала та ухвалила нове рішення, яким у задоволенні позову К. та П. до Міськради про визнання права власності на самочинно збудований житловий будинок у м. Одесі відмовила.

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 228 ЦПК України заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача. Тобто суб'єктом подання заяви про перегляд заочного рішення є виключно відповідач, а не інші особи, які беруть участь у справі. Сторона у справі, яка є третьою особою, має право оскаржувати заочне рішення суду в загальному порядку.

Повторне заочне рішення сторони можуть оскаржити в загальному порядку, встановленому ЦПК України

*Ухвала колегії суддів Судової палати
у цивільних справах Верховного Суду України
від 28 травня 2008 р.
(в и т я г)*

Д. звернулася до суду з позовом до комунального підприємства «АТП-052801» (далі — КП), третя особа — З., про відшкодування шкоди, завданої внаслідок дорожньо-транспортної пригоди.

Ворошиловський районний суд м. Донецька заочним рішенням від 20 грудня 2006 р. позов Д. задовольнив: стягнув на її користь матеріальну

шкоду в сумі 1 тис. 222 грн, витрати на оплату експертизи — 180 грн, моральну шкоду в сумі 1 тис. грн, державне мито — 51 грн та витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи — 9 грн, а всього — 2 тис. 462 грн.

12 лютого 2007 р. КП подало заяву про перегляд заочного рішення суду, яку задовольнив ухвалою Ворошиловський районний суд м. Донецька від 4 квітня 2007 р., рішення цього суду від 20 грудня 2006 р. скасовано, а справу призначено до розгляду в загальному порядку.

Ворошиловський районний суд м. Донецька заочним рішенням від 16 січня 2008 р. позов Д. також задовольнив. З КП стягнуто на її користь матеріальну шкоду в сумі 1 тис. 222 грн, витрати на оплату експертизи — 180 грн, моральну шкоду в сумі 1 тис. грн, державне мито — 51 грн та витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи — 9 грн, а всього — 2 тис. 462 грн.

24 січня 2008 р. З. подав заяву про апеляційне оскарження зазначеного рішення суду, а 13 лютого 2008 р. — апеляційну скаргу, яка була йому повернута ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 20 лютого 2008 р.

У касаційній скарзі З. просив скасувати зазначену ухвалу та передати питання про прийняття апеляційної скарги до апеляційного суду, посилаючись на порушення апеляційним судом норм процесуального права.

Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, колегія суд-

дів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Повертаючи без розгляду апеляційну скаргу, подану З., апеляційний суд виходив із того, що він не дотримався передбаченого ст. 228 ЦПК порядку перегляду заочного рішення, оскільки не звертався до суду першої інстанції із заявою про перегляд цього рішення.

Однак із таким висновком апеляційного суду погодитися не можна, тому що він суперечить процесуальним нормам права.

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 228 ЦПК заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача. Тобто суб'єктом подання заяви про перегляд заочного рішення є виключно відповідач, а не інші особи, які беруть участь у справі. А оскільки З. є третьою особою, то він має право оскаржувати заочне рішення суду в загальному порядку.

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 232 ЦПК повторне заочне рішення сторони можуть оскаржити в загальному порядку, встановленому ЦПК.

Оскільки ухвала апеляційного суду постановлена з порушенням процесуальних норм права, то, керуючись ст. 342 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу З. задовольнила: ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 20 лютого 2008 р. скасувала, передала питання про прийняття апеляційної скарги до апеляційного суду.

Рішення в адміністративних справах*

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 26 Закону України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» сільська, селищна, міська рада має право скасувати акт свого виконавчого органу, який не відповідає Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням цієї ради, прийнятим у межах її повноважень.

Рішення органу місцевого самоврядування визнається недійсним, якщо воно не є обґрунтованим і не містить чітких посилань на підстави скасування раніше прийнятого рішення цього органу.

Рішення касаційного суду скасовано у зв'язку з тим, що для обґрунтування законності оспорюваного рішення місцевої ради він установив нові обставини, що відповідно до ч. 1 ст. 220 КАС України є неприпустимим

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

7 жовтня 2008 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України,

розглянувши у порядку письмового провадження за винятковими обставинами за скаргою Закритого акціонерного товариства «Юніор Стар» (далі — ЗАТ) справу за його позовом до Ялтинської міської ради (далі — Міськрада) про визнання недійсним рішення, **в с т а н о в и л а:**

У лютому 2006 р. ЗАТ звернулося до суду з позовом про визнання недійсним рішення Міськради від 24 січня 2006 р. № 35 (далі — рішення № 35), посилаючись на те, що це рішення прийняте з порушенням чинного законодавства і суперечить ст. 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Господарський суд Автономної Республіки Крим постановою від 30 березня 2006 р., залишеною без змін ухвалою Севастопольського апеляційного господарського суду від 20 липня 2006 р., позов задовольнив. Судові рішення обґрунтовані тим, що рішення від 11 червня 2004 р. № 919 «Про

* Публікується повний текст судового рішення з незначною редакційною правкою.

надання дозволу Закритому акціонерному товариству «Юніор Стар» на будівництво прибудови до магазину «Будмаркет» по вул. Гоголя, 24 в м. Ялті» (далі — рішення № 919), скасоване рішенням № 35, було прийняте виконавчим комітетом Міськради з дотриманням вимог Законів від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», від 20 квітня 2000 р. № 1699-ІІІ «Про планування і забудову територій». Судами також узято до уваги той факт, що в порядку господарського судочинства визнано право власності позивача на об'єкт незавершеного будівництва, щодо якого було прийнято оспорюване рішення.

Вищий адміністративний суд України постановою від 12 березня 2008 р. ухвалені у справі судові рішення скасував і в позові відмовив. Цю постанову мотивовано тим, що рішення № 919 суперечить вимогам законодавства про оренду землі, оскільки у позивача немає правовстановлюючих документів на земельну ділянку. Крім того, будівництво не відповідає затвердженому проекту і не зареєстроване в інспекції державного архітектурно-будівельного контролю.

У скарзі до Верховного Суду України ЗАТ, посилаючись на неоднакове застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм права, порушило питання про перегляд та скасування постанови Вищого адміністративного суду України.

Перевіривши за матеріалами справи наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про наявність підстав для її задоволення.

Зі змісту рішення № 35 убачається, що воно прийняте на підставі ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якою до виключної компетенції сільської, селищної, міської ради належить скасування актів виконавчих органів останньої, що не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень (п. 15 ч. 1).

Таким чином, відповідно до зазначеної норми Міськраді дозволяється скасувати рішення свого виконавчого органу в разі, якщо воно було прийняте з порушенням вимог законодавства.

Проте в рішенні № 35 не наведено підстав для скасування рішення № 919, а лише вказано на порушення позивачем статей 24, 29 Закону «Про планування і забудову територій». Цими статтями встановлено, що дозвіл на будівництво надається виконавчими органами місцевих рад (ч. 1 ст. 24), а дозвіл на виконання будівельних робіт — інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю, які ведуть реєстр таких дозволів (ч. 2 ст. 29).

Отже, вказані дозволи є окремими документами, які видаються різними суб'єктами владних повноважень.

У зв'язку з наведеним вирішення питання щодо законності рішення виконавчого органу місцевої ради про надання дозволу на будівництво не може пов'язуватися з наявністю чи відсутністю відповідного дозволу інспекції державного архітектурно-будівельного контролю, оскільки останній, як випливає з ч. 3 ст. 29 Закону «Про планування і забудову територій», надається пізніше.

При цьому відповідно до ч. 15 ст. 24 того самого Закону дозвіл на будівництво, виданий виконавчим органом місцевої ради, втрачає чинність у разі коли фізична або юридична особа не розпочала будівельні роботи протягом двох років від дня його отримання.

Як встановлено судами та підтверджується матеріалами справи, позивач розпочав будівельні роботи, тому підстав для настання зазначеного наслідку немає. Інших підстав для припинення чинності дозволу на будівництво або для його скасування місцевою радою законодавством не передбачено.

Відмовляючи в задоволенні позову, Вищий адміністративний суд України послався також на те, що скасоване рішення було прийнято з порушенням Земельного кодексу України та Закону від 6 жовтня 1998 р. № 161-ХІV «Про оренду землі». Проте в оспорюваному рішенні таких підстав не зазначено, тобто касаційний суд для обґрунтування законності цього рішення встановив нові обставини, що відповідно до ч. 1 ст. 220 КАС є неприпустимим.

Відповідно до ч. 2 ст. 243 КАС Верховний Суд України може скасувати судові рішення судів апеляційної або касаційної інстанції та залишити в силі помилково скасовані судові рішення судів першої або апеляційної інстанції.

Викладене свідчить про те, що постанова Вищого адміністративного суду України від 12 березня 2008 р. ухвалена внаслідок неправильного застосування норм процесуального права, а тому підлягає скасуванню.

На підставі наведеного та керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України **постановила:**

Скаргу ЗАТ задовольнити.

Постанову Вищого адміністративного суду України від 12 березня 2008 р. скасувати.

Постанову Господарського суду Автономної Республіки Крим від 30 березня 2006 р. та ухвалу Севастопольського апеляційного господарського суду від 20 липня 2006 р. залишити в силі.

Рішення у господарських справах

Строк надання майна в суборенду не може перевищувати терміну дії договору оренди, а плата за суборенду цього майна, яку отримує орендар, не повинна перевищувати орендної плати орендаря

*Постанова Судової палати
у господарських справах Верховного Суду України
від 22 січня 2008 р.
(в и т я г)*

У січні 2007 р. Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» (далі — НАК) звернулася у господарський суд із позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Брок бізнес інвест 2005» (далі — ТОВ) про стягнення безпідставно отриманих відповідачем коштів у сумі 5 млн 272 тис. 474 грн, які були перераховані позивачем як аванс за оренду нежитлового приміщення відповідно до укладеного між сторонами договору піднайму нежилого приміщення у м. Києві від 3 березня 2006 р. (далі — договір піднайму).

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що оскільки предметом піднайму є нежитлове приміщення, яке належить Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України (далі — Інститут) і перебуває в оренді ТОВ, на спірні правовідносини поширюється дія Закону від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ «Про оренду державного та комунального майна» (далі — Закон про оренду). При цьому, всупереч вимогам ст. 22 вказаного Закону, плата за суборенду 1 кв. метра загальної площі нежитлового приміщення для позивача була встановлена в розмірі 192 грн за базовий місяць, у той час як орендна плата за місяць для ТОВ — 25 грн за 1 кв. метр. Крім того, позивач вважав, що договір піднайму не містить усіх істотних умов договору оренди, а отже, є неукладеним, а сплачені за цим договором кошти підлягають поверненню як одержані безпідставно.

Господарський суд м. Києва рішенням від 16 квітня 2007 р. у задоволенні позову відмовив. Рішення обґрунтоване тим, що сторони виконали умови договору піднайму, що свідчить про узгодження його істотних умов, а отже, здійснений позивачем платіж за користування суборендованим майном не підлягає поверненню.

Київський апеляційний господарський суд постановою від 13 травня 2007 р., з якою погодився Вищий господарський суд України постановою від 9 жовтня 2007 р., зазначене рішення місцевого суду залишив без змін.

13 грудня 2007 р. Верховний Суд України порушив провадження за касаційною скаргою НАК про скасування вказаної постанови Вищого господарського суду. На обґрунтування скарги зроблено

посилання на виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону в аналогічних справах, неправильне застосування норм матеріального та процесуального права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представника позивача, обговоривши наведені у касаційній скарзі доводи та перевіrivши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України дійшла висновку, що скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, що викладені в п. 1 постанови від 29 грудня 1976 р. № 11 «Про судові рішення», рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного процесуального законодавства і всебічно перевіrivши обставини, вирішив справу у відповідності з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до таких правовідносин.

Постанова Вищого господарського суду України не відповідає зазначеним вимогам, оскільки не ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності.

Із матеріалів справи вбачається, що нежиле приміщення загальною площею 2 тис. 288,4 кв. метра у м. Києві, яке належить Інституту, передане у користування ТОВ на підставі договору оренди від 24 січня 2006 р.

3 березня 2006 р. ТОВ і НАК уклали договір піднайму орендованого ТОВ приміщення.

Згідно з ч. 1 ст. 638 ЦК договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Відмовляючи в задоволенні позову про стягнення коштів, одержаних відповідачем за договором піднайму, господарські суди виходили з того, що сторони узгодили істотні умови цього договору, вчинили дії щодо його виконання, зокрема відповідно до акта приймання-передачі частини вказаного будинку відповідач передав, а позивач прийняв це приміщення у довгострокове користування й авансував його оплату.

Разом з тим суди всіх інстанцій залишили поза увагою доводи позивача про невідповідність положень договору піднайму щодо розміру оплати за користування суборендованим майном приписам Закону про оренду, а також не дали оцінку наявним у справі документальним доказам, що підтверджують наведені доводи.

Так, згідно з ч. 2 ст. 1 Закону про оренду відносини оренди рухомого та нерухомого майна, об'єктів майнового комплексу Національної академії наук України та галузевих академій наук регулюються цим Законом з урахуванням особливостей, передбачених

Законом від 7 лютого 2002 р. № 3065-III «Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України та галузевих академій наук».

Оскільки суди встановили, що суборендоване майно належить Інституту, який входить до складу галузевої академії наук, то договір піднайму мав бути укладений з урахуванням приписів Закону про оренду.

Водночас відповідно до положень частин 2, 3 ст. 22 Закону про оренду орендар має право передати в суборенду нерухоме та інше окреме індивідуально визначене майно (окремі верстати, обладнання, транспортні засоби, нежилі приміщення тощо), якщо інше не передбачено договором оренди. При цьому строк надання майна в суборенду не може перевищувати терміну дії договору оренди, а плата за суборенду цього майна, яку отримує орендар, не повинна перевищувати орендної плати орендаря.

Суди всіх інстанцій залишили поза увагою висновки Головного контрольно-ревізійного управління України, викладені в акті ревізії окремих питань з орендних відносин апарату НАК за період: 2005 р. — I півріччя 2006 р. від 30 жовтня 2006 р., відповідно до яких розмір орендної плати за користування вказаним нежитловим приміщенням для ТОВ визначено із розрахунку 25 грн за 1 кв. метр,

тоді як для позивача плата за піднайм встановлена із розрахунку 192 грн за 1 кв. метр, що в 7,6 раза перевищує розмір орендної плати, встановленої для ТОВ.

Крім того, вирішуючи спір, господарські суди не звернули увагу на приписи ч. 2 ст. 4 Закону про оренду, згідно з якими об'єктами оренди не можуть бути об'єкти державної власності, що мають загальнодержавне значення і не підлягають приватизації відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону від 4 березня 1992 р. № 2163-XII «Про приватизацію державного майна», зокрема об'єкти освіти, фізичної культури, спорту і науки, що фінансуються з державного бюджету, а отже, не з'ясували, чи належить спірне нерухоме майно до об'єктів, оренда яких не заборонена законом, та чи могло воно бути передане за плату в піднайм.

Враховуючи наведене, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України, керуючись статтями 111¹⁷—111²⁰ ГПК, касаційну скаргу НАК задовольнила: постанови Вищого господарського суду України від 9 жовтня 2007 р. і Київського апеляційного господарського суду від 13 травня 2007 р. та рішення Господарського суду м. Києва від 16 квітня 2007 р. скасувала і направила справу на новий розгляд до господарського суду першої інстанції.

Рішення у кримінальних справах

Вбивство двох осіб, вчинене через певний проміжок часу після закінчення неправомірних дій, виключає перебування засудженого у стані необхідної оборони чи сильного душевного хвилювання. Тому дії засудженого правильно кваліфіковано судом за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство двох осіб

*Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 4 вересня 2008 р.
(в и т я г)*

Апеляційний суд Донецької області вироком від 12 травня 2008 р. засудив І. за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК на 15 років позбавлення волі; за ч. 1 ст. 263 КК на три роки позбавлення волі, а на підставі ст. 70 КК остаточно визначено покарання за сукупністю злочинів у виді позбавлення волі строком 15 років.

За вироком суду І. визнано винуватим в умисному вбивстві двох осіб і в незаконному поводженні зі зброєю та боєприпасами до неї.

Суд визнав встановленим, що І. за обставин, детально наведених у вирокі, виготовив, носив і зберігав без передбаченого законом дозволу вог-

непальну зброю — пістолет і боєприпаси до нього, які 24 листопада 2007 р. були виявлені в нього за місцем його проживання.

Крім того, 22 листопада 2007 р., приблизно о 19-й годині 30 хвилин, він, перебуваючи у приміщенні кафе, вживав спиртні напої. У цьому ж кафе перебували неповнолітні П. та В., які також розпивали спиртні напої. І., В. і П. періодично виходили на вулицю покурити, і в черговий раз перебуваючи на вулиці біля кафе, В. і П. стали безпричинно чіплятися до І., використовуючи незначний привід: почали з'ясовувати чому у нього прізвище матері, а не батька. У зв'язку з тим, що ця тема для І. була неприємною, між ними відбулася сварка, після якої усі повернулися в кафе розпивати спиртні напої.

Близько 23-ої години, після закриття кафе, І. направився додому. Через якийсь час, коли він проходив по вулиці, його окликнули В. і П. та запропонували з'ясувати стосунки, сказавши, що, на їхню думку, І. неправильно поведився, й через це стали вимагати у нього 200 грн. Після того як І. відмовився віддати їм гроші, В. завдав йому удар кулаком в обличчя й ногою — в пах, а П., діставши з-за ременя штанів свій пневматичний пістолет, став вимагати заплатити їм гроші. І. погодився

заплатити В. й П. 200 грн. і вони усі разом пішли додому до І. По дорозі вони зайшли в гараж до І., де В. і П. з метою забезпечення своїх незаконних вимог, заволоділи мобільним телефоном І. Після цього П. залишився очікувати в гаражі, а В. з пістолетом пішов супроводжувати І. додому. В. біля квартири І. залишився очікувати того на сходовій площадці, а І. пішов у квартиру за грішми.

Під час перебування у квартирі в І., який був у стані алкогольного сп'яніння, виник намір вчинити вбивство В. й П. з помсти. Для цього І. замість грошей взяв наявний у нього раніше переобланий ним же пістолет, споряджений чотирма набоями.

Повернувшись у гараж і реалізуючи свій злочинний намір, спрямований на вбивство В. й П., І., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, діючи умисно, з помсти, зробив постріл зі свого пістолета у В., а потім два постріли в П., який стояв до нього спиною, таким чином, позбавив обох життя. Смерть потерпілих настала на місці від кульових вогнепальних поранень голови з пошкодженням головного мозку.

Засуджений І. у касаційній скарзі та доповненнях до неї зазначив, що при розслідуванні справи і при її судовому розгляді обставини того, що сталося, з достатньою повнотою встановлені не були, що призвело до безпідставного засудження його за умисне вбивство двох осіб та неправильної кваліфікації його дій у цій частині. Він також вказував на те, що у справі відсутні докази його винуватості у цьому злочині, а досудове слідство і судовий розгляд у справі проведено неповно, односторонньо, з обвинувальним ухилом і порушенням норм кримінально-процесуального законодавства. І. вважав, що, стріляючи з вогнепальної зброї у потерпілих, він захищався від неправомірних дій останніх, умислу і мотиву на їх вбивство у нього не було, а висновки суду у цій частині не відповідають фактичним обставинам справи, ґрунтуються на сумнівних доказах і припущеннях. З урахуванням таких доводів засуджений просив вирок щодо нього скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд.

Законний представник потерпілого В. навів доводи стосовно м'якості призначеного засудженому І. покарання, у зв'язку з чим просив суд касаційної інстанції прийняти відповідне рішення.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційних скарг, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України залишила їх без задоволення з таких підстав.

Як убачається з матеріалів кримінальної справи, висновки суду про винуватість І. в умисному вбивстві з помсти двох потерпілих — В. і П. та незаконному поводженні зі зброєю і боєпри-

пасами до неї та кваліфікацію його дій за п. 1 ч. 2 ст. 115 і ч. 1 ст. 263 КК відповідають фактичним обставинам справи, які встановлені з урахуванням усіх обставин справи, що мали бути взяті до уваги при з'ясуванні дійсних обставин подій, та ґрунтуються на зібраних у справі й детально досліджених в судовому засіданні доказах в їх сукупності та взаємозв'язку. Зокрема, вони підтверджуються показаннями самого засудженого І., котрий в стадії досудового слідства і в судовому засіданні не заперечував того, що саме він позбавив життя цих потерпілих, вистріливши в них з вогнепальної зброї, та детально розповідав про обставини вчинення цього злочину; даними протоколу відтворення обстановки та обставин події про те, що І. під час проведення цієї слідчої дії вказував на обставини, за яких він позбавив життя потерпілих, а також на час і місце вчинення цього злочину; показаннями потерпілих та цілого ряду вказаних у вирокі свідків; даними висновків численних експертиз, в тому числі й судово-медичних, про характер і локалізацію заподіяних потерпілим тілесних ушкоджень та причину їх смерті; матеріалами огляду місць події та виявлення потерпілих, речових доказів, а також протоколами проведення інших слідчих дій.

Аналіз матеріалів кримінальної справи свідчить, що під час досудового слідства і в судовому засіданні не допущено порушень вимог кримінально-процесуального закону, які б могли вплинути на правильність висновків суду щодо доведеності винуватості І., як і на правильність кваліфікації його дій. Органи досудового слідства і суд дослідили всі обставини справи, які могли мати значення для прийняття правильного рішення у справі. Висновки суду ґрунтуються на достатніх та допустимих доказах, в тому числі й матеріалах судової комплексної психолого-психіатричної експертизи про те, що І. в період вчинення інкрімінованого йому злочину давав звіт своїм діям і міг керувати ними, не перебував у стані сильного душевного хвилювання.

Суд ретельно перевіряв доводи І., аналогічні тим, що викладені у його касаційній скарзі, про те, що, стріляючи у потерпілих, він захищався від суспільно небезпечного посягання з їхнього боку, та обґрунтовано визнав їх безпідставними. Фактичні обставини справи свідчать, що І. намагається таким чином уникнути відповідальності за вчинений злочин.

У ст. 36 КК (необхідна оборона) йдеться про те, що дії з припинення суспільно-небезпечного посягання будуть правомірними, якщо вони зумовлені потребою негайного відвернення чи припинення посягання. Однак, як визнав встановленим суд, і це впливає з матеріалів справи, І. після того, як потерпілі, вимагаючи у нього гроші — 200 грн.,

погрожували йому пістолетом, залишив їх: одного у гаражі, а іншого — на сходовій площадці в під'їзді будинку, де він проживав, тобто після припинення ними щодо І. неправомірних дій, які дали йому можливість залишити їх, і, зайшовши до свого помешкання, взяв там пістолет. Повернувшись до гаража з одним із потерпілих, відразу ж зробив постріли в обох потерпілих. Отже, не може йтися про те, що І. перебував у стані необхідної оборони чи сильного душевного хвилювання і про перекваліфікацію його дій на норму закону, яка передбачає більш м'яке покарання. При цьому колегія суддів звертає увагу також на те, що, як правильно вказано у вироку апеляційного суду, одному із потерпілих І. стріляв у потилицю, коли той стояв до нього спиною, і з цього приводу суд цілком обґрунтовано взяв за основу вироку також дані висновку комплексної психолого-психіатричної експертизи.

У зв'язку з цим, досліджуючи мотив злочинних дій І. стосовно потерпілих В. і П., суд обґрунтовано дійшов висновку про те, що він вчинив вбивство цих осіб з помсти після конфлікту, який стався між ним і потерпілими, а отже, доводи засудженого у касаційній скарзі з цього приводу також є безпідставними.

Вирішуючи питання про міру покарання І., суд відповідно до ст. 65 КК врахував як ступінь тяжкості вчинених ним злочинів, так і дані про його особу, те, що він вчинив вбивство двох осіб, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, а також те, що потерпілі своїми діями спровокували конфлікт, який призвів до тяжких наслідків. Таким чином, доводи касаційних скарг з цього приводу визнані безпідставними, призначене І. покарання є справедливим, підстав для скасування чи зміни вироку у цій частині колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України не знайшла.

Об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 209 КК України, є встановлений порядок запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передусім з метою недопущення надання правомірного вигляду джерелам походження, володінню і використанню або розпорядженню такими доходами. Одержання коштів у кредит із дотриманням відповідного порядку, але з наданням неправдивих даних, не утворює складу зазначеного злочину

*Ухвала колегії суддів Судової палати
у кримінальних справах Верховного Суду України
від 12 серпня 2008 р.
(в и т я г)*

Ленінський районний суд м. Запоріжжя вироком від 22 листопада 2007 р. засудив Ж.О. за ч. 2

ст. 366 КК на два роки позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських функцій, строком на один рік, за ч. 1 ст. 209 цього Кодексу — на один рік шість місяців позбавлення волі з конфіскацією коштів, здобутих злочинним шляхом.

Відповідно до ч.1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів засудженому призначено остаточне покарання у виді двох років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських функцій, строком на один рік та з конфіскацією коштів, здобутих злочинним шляхом. На підставі ст. 75 КК Ж.О. звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік та покладено на нього обов'язки, передбачені ст. 76 того ж Кодексу.

В апеляційному порядку зазначений вирок не оскаржувався.

Згідно з вироком суду Ж.О. визнано винним у тому, що він як директор приватного підприємства (далі — ПП) із лютого по грудень 2004 р., використовуючи своє службове становище, із корисливих спонукань, знаючи, що ПП не має найманих працівників і з 2003 р. не отримує прибутку та не виплачує заробітну плату, підробив документи — довідки про заробітну плату на ім'я К.Н., К.С., Л., Г., Ж.Н. та на власне, на підставі яких отримав у кредитній спілці кредити на загальну суму 80 тис. грн, які використав для здійснення фінансово-господарської діяльності ПП.

У касаційному поданні заступник прокурора Запорізької області, не осперюючи доведеність вини Ж.О. у вчиненні злочинів та правильність кваліфікації його дій, порушив питання про скасування вироку через неправильне застосування кримінального закону унаслідок м'якості призначеного покарання. Зокрема, він зазначив, що суд призначив засудженому покарання більш м'яке, ніж передбачене санкцією ч. 1 ст. 209 КК, не застосувавши при цьому ст. 69 КК.

Перевіривши матеріали кримінальної справи й обговоривши наведені в касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що воно не може бути задоволене, а вирок у частині засудження Ж.О. за ч. 1 ст. 209 КК відповідно до ст. 395 КПК потрібно скасувати з таких підстав.

Суд не дотримав зазначених вимог закону ст. 323 КПК щодо законності та обґрунтованості вироку.

Так, він не врахував, що для злочину, передбаченого ч. 1 ст. 209 КК, характерні спеціальні ознаки і предметом легалізації можуть бути лише кошти чи майно, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного (прedikатного) діяння.

Згідно з вироком суду Ж.О. визнано винним у тому, що він, підробивши документи та надавши неправдиву інформацію кредиторам, одержав без наміру привласнити кредити на загальну суму 80 тис. грн, які використав для здійснення фінансово-господарської діяльності ПП.

Такі дії Ж.О. суд кваліфікував за ч. 2 ст. 366 та ч. 1 ст. 209 КК.

Перевіривши вирок у порядку, встановленому ст. 395 КПК, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що суд необґрунтовано визнав Ж.О. винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 209 КК.

Об'єктивною стороною зазначеного злочину є встановлений порядок запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, передусім з метою недопущення надання правомірного вигляду джерелам походження, володінню, використанню або розпорядженню такими доходами.

Із матеріалів справи вбачається, що Ж.О. одержав у кредит гроші офіційно (легально), тому джерело їх одержання не потребує надання йому правомірного вигляду.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла висновку, що вирок суду в частині засудження Ж.О. за ч. 1 ст. 209 КК підлягає скасуванню, а справа — закриттю за відсутністю в його діях складу злочину.

За таких обставин касаційне подання, в якому порушено питання про неправильне застосування кримінального закону внаслідок м'якості призначеного Ж.О. за ч. 1 ст. 209 КК покарання, задоволенню не підлягає.

Крім того, суд не взяв до уваги роз'яснення, що міститься в п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005 р. № 5 «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», у якому зазначено, що не є предметом легалізації кошти, одержані як кредити внаслідок надання неправдивої інформації відповідним спеціальним суб'єктам, зазначеним у диспозиції ч. 1 ст. 222 КК, хоча з такими коштами надалі і вчинюються діяння, перелічені в ст. 209 КК, оскільки ці кошти одержують офіційно (легально).

З огляду на наведене колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України відповідно до ст. 395 КПК скасувала вирок Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 22 листопада 2007 р. у частині засудження Ж.О. за ч. 1 ст. 209 КК і закрила справу на підставі п. 2 ст. 6 КПК — за відсутністю складу злочину.

Постановлено вважати Ж.О. засудженим за ч. 2 ст. 366 КК на два роки позбавлення волі з позбав-

ленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських функцій, строком на один рік та на підставі ст. 75 цього Кодексу звільненим від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 того ж Кодексу.

Відповідно до роз'яснення, що міститься у п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання», конфіскацію майна як додаткове покарання не можна призначати неповнолітнім навіть у тому разі, коли на час розгляду справи судом ці особи досягли повноліття

*Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 серпня 2008 р.
(в и т я г)*

Деражнянський районний суд Хмельницької області вироком від 27 червня 2007 р. засудив Г.: за ч. 4 ст. 187 КК — на вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна, що йому належить, за ч. 3 ст. 186 КК — на чотири роки позбавлення волі, за ч. 4 ст. 185 КК — на п'ять років позбавлення волі, за ч. 2 ст. 15 і ч. 3 ст. 185 КК — на чотири роки позбавлення волі.

Згідно з ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим Г. призначено остаточне покарання у виді восьми років позбавлення волі з конфіскацією майна, що йому належить. На підставі ч. 4 ст. 70 КК до цього покарання частково приєднано не відбуте засудженням покарання за вироком районного суду від 23 травня 2006 р. та призначено йому остаточне покарання у виді восьми років шести місяців позбавлення волі з конфіскацією зазначеного майна.

За ст. 304 КК Г. виправдано.

Цей суд також засудив З., касаційне подання щодо якого не внесено.

Згідно з вироком суду Г. визнано винним у вчиненні розбою, грабежу, поєднаному із проникненням у житло, а також в неодноразовому таємному викраденні майна із помешкань в особливо великому розмірі та замаху на цей злочин.

Апеляційний суд Хмельницької області ухвалою від 19 грудня 2007 р. вирок щодо Г. змінив: перекваліфікував його дії з ч. 4 на ч. 3 ст. 185 КК, призначивши за цим законом покарання у виді чотирьох років позбавлення волі, та з ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 185 на ч. 1 ст. 162 КК, призначивши за цим законом покарання у виді двох років обмеження волі. На підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів, передбачених ч. 4 ст. 187, ч. 3 ст. 185, ч. 3

ст. 186, ч. 1 ст. 162 цього Кодексу, Г. призначено остаточне покарання у виді восьми років позбавлення волі з конфіскацією майна, що йому належить. Постановлено цей вирок та вирок районного суду від 23 травня 2006 р., яким Г. засуджено за ч. 2 ст. 296 КК на два роки позбавлення волі та звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік, виконувати самостійно.

У касаційному поданні заступник прокурора Хмельницької області стверджував: суд першої інстанції, призначаючи Г. покарання, порушив вимоги ч. 4 ст. 70 КК, а саме не постановив самостійно виконувати вирок і безпідставно частково приєднав не відбусте ним покарання за попереднім вирок; суд апеляційної інстанції замість постановлення у цій частині свого вироку постановив ухвалу, якою погіршив становище засудженого. У зв'язку з наведеним прокурор порушив питання про скасування судових рішень щодо Г. і направлення справи на новий судовий розгляд.

Перевіривши матеріали справи й обговоривши наведені в касаційному поданні доводи, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України частково його задовольнила з таких підстав.

Висновок районного суду про доведеність винуватості Г. у вчиненні злочинів та кваліфікація його дій прокурором не оскаржені.

Дії Г. правильно кваліфіковано за ч. 4 ст. 187, ч. 3 ст. 186, ч. 3 ст. 185 та ч. 1 ст. 162 КК.

Обираючи Г. міру покарання, суди першої й апеляційної інстанцій згідно з вимогами ст. 65 КК врахували характер та ступінь тяжкості вчинених ним злочинів, дані, що характеризують його особу, а також обтяжуючі та пом'якшуючі покарання обставини, зокрема вчинення засудженим передбаченого ч. 4 ст. 187 КК злочину в неповнолітньому віці. Тому, з урахуванням змін, внесених апеляційним судом, Г. правильно обрано основне покарання за кожний із злочинів та за їх сукупністю.

Проте, призначаючи Г. за ч. 4 ст. 187 КК та за сукупністю злочинів додаткове покарання у виді конфіскації майна, районний суд порушив вимоги ч. 2 ст. 98 КК та не врахував роз'яснення, що міститься в п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», згідно з якими конфіскацію майна як додаткове покарання не можна призначати неповнолітнім навіть у тому разі, коли вони на час розгляду

справи судом досягли повноліття. Апеляційний суд на порушення, допущене районним судом, уваги не звернув.

Отже, суди неправильно застосували кримінальний закон, а тому рішення про призначення Г. додаткового покарання — конфіскації майна — підлягає виключенню із судових рішень.

Водночас суд апеляційної інстанції, виправляючи помилку місцевого суду, обґрунтовано змінив вирок щодо Г. у частині призначення йому основного покарання за ч. 4 ст. 70 КК, а саме, враховуючи, що вироком від 23 травня 2006 р. засудженого було звільнено від відбування покарання з випробуванням, постановив кожен вирок виконувати самостійно. Таке рішення відповідає вимогам закону та роз'ясненню, наведеному в п. 23 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України, згідно з яким у разі, коли особа, щодо якої було застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням, вчинила до постановлення вироку у першій справі інші злочини, за які вона засуджується до покарання, що належить відбувати реально, застосування принципів поглинення, часткового чи повного складання призначених покарань не допускається. У таких випадках кожен вирок виконується самостійно.

Внесення апеляційним судом до вироку районного суду зміни не погіршило становище Г., оскільки призначене йому остаточне основне покарання було зменшено з восьми років шести місяців до восьми років позбавлення волі.

З огляду на наведене колегія суддів визнала, що підстав уважати, що суд апеляційної інстанції, постановляючи ухвалу, погіршив становище Г., як про це зазначалося в касаційному поданні, немає.

Посилання ж прокурора на те, що апеляційний суд повинен був постановити свій вирок, а не ухвалу, необґрунтовані, оскільки відповідно до вимог кримінального та кримінально-процесуального закону підстав для прийняття такого рішення не було.

Враховуючи викладене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирок Деражнянського районного суду Хмельницької області від 27 червня 2007 р. та ухвалу Апеляційного суду Хмельницької області від 19 грудня 2007 р. щодо Г. змінила, виключивши з нього рішення про призначення засудженому за ч. 4 ст. 187 і ч. 1 ст. 70 КК додаткового покарання — конфіскації майна, що йому належить. У решті судові рішення щодо Г. залишено без змін.

На допомогу судді

Повноваження апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні та практичні спірні питання

А.В. Гнатенко,
голова Судової палати
у цивільних справах
Верховного Суду України,
заслужений юрист України

Д.Д. Луспенник,
суддя Верховного Суду України,
кандидат юридичних наук,
доцент

Ще з часів Давнього Риму перевірку судових рішень судом вищестоящої судової інстанції вважали гарантією правильного розгляду та вирішення справи. Така необхідність ніколи не оспорювалась ані наукою цивільного процесу, ані законодавцем, ані судовою практикою.

Праву на оскарження судового рішення кореспондує обов'язок відповідного суду перевірити оскаржуване рішення, що є одним із елементів цивільних процесуальних правовідносин на стадіях перегляду судових рішень.

Учений-процесуаліст О.Ф. Клейнман зазначав: «Враховуючи ту обставину, що суд першої інстанції може помилятися і в застосуванні закону, і у встановленні фактичних обставин справи, що дослідження важливих у справі фактів може бути недостатнім, необхідно організувати другу судову інстанцію на таких началах, щоб вищестоящий суд міг систематично перевіряти виконання законів судами першої інстанції»¹.

Таким чином, усунення суддівської помилки шляхом перегляду оскаржуваних судових рішень, як і право на звернення до суду та виконання судового рішення, є однією зі складових механізму судового захисту.

Гарантування державою судового захисту означає обов'язок держави забезпечити здійснення права на судовий захист, який має бути справедливим, компетентним, повним і ефективним. Разом з тим судові рішення не може бути

визнано справедливим і правосудним, а судовий захист — повним і ефективним, якщо допущена суддівська помилка.

Стаття 129 Конституції України серед основних засад здійснення правосуддя визначає забезпечення, зокрема й апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. Зазначене конституційне положення відображене й у законодавстві про судоустрій та галузевому законодавстві. Так, відповідно до ст. 12 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України», ст. 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК) особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не беруть участь у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, мають право на апеляційне оскарження судових рішень у випадках та порядку, встановлених цим Кодексом.

Для усунення суддівської помилки шляхом перегляду оскарженого судового рішення апеляційний суд наділений певними повноваженнями — сукупністю прав і обов'язків, пов'язаних із застосуванням процесуально-правових наслідків щодо такого рішення суду першої інстанції.

Повноваження апеляційного суду закріплені в ст. 307 ЦПК, а в статтях 308—311 зазначено підстави для використання певного повноваження. Межі їх здійснення визначено в ст. 303 ЦПК².

Усі повноваження апеляційного суду можна поділити на дві групи: ті, що пов'язані зі скасу-

¹ Клейнман А.Ф. Советский гражданский процесс. — М., 1954. — С. 295 (Тут і далі переклад автора).

² Див.: Луспенник Д.Д. Межі апеляційного перегляду цивільних справ та особливості підготовки цивільних справ до розгляду в суді апеляційної інстанції // Проблеми теорії та практики цивільного судочинства / За заг. ред. В.В. Комарова. — Х., 2008. — С. 556—564.

ванням рішення, і які не пов'язані зі скасуванням рішення.

Скасування рішення суду в апеляційному порядку є не санкцією щодо суду першої інстанції, а реалізацією апеляційною інстанцією своїх повноважень і виконанням нею своїх обов'язків, які належать до змісту правовідносин між судом апеляційної інстанції та особами, які беруть участь у справі. Суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується, і суд, який здійснює його перевірку, діють у єдиному публічному інтересі і мають спільну мету — вирішити спір, що виник між сторонами, на підставі закону. Також скасування рішення є певним класифікаційним критерієм, оскільки вся перевірна та контрольна діяльність суду другої інстанції спрямована на встановлення наявності чи відсутності підстав для скасування рішення суду.

До повноважень, не пов'язаних зі скасуванням рішення суду, законодавець відніс право апеляційного суду відхилити апеляційну скаргу і залишити рішення без змін (п. 1 ч. 1 ст. 307 ЦПК), а також змінити рішення (п. 3 ч. 1 ст. 307 цього Кодексу).

Залишення рішення без змін означає, що суддівської помилки виявлено не було, рішення є законним і обґрунтованим, а захист за таким рішенням отримав саме той суб'єкт, який у цьому мав потребу (позивач або відповідач).

Використання такого повноваження означає, що апеляційний суд повинен ухвалити мотивований судовий акт, в якому зазначити мотиви, чому доводи апеляційної скарги відхилені (ч. 2 ст. 315 ЦПК). Зазначена вимога до апеляційного суду закріплена не лише в нормі права, яка визначає зміст ухвали апеляційного суду (ст. 315 ЦПК), але і в загальнопроцесуальній вимозі кореспондуючої співмірності³. Так, якщо законодавець установив таку обов'язкову вимогу до апеляційної скарги, як обґрунтування її мотивів (пункти 5, 6 ч. 3 ст. 295 ЦПК), то для суду другої інстанції це означає кореспондуючий обов'язок у разі відхилення скарги мотивувати висновок (чому доводи заявника відхиляються). Отже, виникає співмірність між вимогами до скарги і до судового акта, який приймається за наслідками розгляду скарги.

Крім того, в апеляційний суд зобов'язаний надати у своєму рішенні відповіді на всі доводи апеляційної скарги ще й тому, що інакше буде порушено вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду в такій його частині, як мотивація судового рішення судом, який має право на дослідження нових доказів та переоцінку доказів⁴.

На жаль, практика касаційного перегляду свідчить, що апеляційні суди нерідко зазначений вище обов'язок не виконують, обмежуючись при відхиленні скарги загальними фразами про те, що «доводи скарги висновків суду першої інстанції не спростовують».

Наприклад, ухвалою Верховного Суду України від 2 липня 2008 р. скасовано ухвалу Апеляційного суду Черкаської області від 28 січня 2008 р., якою залишено без змін рішення Смілянського міськрайонного суду цієї області від 28 листопада 2007 р. за позовом М.Н. до М.В. про стягнення аліментів на навчання сина, з передачею справи на новий апеляційний розгляд. Підставою скасування ухвали апеляційного суду стало невиконання судом другої інстанції вимог процесуального закону щодо мотивування причин відхилення доводів скарги. Так, М.В. у скаргі зазначав, що отримує незначну пенсію, інших джерел прибутку не має, на його утриманні перебуває мати похилого віку, він періодично проходить курс лікування у зв'язку з хронічними хворобами, а тому не може надавати матеріальну допомогу в тому розмірі, який визначив суд, оскільки після її вирахування його дохід стане меншим за прожитковий мінімум. Проте жодного з цих доводів скарги апеляційний суд не з'ясував і не мотивував висновок про її відхилення.

Із скасуванням рішення суду першої інстанції не пов'язане і таке повноваження апеляційного суду, як зміна рішення, незважаючи на те, що у ст. 309 ЦПК об'єднані підстави як для зміни рішення суду, так і для скасування рішення суду із ухваленням нового рішення. Підтвердженням цього, наприклад, є те, що у ч. 2 ст. 308 ЦПК зазначено лише про скасування рішення («не може бути скасоване правильне по суті і справедливе рішення суду з одних лише формальних міркувань»).

Апеляційний суд змінює рішення суду першої інстанції тоді, коли неправильність рішення можна усунути без його скасування, не змінюючи його суті, і зміна стосується окремих частин рішення, зокрема у разі виправлення помилок суду першої інстанції щодо розміру присудженої суми, розподілу судових витрат тощо. Якщо зміни стосуються фактичної сторони справи чи правового обґрунтування рішення, то таке рішення суду першої інстанції також слід вважати зміненим. Отже, апеляційний суд не повинен оформляти цю дію постановленням ухвали із зазначенням про залишення рішення без зміни з уточненням чи доповненням рішення суду першої інстанції⁵. Не можна залишити рішення суду без змін і одночасно виключити або уточнювати деякі висновки його резолютивної частини.

³ Див.: Терехова Л.А. Система пересмотра судебных актов в механизме судебной защиты. — М., 2007. — С. 222.

⁴ Див., наприклад: Рішення Європейського суду з прав людини від 18 липня 2006 р. у справі «Проніна проти України» // Закон і бізнес. — 2006. — № 32.

⁵ Див.: Балюк М.І., Луспенік Д.Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції. — Х., 2008. — С. 507.

Наприклад, у справі за позовом П. до органу опіки та піклування Малиновської районної адміністрації Одеської міської ради (далі — орган опіки), М. про скасування висновку цього органу опіки та піклування, позбавлення М. батьківських прав і стягнення аліментів, колегія суддів з касаційного розгляду справ Апеляційного суду Харківської області, розглядаючи відповідно до Закону від 22 лютого 2007 р. № 697-V «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій України» щодо забезпечення касаційного розгляду цивільних справ» касаційну скаргу представника М. — Р. на рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 27 липня 2006 р. та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 26 вересня 2006 р., встановила таке.

Суд першої інстанції позов П. задовольнив. Висновок органу опіки від 18 квітня 2006 р. щодо порядку побачень відповідача із сином скасував, позбавив М. батьківських прав щодо сина. З М. стягнуто аліменти на користь позивачки в розмірі 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Ухвалою Апеляційного суду Одеської області від 26 вересня 2006 р. рішення суду першої інстанції залишено без змін, проте уточнено в частині визначення розміру аліментів: з М. на користь позивачки стягнуто аліменти в розмірі $\frac{1}{4}$ частини всіх доходів відповідача, але не менше 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, розподілено судові витрати.

Отже, суд апеляційної інстанції, змінюючи повністю висновок суду щодо розміру стягнених аліментів та розподілу судових витрат, чого не зробив суд першої інстанції, повинен був змінити рішення суду першої інстанції, а не залишати його без змін, ухваливши при цьому відповідне рішення.

Серед повноважень апеляційного суду, пов'язаних зі скасуванням рішення суду першої інстанції, законодавець виокремлює такі: скасування рішення та ухвалення нового рішення по суті позовних вимог (п. 2 ч. 1 ст. 307 ЦПК); скасування рішення і закриття провадження у справі чи залишення заяви без розгляду (п. 4 ч. 1 ст. 307 ЦПК); повне або часткове скасування рішення і направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції (п. 5 ч. 1 ст. 307 ЦПК).

У судовій практиці труднощів щодо застосування такого повноваження апеляційного суду, як скасування рішення суду першої інстанції із закриттям провадження у справі чи залишенням заяви без розгляду, немає. Підстави для закриття провадження у справі зазначені у ст. 205 ЦПК, а для залишення заяви без розгляду — у ст. 207 ЦПК. При скасуванні рішення апеляційний суд установлює, що суд першої інстанції порушив або неправильно застосував норми процесуального права, оскільки не зміг виявити тих обставин, що давали б підстави для залишення заяви без розгляду або закриття провадження у справі.

Наприклад, у листопаді 2006 р. Б. звернулася до суду з позовом до міського відділу земельних ресурсів про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Районний суд рішенням від 21 лютого 2007 р., залишеним без змін ухвалою апеляційного суду від 8 травня 2007 р., позов Б. задовольнив у повному обсязі.

З матеріалів справи вбачається, що відповідач є суб'єктом владних повноважень, а займана позивачем посада належить до державної служби. Проте ні суд першої інстанції, ані апеляційний суд не встановили обставин для закриття провадження у справі, оскільки спір належить до розгляду адміністративними судами на підставі п. 15 ч. 1 ст. 3, п. 2 ч. 1 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України. Узв'язку з цим Верховний Суд України ухвалою від 3 жовтня 2007 р. скасував усі ухвалені судові рішення із закриттям провадження у справі⁶.

Проте не всі зазначені вище підстави, які призвели до скасування рішення суду, свідчать про суддівську помилку в застосуванні норм процесуального права. Зокрема, в суді апеляційної інстанції передбачено право позивача відмовитися від позову і право сторін укласти мирову угоду (ст. 306 ЦПК), що є їхнім диспозитивним правом на розпорядження своїми матеріальними правами. Апеляційний суд перевіряє відповідність таких дій учасників процесу загальним правилам про ці процесуальні дії, передбачені для суду першої інстанції, незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу. Однак відмінність такої дії апеляційного суду від подібної, яка вчиняється в суді першої інстанції, полягає в тому, що суд другої інстанції не лише закриває провадження у справі, а й скасовує рішення суду першої інстанції. При цьому говорити про наявність суддівської помилки не можна, так як порушення норм процесуального права з боку суду першої інстанції не було.

В інших випадках законодавцем для недопущення таких безпідставних скасувань рішень суду першої інстанції в ч. 2 ст. 310 ЦПК передбачена ситуація, коли законне і обґрунтоване рішення не може бути скасоване, незважаючи на те, що після його ухвалення померла фізична особа чи припинила свою діяльність юридична особа — сторони у спірних правовідносинах, що не допускає правонаступництва. За загальним правилом, для суду першої інстанції зазначені факти є підставою для закриття провадження у справі, що передбачено пунктами 6 і 7 ст. 205 ЦПК.

В юридичній літературі зазначене положення закону критикують, наводячи приклад про стягнення аліментів із повнолітнього сина на користь матері, яка після ухвалення рішення і прийняття апеляційним судом апеляційної скарги до розгляду померла, і ставлячи питання про те, на чію користь аліменти

⁶ Судова практика у цивільних справах. — 2007. — № 11.

будуть стягнуті, оскільки вважають за правильне у такому разі закривати провадження у справі⁷, а значить і скасовувати рішення суду.

На нашу думку, зазначена процесуальна норма не створює проблем у практичному застосуванні, оскільки в такому разі суд роз'яснить рішення про те, що воно не підлягає виконанню через відсутність стягувача.

Ухвалення нового рішення є основним із повноважень апеляційного суду, оскільки таке повноваження відповідає цілям апеляційного провадження — завершити провадження у справі на цій стадії процесу і усунути суддівську помилку.

На жаль, як судова статистика, так і судова практика свідчать, що наведене повноваження апеляційні суди використовують не завжди, тим самим не виконуючи своїх процесуальних обов'язків.

Так, Апеляційний суд Донецької області ухвалою від 14 грудня 2006 р. рішення Ворошиловського районного суду м. Донецька від 5 жовтня 2006 р. про часткове задоволення позову К. до О. про стягнення позики та відшкодування моральної шкоди скасував із передачею справи на новий розгляд. При цьому апеляційний суд виходив з того, що районний суд не уточнив у позивача підстави позову, неповно з'ясував обставини справи, не перевірів заперечення відповідача, а також не обговорив питання про залучення до участі у справі як третіх осіб ТОВ «Крекіс» і ТОВ «Крекіс Д». Ці порушення процесуального права судом першої інстанції, на думку апеляційного суду, перешкоджають йому дослідити нові докази чи обставини.

Ухвалою Верховного Суду України від 11 липня 2007 р. зазначена ухвала апеляційного суду була скасована, справа повернута до апеляційного суду для її розгляду в межах його повноважень. При цьому було зазначено, що підстави для скасування рішення суду в апеляційному порядку і передачі справи на новий судовий розгляд визначені ст. 311 ЦПК. В ухвалі апеляційного суду такої підстави не наведено. Відповідно до ст. 309 цього ж Кодексу неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, визначено як підставу для скасування рішення й ухвалення нового рішення судом апеляційної інстанції. Також згідно із законом суд апеляційної інстанції вправі за певних обставин встановлювати нові факти та досліджувати нові докази. Рішенням суду питання про права та обов'язки третіх осіб не вирішувалося⁸.

Складним для практики є розмежування повноваження апеляційного суду зі скасування рішення суду першої інстанції і ухваленням нового рішення

від зміни рішення суду першої інстанції. Умови, за яких рішення суду повинно змінюватись, нами наводились раніше.

Апеляційний суд ухвалює нове рішення тоді, коли під час перевирішення справи будуть виявлені такі порушення законності і обґрунтованості, які впливають на основний висновок суду першої інстанції про права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі, і приходять до інших висновків. Ухваленням нового рішення повинна виправлятися допущена судом першої інстанції суттєва суддівська помилка, а не просто викладення іншого по суті висновку про те, як повинен вирішуватися спір.

Спірною в судовій практиці є можливість ухвалення нового рішення апеляційним судом у разі визнання в цьому суді позову відповідачем.

На нашу думку, такої процесуальної можливості апеляційний суд не має, оскільки визнання відповідачем позову, наслідком чого є ухвалення рішення на користь позивача, можливе лише у суді першої інстанції (ч. 4 ст. 174 ЦПК). Згідно з ч. 1 ст. 304 ЦПК справа розглядається апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями, встановленими главою про апеляційне провадження. У главі про апеляційне провадження передбачена лише процедура відмови позивача від позову та мирова угода сторін (ст. 306 ЦПК). Відповідач в апеляційному суді має диспозитивне право на визнання позову (ст. 31 ЦПК), проте його наслідком не буде безумовне ухвалення рішення про задоволення позову, таке визнання оцінюється разом із іншими доказами на загальних підставах.

Ухвалюючи нове рішення, суд апеляційної інстанції зобов'язаний в мотивувальній частині рішення дати оцінку доказам, що наявні в матеріалах справи, та новим доказам, якщо вони досліджувались, в їх сукупності за правилами, встановленими ст. 212 ЦПК про оцінку доказів.

В юридичній літературі, як і в судовій практиці немає єдиної точки зору щодо права апеляційного суду при скасуванні рішення суду першої інстанції, наприклад, через неправильну оцінку показань свідків, давати їм іншу оцінку та ухвалювати нове рішення без безпосереднього допиту цих свідків. Деякі вчені зазначають, що в такому разі буде порушений принцип безпосередності судового розгляду⁹, який вимагає від суду другої інстанції особисто і безпосередньо дослідити докази, які суд першої інстанції дослідив із порушенням встановленого процесуального порядку¹⁰.

⁷ Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / За ред. Ю.С. Червоного. — К., 2008. — С. 469.

⁸ Ухвала Верховного Суду України від 11.07.2007 р. // Цивільне судочинство. — 2007. — № 3. — С. 114—115.

⁹ Див.: Коваленко А.Г. Институт доказывания в гражданском судопроизводстве. — М., 2002. — С. 130; Звягинцева Л.М., Плюхина М.А., Решетникова И.В. Доказывание в судебной практике по гражданским делам. — М., 2000. — С. 57.

¹⁰ Ясинок М.М., Кройтор В.А. Принципы устной, непосредственной и непрерывности у гражданского процесса — Х., 2007. — С. 97—98.

На нашу думку, зазначені твердження не закріплені нормативно. Безумовно, якщо апеляційний суд досліджує нові докази, то їх безпосереднє дослідження, сприйняття та оцінка обов'язкові. Проте пов'язувати право апеляційного суду на переоцінку доказів, які дослідив суд першої інстанції з порушенням установленого порядку, лише при безпосередньому їх дослідженні, тобто при повторному допиті свідків, не відповідає положенням статей 303, 304 ЦПК, які презюмують іншу оцінку наявним у справі доказам і не співвідносять таку оцінку з неодмінним безпосереднім їх дослідженням.

Наприклад, ухвалою Верховного Суду України від 13 вересня 2006 р. скасовано рішення Апеляційного суду Одеської області від 30 березня 2004 р. із залишенням в силі рішення Іллічівського міського суду Одеської області від 31 жовтня 2003 р. про відмову в задоволенні позову про визнання права на жиле приміщення, визнання незаконним розпорядження органу приватизації про приватизацію жилого приміщення та визнання недійсним свідоцтва про право власності на жиле приміщення.

Касаційна інстанція зазначила, що апеляційний суд, переоцінивши досліджені місцевим судом докази, не вказав, які процесуальні норми при встановленні фактичних обставин порушив суд першої інстанції, як і ким порушені вимоги закону про приватизацію державного житлового фонду¹¹.

Отже, апеляційний суд вправі самостійно переоцінити докази, встановлені та по-іншому оцінені судом першої інстанції, але обов'язково зазначивши при цьому, які саме норми процесуального права порушені цим судом при дослідженні та оцінці доказів. Твердження про порушення при таких процесуальних діях апеляційним судом принципу безпосередності безпідставні й тому, що ЦПК містить норми про певні винятки із цього правила. Наприклад, у статтях 132, 135 ЦПК передбачено право використання протоколів допиту свідків, отриманих у порядку судового доручення, при забезпеченні доказів. Крім того, учасники процесу вправі знайомитися з протоколом/журналом судового засідання і подавати на нього свої зауваження (ст. 199 ЦПК). Якщо таких зауважень немає, значить вони погоджуються з такими показаннями.

Як нами вже зазначалось, нове рішення апеляційного суду повинно усувати допущену судом першої інстанції суддівську помилку, а не просто по-іншому викладати висновок по суті спору. Для цього важливим є чітке розуміння і правильна кваліфікація підстав для скасування рішення суду першої інстанції з ухваленням нового рішення¹², що у вичерпному порядку наведені в ст. 309 ЦПК.

Так, неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи (п. 1 ч. 1 ст. 309 ЦПК), має місце тоді, коли суд неправильно визначив предмет доказування, правовідносинам сторін надана неправильна кваліфікація, обставини справи з'ясовані не повністю. Саме тому апеляційний суд повинен перш за все перевірити, чи правильно суд першої інстанції здійснив кваліфікацію правовідносин, чи вірно застосована норма матеріального права, яка підлягала застосуванню в конкретному випадку.

Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими (п. 2 ч. 1 ст. 309 ЦПК), буде мати місце у випадках встановлення судом певних обставин (фактів), котрі не доведені доказами, при недостатності доказів; недовірності і/або суперечливості доказів; при неправильному використанні непрямих доказів; при відсутності мотивування про те, чому одні докази суд прийняв, а інші — ні.

Причиною недоведеності обставин, що мають значення для справи, нерідко є порушення судом правил дослідження або оцінки доказів. Виявивши порушення, апеляційний суд повинен їх усунути самостійно шляхом дослідження нових доказів (хоча це не завжди обов'язково), так і їх оцінки разом із доказами, що наявні у справі.

Невідповідність висновків суду обставинам справи (п. 3 ч. 1 ст. 309 ЦПК) буде мати місце тоді, коли обставини справи суд установив повно та відповідно до них досліджені докази, проте висновки зі встановлених обставин зроблені невірно.

Нерідко такі порушення допускаються тоді, коли норма матеріального права лише в загальній формі визначає умови, за яких наступають ті чи інші наслідки.

Порушення або неправильне застосування норм матеріального права (п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК) означає, що застосовано закон, який не поширюється на ці правовідносини, або не застосовано закон, який підлягав застосуванню, або суд неправильно витлумачив закон.

Незастосування закону, який підлягав застосуванню, має місце у тих випадках, коли суд не тільки не зазначив у рішенні норму права, яка підлягала застосуванню у справі, але й вирішив справу всупереч нормам чинного законодавства. На ці порушення апеляційна інстанція звертає увагу й тоді, коли суд застосовував скасований або змінений закон, а також норми підзаконного акту, які суперечать закону або прийнятих із порушенням установленого порядку. До цієї групи порушень слід віднести й випадки застосування судом норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких не надана Верховною Радою України.

Суть застосування неналежного закону в тому, що суд при вирішенні справи керувався не тією нормою, яка регулює спірні відносини. Подібне

¹¹ Ухвала Верховного Суду України від 13.09.2006 р. // Закон і бізнес. — 2006. — № 44.

¹² Див.: Балюк М.І., Лупеник Д.Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції. — Х., 2008. — С. 504—506.

порушення зумовлено, як правило, неправильною кваліфікацією відносин сторін.

Неправильне тлумачення закону має місце в тих випадках, коли суд застосовує закон, який підлягає застосуванню, але його зміст і значення розуміються невірні, внаслідок чого суд робить неправильний висновок про права і обов'язки сторін. Подібне порушення може мати місце, зокрема, при розширеному чи вузькому тлумаченні норм матеріального права.

Порушення або неправильне застосування норм процесуального права (п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК) можуть бути підставою для скасування чи зміни рішення. Проте не у всіх випадках порушення норм процесуального права може бути підставою для зміни рішення або ухвалення нового. Наприклад, порушення норм процесуального права, визначені в ст. 311 ЦПК, це так звані безумовні підстави. Зазначені процесуальні порушення тягнуть за собою скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд у будь-якому випадку. Ці підстави гарантують реалізацію основоположних принципів цивільного судочинства.

У ч. 3 ст. 309 ЦПК зазначено, що порушення норм процесуального права можуть бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

Це така група процесуальних порушень, які не завжди тягнуть за собою скасування або зміну рішення. Їх ще називають умовними підставами для скасування або зміни рішення.

Питання про те, чи призвело те чи інше процесуальне порушення до неправильного вирішення справи в кожному конкретному випадку вирішує суд апеляційної інстанції. Одне й те ж процесуальне порушення залежно від обставин справи може тягти різні процесуальні наслідки і не завжди призводить до скасування чи зміни рішення. Допущені судом першої інстанції при розгляді справи незначні процесуальні порушення, якщо вони не призвели до неправильного вирішення справи, не є підставою для скасування чи зміни рішення. Проте на такі порушення апеляційна інстанція, не скасовуючи чи змінюючи рішення, повинна зазначити в своєму судовому рішенні (ст. 316 ЦПК). Так, порушення судом норм процесуального права про строки розгляду справи (наприклад, відсутня ухвала про продовження строку розгляду справи), правил, які регулюють порядок у засіданні суду, якщо вони не призвели до неправильного вирішення справи про права та обов'язки сторін, не можуть бути підставою для скасування чи зміни рішення.

Наприклад, у вересні 2006 р. позивач звернувся в суд в інтересах свого довірителя з позовом до Чернігівської митниці, Державної податкової інспекції у м. Чернігові, Державної виконавчої служби у Новозаводському районі м. Чернігова, Міністерства

фінансів та Державного казначейства про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої незаконним притягненням до адміністративної відповідальності.

Відкриваючи провадження у справі, Новозаводський районний суд м. Чернігова вважав, що позивач має право звертатися до суду з позовом в інтересах довірителя.

Однак, такий висновок є неправильним і Верховний Суд України 4 липня 2007 р. у своїй окремій ухвалі на адресу суддів першої та апеляційної інстанцій зазначив наступне.

Відповідно до ст. 3 ЦПК кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Згідно з ч. 1 ст. 38 ЦПК сторона може брати участь у цивільній справі особисто або через свого представника.

Проте на підставі ч. 2 ст. 237 Цивільного кодексу України не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені.

Суд установив, що на захист свого порушеного права в суд звернувся не довіритель, а в її інтересах на підставі довіреності її представник (позивач).

Відкриваючи провадження у справі, суд на зазначене уваги не звернув, помилково вважаючи, що представник має право звертатися до суду в інтересах особи, яку він представляє, хоча звернутись до суду за захистом свого порушеного права повинна сама особа особисто, або через свого захисника.

Не звернув на це уваги й апеляційний суд.

Разом з тим, оскільки рішення у справі ухвалено з додержанням норм матеріального права, а зазначене порушення норм процесуального права не призвело до неправильного вирішення справи і не є підставою для скасування рішення суду, ухвалою колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 7 липня 2007 р. касаційні скарги Чернігівської митниці та заступника прокурора Чернігівської області відхилено¹³.

Завданнями апеляційного провадження є, по-перше, усунення суддівської помилки, а, по-друге, повторний розгляд справи з метою завершення провадження у справі.

Разом з тим, апеляційний суд не повинен повністю підміняти собою суд першої інстанції, оскільки він не є судом першої інстанції (статті 107, 291 ЦПК) і в такому разі місцеві суди могли б повністю ігнорувати основні принципи цивільного процесуального права, а учасники процесу були б позбавлені повноцінного захисту своїх прав у суді першої інстанції з його правами та обов'язками, процедурою розгляду справи в суді першої інстанції та можливості апеляційного оскарження ухваленого судом

¹³ Ухвала Верховного Суду України від 7.07.2007 р. // Закон і бізнес. — 2007. — № 48.

вого рішення, тобто були б позбавлені й реального та повноцінного захисту у суді другої інстанції.

Саме тому в цивільному процесуальному законодавстві встановлені безумовні підстави для скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд (ст. 311 ЦПК).

Характерною особливістю безумовних (абсолютних) підстав для скасування рішення з направленням справи на новий розгляд є те, що вони тягнуть скасування рішення незалежно від правильності висновків суду. Такі жорсткі наслідки визначені законом за вичерпним переліком з метою примусити суддю суворо дотримуватись вимог цивільної процесуальної форми, принципів цивільного судочинства, основоположні з яких — змагальність, диспозитивність, здійснення правосуддя лише судом, рівноправність сторін, гласність — безпосередньо закріплені в Конституції.

Наприклад, не можна позбавляти осіб, які беруть участь у справі, права на розгляд справи в суді першої інстанції, а також осіб, щодо прав та обов'язків яких суд ухвалив рішення і не притягнув їх до участі у справі.

Тому до їх порушень держава відноситься нетерпимо, визнаючи їх суттєвими у будь-якому випадку за самим фактом їх допущення. Зацікавлені особи в таких випадках доводять лише факт наявності у справі цього процесуального порушення і немає необхідності доводити їх вплив на правильність висновків суду.

Так, елементарну помилку допустив Тячівський районний суд Закарпатської області, який рішенням від 29 березня 2004 р., залишив без змін ухвалою Апеляційного суду Закарпатської області від 16 червня 2004 р., задовольнив позов М. про поновлення строку на прийняття спадщини, визнання заповіту на ім'я Я. недійсним.

Верховний Суд України ухвалою від 9 березня 2005 р. скасував усі ухвалені у справі судові рішення з направленням справи на новий розгляд. Крім інших порушень норм матеріального та процесуального права, касаційна інстанція зазначила й те, що Я., залучена до участі у справі в якості третьої особи, тоді як предметом позову є визнання заповіту на її ім'я недійсним і позов задовольнений, тобто вона повинна бути відповідачем у справі, права якого у процесі значно ширші від прав третьої особи¹⁴.

Запроваджуючи в Україні у 2001 р. апеляційне провадження, законодавець сподівався на динамічність процесу, дотримання розумних строків розгляду справи, своєчасний захист порушених прав суб'єктів права шляхом повторного розгляду справи і завершення процесу на цій стадії¹⁵.

Проте, на жаль, цього не сталося. Як неодноразово зазначалось в юридичній літературі, у виступах керівників судів, у тому числі й Голови Верховного Суду України В.В. Онопенка, апеляційні суди не завжди виконують покладені на них процесуальні повноваження щодо ухвалення нових рішень у передбачених законом випадках при скасуванні рішень судів першої інстанції¹⁶. Основним у діяльності більшості апеляційних судів залишилась практика скасування рішення з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції, тобто апеляційні суди продовжують працювати за правилами касації зразка до червня 2001 р. Про це свідчить щорічна судова статистика із 2001 р. Останні дані практично не змінюються, у 2006 р. на новий розгляд апеляційними судами було направлено 42,2 % справ від числа скасованих рішень, у 2007 р. — 36,6 %¹⁷. Цим самим апеляційні суди, найменш завантажені кількістю справ, і без того навантажують суди першої інстанції, які об'єктивно не в змозі розглядати справи в розумні строки, а суб'єкти права не отримують своєчасного судового захисту.

Так, ухвалою Апеляційного суду Одеської області від 8 грудня 2005 р. скасовано рішення Іллічівського міського суду Одеської області від 29 серпня 2005 р. про відмову в задоволенні позову К.С. до М.О. про відшкодування матеріальної та моральної шкоди і справа передана на судовий розгляд. Апеляційний суд виходив з того, що районний суд не всі позовні вимоги позивача розглянув, оскільки деякі обставини обґрунтування ним своїх вимог залишились без належної перевірки, а оскільки вони не були предметом розгляду в суді першої інстанції, то суд апеляційної інстанції не може дослідити нові докази та обставини.

Суд касаційної інстанції скасував ухвалу апеляційного суду з передачею справи до цього ж суду для повторного розгляду, зазначивши наступне. Як убачалось з матеріалів справи, предметом позовних вимог К.С. було відшкодування шкоди, завданої внаслідок залиття його квартири. Розглянувши ці вимоги, суд першої інстанції ухвалив відповідне рішення із чітким зазначенням висновку — про відмову в задоволенні вимог як про відшкодування матеріальної, так і моральної шкоди.

Суд першої інстанції ухвалював рішення за правилами ЦПК 1963 р. і зміст рішення відповідає вимогам ст. 203 цього Кодексу. Ніхто зі сторін не звертався до суду з письмовою заявою про

¹⁴ Ухвала Верховного Суду України від 9.03.2005 р. // Юридическая практика. — 2006. — № 19. — С. 22.

¹⁵ Бородин М. Теоретичні та практичні аспекти застосування інституту апеляції у цивільному судочинстві // Право України. — 2008. — № 8. — С. 87.

¹⁶ Див., наприклад: Доповідь Голови Верховного Суду України Онопенка В.В. «Про здійснення судочинства у 2006 р. і завдання на 2007 р.» 16.03.2007 р. на розширеному спільному засіданні Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 4. — С. 5; Доповідь Голови Верховного Суду України Онопенка В.В. «Про стан правосуддя в Україні» 7.12.2007 р. на VIII позачерговому з'їзді суддів України // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 12. — С. 7.

¹⁷ Див.: Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2007 р. // Вісник Верховного Суду України. — 2008. — № 7. — С. 33.

обґрунтування судом своїх висновків. Без цієї заяви суд самостійно не вправі обґрунтовувати своє рішення в окремому процесуальному документі. У зв'язку з зазначеним, посилення апеляційного суду на п. 5 ст. 311 ЦПК є безпідставним, оскільки необґрунтування в рішенні суду доводів, на які посилається певна сторона процесу, не є тотожним не вирішенню всіх позовних вимог, при наявності чого і можливе скасування рішення з направленням справи на новий розгляд.

Скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд з підстави неповідомлення будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, про час і місце судового засідання (п. 3 ч. 1 ст. 311 ЦПК) по суті є проблемою держави. По-перше, відсутнє належне фінансування на судові повістки, по-друге, порядок повідомлення учасників процесу про дату судового засідання, встановленого ЦПК, не узгоджується із Законом від 4 жовтня 2001 р. № 2759-III «Про пошто-вий зв'язок» та з Правилами надання послуг пошто-вого зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 1155 від 17 серпня 2002 р. (з від-повідними змінами).

Проте, найбільш проблемним для апеляційних судів є застосування п. 4 ч. 1 ст. 311 ЦПК, який дає йому право скасувати рішення суду з направленням справи на новий розгляд, якщо суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участь у справі. Вирішуючи ці питання, суди повинні чітко враховувати наступне:

а) це особа, яка не брала участь у справі ні осо-бисто, ні через представника;

б) зазначена особа володіє таким правом на предмет спору, який робить необхідним її залучення до участі у справі;

в) порушення прав цієї особи ухваленим рішенням повинно бути реальним і в наявності¹⁸.

Тобто до осіб, які повинні були брати участь у справі, слід віднести потенційних позивачів, відпо-відачів, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. При незалученні до участі у справі третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, то в цьому випадку ска-сування рішення суду можливе лише у виняткових випадках, оскільки такі особи не є суб'єктами спірних правовідносин, тому суд не вирішує питання про їх права та обов'язки. Судове рішення лише у майбут-ньому може вплинути на їх права та обов'язки щодо

якоїсь із сторін у спорі, зокрема в разі пред'явлення до них регресного позову тощо. Проте п. 4 ч. 1 ст. 311 ЦПК вказує на те, що своїм рішенням суд вирішив питання про їх права та обов'язки, а не вирішить у майбутньому. У зв'язку з цим важливо розмежову-вати випадки, коли рішення суду порушує права осіб і коли рішення суду може зачіпати права таких осіб.

Таким чином, на нашу думку, змінити таку практику в апеляційних судах практично немож-ливо (це показує час), тому найдієвішим способом є внесення відповідних змін до ЦПК. Наприклад, у Господарському процесуальному кодексі України серед повноважень апеляційної інстанції взагалі відсутнє право скасовувати рішення суду з направ-ленням справи на новий розгляд (ст. 103 ГПК). Цей Кодекс діє з листопада 1991 р. і особливих проблем із застосуванням цього положення процесуального закону немає. У Кодексі адміністративного судочин-ства України серед повноважень апеляційного суду є право скасування судового рішення з направленням справи на новий розгляд (ст. 204 КАС), проте лише з трьох суттєвих підстав, які, в той же час, не мають поширеності у практиці, вони стосуються належного складу суду.

Враховуючи це, на нашу думку, було б виправда-ним серед повноважень апеляційного суду зазначити наступне: у разі скасування рішення з підстав, перед-бачених ч. 1 ст. 311 ЦПК, апеляційний суд розглядає справу за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції.

Зазначена пропозиція не порушує конститу-ційне право на апеляційне і касаційне оскарження, оскільки ст. 129 Конституції гарантує таке право, крім випадків, встановлених законом.

Європейський суд з прав людини виходить з того, що Конвенція про захист прав людини та основопо-ложних свобод та протоколи до неї не зобов'язують державу засновувати апеляційні та касаційні суди. На відміну від кримінального судочинства, Конвенція не встановлює абсолютне право на розгляд справи у другій і третій інстанціях в цивільному процесі. Тому апеляція та касація можуть бути обмежені чи виклю-чені. Такі обмеження можливі тому, що це право за своєю природою об'єктивно потребує регулювання держави, що володіє у цьому відношенні певною мірою розсуду.

Разом з тим, учасники процесу, які були залу-чені до участі у справі на стадії апеляційного прова-дження, будуть мати право на касаційне оскарження рішення суду, на оскарження рішення суду у зв'язку з винятковими та нововиявленими обставинами.

¹⁸ Борисова Е.А. Проверка судебных актов по гражданским делам. — М., 2005. — С. 163.

Summary

The authors of the article give comments on theoretical and practical authority of the court of appeal in reviewing decisions in civil cases and explain grounds for using authority and bounds of its realization.

СИСТЕМАТИЧНИЙ ПОКАЖЧИК МАТЕРІАЛІВ,
ОПУБЛІКОВАНИХ У «ВІСНИКУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ» У 2008 Р.

Як уникнути «кишенькового правосуддя» Інтерв'ю з Головою Верховного Суду України Онопенком В.В.	4'2008	2	У ПЛЕНУМІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
Перемогою у Великій Вітчизняній Ви принесли щастя майбутнім поколінням... Зустріч Голови Верховного Суду України Онопенка В.В. із ветеранами	5'2008	1	Про практику застосування судами законо- давства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11</i>	1'2008 5
Відкритий лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка до Президента України В. Ющенка	6'2008	2	Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Пленуму Верховного Суду Укра- їни від 11 лютого 2005 р. № 1 «Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України скарг на постанови органів дільності, слідчого, прокурора про пору- шення кримінальної справи» <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 12</i>	1'2008 11
Триває співробітництво з Верховним Народ- ним Судом Китайської Народної Республіки	9'2008	1		
До Дня юриста	10'2008	1		
Заява Голови Верховного Суду України В. Онопенка з приводу ситуації, що склада- ється в Україні зі здійсненням правосуддя	10'2008	2		
Представники суддівського корпусу країни зібралися на свій черговий ІХ з'їзд <i>Інформація про черговий ІХ з'їзд суддів України</i>	11'2008	2	Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конститу- ційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дільності і досудового слідства <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2</i>	4'2008 4
До Дня працівників суду	12'2008	1		
ДО 85-РІЧЧЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ	3'2008	1		
МАТЕРІАЛИ ЧЕРГОВОГО ІХ З'ЇЗДУ СУДДІВ УКРАЇНИ	12'2008	2	Про практику винесення судами окремих ухвал (постанов) у кримінальних справах <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 3</i>	4'2008 8
НОВИНИ. ПОДІЇ. ФАКТИ	1'2008	2		
	2'2008	1		
НА ТЕМУ ДНЯ				
Городовенко В.В. Спеціалізація суддів як гарантія забезпечення належної якості та ефективності правосуддя	1'2008	12	Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Пленуму Верховного Суду України <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 4</i>	4'2008 11
Прокопенко О.Б. Проблеми становлення справедливої судової влади	4'2008	12	Про практику застосування кримінально- процесуального законодавства при поперед- ньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 6</i>	6'2008 10
Ярмак О.М. Особливості оформлення про- токолів про адміністративне правопору- шення — керування транспортними засобами особами в стані алкогольного сп'яніння	4'2008	15		
Селіванов А.О. Судове право: нова галузь права чи теоретична думка?	6'2008	6	Про судову практику у справах про спад- кування <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7</i>	6'2008 17
У ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА РАДІ СУДДІВ УКРАЇНИ				
Проблеми у сфері правосуддя можна подолати лише системними заходами <i>Матеріали розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України, яке відбулося 18 квітня 2008 р.</i>	5'2008	2	Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 8</i>	6'2008 24
Про стан здійснення судочинства у 2007 році та завдання на 2008 рік <i>Постанова розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України від 18 квітня 2008 р.</i>	5'2008	18	Про визнання такою, що втратила чин- ність, постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 грудня 1997 року № 13 «Про практику розгляду судами справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних, посадових	6'2008 25

і службових осіб у сфері управлінської діяльності, які порушують права та свободи громадян»

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 9

Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи 7'2008 1

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 5

Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку 11'2008 7

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 12

Про практику розгляду судами корпоративних спорів 11'2008 15

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 13

Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 6 «Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції» 11'2008 26

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 14

Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 року № 4 «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» 11'2008 27

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року № 15

У РАДІ СУДДІВ УКРАЇНИ

2'2008	4	7'2008	9
3'2008	5	8'2008	1
5'2008	23	10'2008	3
6'2008	26	12'2008	25

У ПРЕЗИДІЇ РАДИ СУДДІВ УКРАЇНИ

Звернення президії Ради суддів України до Президента України від 21 жовтня 2008 р. 11'2008 3

Звернення президії Ради суддів України до суддів України від 21 жовтня 2008 р. 11'2008 4

Звернення президії Ради суддів України до Парламентської асамблеї Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі від 21 жовтня 2008 р. 11'2008 5

СУДОВА ПРАКТИКА

Рішення у цивільних справах

1'2008	16	5'2008	26	9'2008	3
2'2008	8	6'2008	29	10'2008	6
3'2008	9	7'2008	15	11'2008	28
4'2008	19	8'2008	2	12'2008	27

Рішення в адміністративних справах

1'2008	19	5'2008	29	9'2008	5
2'2008	12	6'2008	31	10'2008	8
3'2008	11	7'2008	17	11'2008	32
4'2008	22	8'2008	4	12'2008	30

Рішення у господарських справах

1'2008	20	5'2008	31	9'2008	7
2'2008	14	6'2008	33	10'2008	11
3'2008	15	7'2008	19	11'2008	34
4'2008	26	8'2008	6	12'2008	32

Рішення у кримінальних справах

1'2008	22	5'2008	32	9'2008	9
2'2008	17	6'2008	35	10'2008	14
3'2008	16	7'2008	21	11'2008	37
4'2008	28	8'2008	7	12'2008	33

СУДОВА ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Бородін М.М. Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами у цивільних справах 8'2008 10

У СУДОВИХ ПАЛАТАХ

Практика розгляду судами цивільних справ у наказному провадженні 1'2008 25

Практика розгляду судами корпоративних спорів (ч. 1) 2'2008 20
(ч. 2) 3'2008 20

Практика застосування судами міжнародних договорів України щодо визнання і виконання вироків іноземних судів 7'2008 24

Практика розгляду судами справ про адміністративні правопорушення у сфері грального бізнесу, відповідальність за які передбачена ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення 8'2008 14

Практика розгляду судами справ про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів 10'2008 17

СУДОВА СТАТИСТИКА

Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2007 р. (ч. 1) 6'2008 37
(ч. 2) 7'2008 32

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

Тихий В.П., Мельник М.І. Кримінальна відповідальність за перешкодження здійсненню виборчого або референдного права 7'2008 41

У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Рішення від 9 листопада 2006 р. у справі «Білуха проти України» 4'2008 31

Рішення від 2 листопада 2006 р. у справі «Волохи проти України» 4'2008 32

Рішення від 31 травня 2007 р. у справі «Лізанець проти України» 4'2008 34

Рішення від 21 вересня 2006 р. у справі «Габчук проти України»	7'2008	46	Сердюк В.В. Дублювання касаційних повноважень судів як викривлення суті касації	3'2008	39	
Рішення від 1 червня 2006 р. у справі «Федоренко проти України»	7'2008	47	Фулей Т.І. Поняття «майно» в практиці Європейського суду з прав людини	3'2008	43	
Рішення від 18 липня 2006 р. у справі «Проніна проти України»	8'2008	27	Кухнюк Д.В. Судовий прецедент у кримінальному процесі: проблеми впровадження	4'2008	42	
Справа «Белевіцький проти Росії» Рішення від 1 березня 2007 р.	8'2008	28	Пуданс-Шушлебін К.Ю. Зустрічний позов як засіб захисту інтересів суб'єктів публічної влади	4'2008	46	
Справа «Бук проти Німеччини» Рішення від 28 квітня 2005 р.	10'2008	29	Самсін І.Л. Порушення правил етики судді як дисциплінарний проступок	5'2008	35	
ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ						
Микієвич М.М., Микієвич М.М. Деякі аспекти впровадження європейських стандартів у процесі реформування судової системи України	9'2008	11	Хливилюк А.М. Державна судова адміністрація України: створення, діяльність, перспективи розвитку	5'2008	39	
Пошва Б.М. Судовий прецедент: проблеми запровадження в Україні	9'2008	16	Скрипнюк О.В. Верховенство права та його роль у побудові демократичної, правової, соціальної держави	8'2008	33	
Шевчук С.В. Нормативність актів судової влади: від правоположення до правової позиції	9'2008	23	Портнов А.В. Конституційне процесуальне право як галузь процесуального права	8'2008	36	
Виноградова О.І. Проблеми запровадження інституту медіації	10'2008	34	Константин О.В. Правова культура суддів	8'2008	39	
Москвич Л.М. Питання оптимізації функціонування судової системи	11'2008	40	Філатов В.М., Солоткий С.А. Обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина: складні питання та шляхи удосконалення законодавства	8'2008	43	
НА ДОПОМОГУ СУДДІ						
Виноградова О.І. Деякі складні питання міжнародної співпраці у сфері кримінального судочинства	1'2008	36	Мармаш В.Я. Зупинення провадження на етапі попереднього розгляду кримінальної справи судом апеляційної інстанції	9'2008	35	
Кузнєцова Н.С. Корпоративні спори: поняття, ознаки, зміст та визначення підвідомчості	2'2008	34	Руденко М.В. Участь прокурора у цивільному процесі на різних етапах становлення вітчизняного законодавства	9'2008	42	
Світлична Г.О. Надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності в порядку цивільного судочинства	4'2008	35	Грек Б.М. Про окремі аспекти протиправного перерозподілу власності в Україні	10'2008	38	
Самсін І.Л. Проблеми судового тлумачення податкового законодавства у спорах, що виникають із вексельних розрахунків між суб'єктами господарювання	6'2008	44	Бережний С.Д. Відповідальність за вбивство з корисливих мотивів	11'2008	44	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ						
Гнатенко А.В., Луспеник Д.Д. Повноваження апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні та практичні спірні питання	12'2008	38	Прокопенко О.Б. Організаційно-правові засади призначення суддів загальних судів на адміністративні посади	9'2008	28	
ТОЧКА ЗОРУ						
Присяжнюк Т.І. Розкриття банківської таємниці: кримінально-процесуальні питання	1'2008	40	Мигашко М.Д. Згадуючи минуле...	5'2008	46	
Митракова І.Г. Особисті немайнові права подружжя як об'єкти судового захисту	1'2008	44	ПОРТРЕТИ			
Матюшкова Т.П. Допит у суді жінок-потерпілих від насильницьких злочинів: процесуальні і тактичні основи	2'2008	40	Мигашко М.Д. Арсен Гриненко: «Сім років на флоті і сорок шість — у судовій системі» <i>Нарис про суддю Верховного Суду України у відставці</i>	10'2008	45	
Ахтирська Н.М., Антошук В.В. Злочини у сфері комп'ютерних технологій та судова практика розгляду справ цієї категорії	2'2008	43	МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ			
	1'2008	обкл.	4'2008	обкл.	9'2008	обкл.
	2'2008	обкл.	6'2008	обкл.	10'2008	обкл.
	3'2008	обкл.	8'2008	обкл.	11'2008	обкл.

2008-й проводжаємо у достойній залі і з достойними нагородами

Рік, що минає, позначений для суддівського корпусу країни кількома знаменними подіями — святкуванням 85-літнього ювілею Верховного Суду України, завершенням першої черги робіт з реконструкції Кловського палацу у Києві, що має стати справжнім Палацом правосуддя, і під вінець 2008-го — відзначенням традиційного суддівського свята — Дня працівників суду.

Вітаючи колег на урочистому зібранні в головній залі реконструйованого Кловського палацу — залі засідань Пленуму Верховного Суду України, Голова Верховного Суду України В. Онопенко наголосив: «У цей важливий для кожного працівника суду день маю щасливу нагоду пошанувати і працівників Верховного Суду України, і наших колег у найвіддаленіших кутках України, сказати всім слова глибокої вдячності за ту щоденну, часто непомітну для стороннього ока працю, що робить її особливо потрібною для суспільства».

На урочистостях за присутності поважних гостей В. Онопенко вручив Почесні відзнаки Верховного Суду України «За вірність Закону» суддям цього Суду у відставці, колишнім головам Верховного Суду В. Бойку та В. Маляренку, а також шістьом суддям Верховного Суду України — М. Гриціву, Л. Глосу, Т. Гошовській, В. Косенку, О. Кузьменко, Б. Пошві. Цінний подарунок (годинник із логотипом «Верховний Суд України») отримав суддя цього Суду П. Карпечкін.

Було також оголошено про нагородження главою держави за значний особистий внесок у розбудову правової держави, здійснення правосуддя, високий професіоналізм у захисті конституційних прав і свобод громадян та з нагоди Дня працівників суду орденом «За заслуги» III ступеня судді Верховного Суду України В. Філатова та присвоєння почесного звання «Заслужений юрист України» суддям Верховного Суду України В. Данчуку, А. Костенку, О. Кривенді, Б. Пошві, Я. Романюку.

Цього святкового дня окремо відзначено і кращих працівників апарату Верховного Суду України. Почесною відзнакою Верховного Суду України «За вірність Закону» нагороджені керівник служби Голови Верховного Суду України М. Мельника, помічник голови Судової палати у кримінальних справах І. Зборовська та науковий консультант В. Лисак.

За сумлінну багаторічну роботу в судовій системі держави, зразкове виконання службових обов'язків та самовідданість у праці, а також з нагоди профе-

сійного свята — Дня працівників суду — заступник начальника управління забезпечення діяльності Судової палати у господарських справах—завідуюча секретаріатом Л. Селезньова нагороджена Почесною грамотою Верховного Суду України. Керівник апарату Верховного Суду України І. Кучерина та голови палат вручили кращим працівникам апарату цінні подарунки з логотипом «Верховний Суд України». Ними нагороджено першого заступника керівника апарату Верховного Суду України В. Ковальчука, заступника начальника управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах—начальника відділу консультантів О. Тандира, заступника начальника управління вивчення та узагальнення судової практики—начальника відділу аналізу судової статистики Г. Рудник, заступника начальника управління кадрової роботи—начальника відділу державної служби та кадрового забезпечення персонального складу Верховного Суду України О. Макаренку, начальника відділу—завідуючу секретаріатом управління забезпечення діяльності Судової палати в адміністративних справах Л. Петренку, начальника відділу технічного опрацювання матеріалів управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України С. Самкову, помічника Голови Верховного Суду України І. Михайлову, помічника заступника Голови Верховного Суду України Т. Романенку, помічника судді, секретаря Пленуму Верховного Суду України Л. Майстренку, помічника судді Н. Ткаліч, головних консультантів О. Сахно, Р. Коваль, К. Дорофєєву та В. Яценку, головного спеціаліста О. Гуменюка, старших консультантів Т. Якимчук, В. Протасову і Т. Рогатюк, провідного спеціаліста В. Ярош, спеціалістів першої категорії Н. Ковальчук та О. Юдіну.

Подяками Голови Верховного Суду відзначено самовіддану працю заступника начальника управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах—начальника відділу консультантів Л. Ткаченко, заступника начальника управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України—начальника редакційного відділу А. Гончарука, начальника відділу редагування та коректури документів управління документального забезпечення та контролю В. Заболотного, радника Голови Верховного Суду України О. Андрієнка, помічника заступника Голови Верховного Суду України І. Драги, помічників суддів А. Мельника та

Ю. Курочки, головних консультантів О. Лушніка, О. Татуєва, М. Парфічевої, старших консультантів О. Лабань, О. Медведевої і З. Мельник, відповідальних секретарів О. Земляної, О. Федоренко, спеціалістів першої категорії Н. Кудрик, С. Любченко, А. Морозюк, а також провідних спеціалістів В. Галай, Т. Яковенко, О. Фоміна, О. Попрцького, Ю. Тараріки. Завідуючому секретаріатом Пленуму і Президії управління документального забезпечення та контролю О. Панасюку достроково присвоєно черговий ранг державного службовця.

Працівники апарату отримали також відзнаки Головного управління державної служби України. Так, начальник управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах Г. Войнаровська нагороджена нагрудним знаком «Державна служба України «За сумлінну працю», начальник першого відділу Т. Каліна та головний консультант служби Першого заступника Голови Верховного Суду України І. Кальна — Почесною грамотою Головного управління державної служби України, а завідувач секретаріатом управління забезпечення діяльності Судової палати у кримінальних справах Ю. Цибульська отримала подяку.

За плідну співпрацю, вагомий особистий внесок у справу забезпечення державної охорони органів державної влади України і посадових осіб та з нагоди Дня працівників суду відомчою заохочувальною відзнакою Управління державної охорони України — нагрудним знаком «Знак пошани державної охорони України» — нагороджено керівника апарату Верховного Суду України І. Кучерину, керівника служби Голови Верховного Суду України М. Мельника, головного спеціаліста сектору мобілізаційної роботи В. Герасименка. Почесну грамоту Управління державної охорони України отримали начальник господарського управління С. Хилевич і директор ДП «Автобаза Верховного Суду України» О. Безпалько, а його заступнику В. Кондратенку оголошено подяку.

Почесної відзнаки Верховного Суду України «За вірність Закону», Почесної грамоти Верховного Суду України, цінного подарунка з логотипом найвищого судового органу держави за бездоганну багаторічну роботу в судовій системі держави, заслуги у здійсненні правосуддя та з нагоди Дня працівників суду також удостоєно понад вісімдесят суддів і працівників апарату місцевих та апеляційних загальних судів.

Вітаємо!

Ювілейного для Верховного Суду
України 85-го року з часу його
заснування скромну круглу дату
відзначає
і «Вісник Верховного Суду України».
Грудневий номер журналу є 100-м!
Найуважніші наші читачі та автори
ще до його виходу надіслали до
редакції відгуки з цього приводу

Т.В. Шевченко,
суддя Верховного Суду України:

— Для мене «Вісник Верховного Суду України» є символом невеличкої особистості перемоги, адже саме в цьому поважному виданні вперше було опубліковано мою статтю. Причём сталося це досить несподівано. На той час я, ще суддя апеляційного суду, надіслала до редакції матеріал, в якому виклала свої думки з приводу складних питань апеляційного розгляду кримінальних справ (щойно були внесені відповідні зміни до КПК), і його надрукували. Отже, «Вісник» дає можливість кожному судді самовиразитись, а відтак і самовдосконалюватись. А цьому процесу, як відомо, меж немає. Крім того, журнал є чудовим джерелом різноманітної інформації про роботу Верховного Суду України, зокрема про прийняті ним рішення, а також це зручне для науковців та практиків місце обміну думками з питань правозастосування.

Н.М. Ахтирська,
перший проректор—проректор з навчальної та наукової роботи Академії суддів України,
к.ю.н., доцент:

— Славне видання «Вісник Верховного Суду України» з допомогою друкованого слова огранює майстерність суддів. Воно є путівником у складному світі права, допомагає підвищувати фаховий рівень правників, тримати вірний орієнтир на верховенство права. На його сторінках зустрічаються Практика та Наука, Життя й Ідея, Дійсність і Прагнення до європейських стандартів захисту прав людини. У цій видавничій лабораторії народжується Істина, що є підґрунтям для подальшого удосконалення судівництва. Актуальність матеріалів, виражена критика певних позицій, принциповість авторів дозволяють черпати з публікацій безцінні думки і поради.

Колектив Академії суддів України вітає «Вісник Верховного Суду України» з ювілеєм, дякує за поради та допомогу у підвищенні кваліфікації суддів!

*Нехай твоє єство — папір,
та суть твоя — то право вічне.
Ти об'єднав нас, подружив,
навчаєш ти суддівське віче.
Нехай буремний час дає
тобі насагу довго жити
Та судочинству України
майбутнє Словом освітити!*

О.Б. Прокопенко,
суддя Апеляційного суду Сумської області:

— Вітаючи творчий колектив редакції «Вісника Верховного Суду України» із виходом 100-го, ювілейного номера, передусім хочу наголосити, що читачі «Вісника», а це судді всіх рівнів, працівники прокуратури, правоохоронних органів, адвокати, інші зацікавлені громадяни, мають змогу оперативно ознайомлюватися із роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України з питань застосування законодавства, із судовими рішеннями найвищого судового органу, аналізом та узагальненнями судової практики.

На сторінках журналу друкуються не лише ті матеріали, в яких порушуються наукові проблеми, а й з практики судочинства, про поточні факти із життя судів, він є орієнтиром у застосуванні законодавства, джерелом нових ідей та підходів, що запроваджуються у судовій системі.

Завдяки співпраці із редакцією «Вісника Верховного Суду України» є можливість висловлювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства, доводити до відома широкого кола читачів власну думку з тих чи інших питань.

«Вісник» набув статусу одного із найкращих науково-практичних видань в Україні та користується заслуженим авторитетом у читачів.

